

Katholieke Universiteit Leuven

Faculteit psychologie en pedagogische
wetenschappen

Departement Sociale en Culturele Antropologie

Naakte plaatsen, geklede lichamen

Een antropologische studie op het naaktstrand in Bredene.

Eindverhandeling voorgelegd met het oog
op het behalen van de graad van Licentiaat in
de Sociale en Culturele Antropologie
door

Liesa Dupont

o.l.v. Prof. Dr. P. Devlieger

juni 2006

“Deze verhandeling/dit eindwerk is een examendocument, dat na verdediging niet werd gecorrigeerd voor eventueel vastgestelde fouten. In publicaties mag naar dit werk gerefereerd worden, mits schriftelijke toelating van de promotor, waarvan de naam wordt vermeld op de titelpagina”.

Katholieke Universiteit Leuven

Faculteit psychologie en pedagogische
wetenschappen

Departement Sociale en Culturele Antropologie

Naakte plaatsen, geklede lichamen

Een antropologische studie op het naaktstrand in Bredene.

Eindverhandeling voorgelegd met het oog
op het behalen van de graad van Licentiaat in
de Sociale en Culturele Antropologie
door

Liesa Dupont

o.l.v. Prof. Dr. P. Devlieger

juni 2006

Liesa Dupont. Naakte plaatsen, geklede lichamen. Een antropologische studie op het naaktstrand in Bredene.

Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Licentiaat in de Sociale en Culturele Antropologie, juni 2006.

Leiding: Prof. Dr. P. Devlieger

Waarom gaan mensen naar een naaktstrand? Hoe ervaren ze een naaktstrand als plaats? Schrijven ze betekenis toe aan de plaatsen op een naaktstrand? Zijn mensen versierd op een naaktstrand? Gaan mensen naar een naaktstrand voor zintuiglijk genot? Wat is het belang van de tastzin? Kijken de mensen? Is er seksualiteit op een naaktstrand? Deze vragen gelden als uitgangspunt voor een onderzoek naar naakte plaatsen en de verhouding met het lichaam.

De participerende observatie voor deze studie vond plaats gedurende veertien dagen in de zomermaanden van 2005 op het naaktstrand in Bredene. Ik praatte er met tientallen naaktrecreanten over hun ervaringen op het naaktstrand. Mijn ervaringen als onderzoekster en deze van de naaktrecreanten heb ik weergegeven in een narratief van enkele dagen op het naaktstrand. Uit dit veldwerk worden een aantal centrale thema's naar voor gebracht, namelijk het naaktstrand als plaats van betekenis en de lichamen van de naaktrecreanten. Deze worden respectievelijk opgenomen in theoretische beshouwingen.

Het naaktstrand als plaats kan ten eerste begrepen worden via de symbolen en de betekenis van het naaktstrand voor de naaktrecreanten. Het naaktstrand is een plaats waar sociale distincties en grenzen gecreëerd worden. Bovendien kan het naaktstrand als sociale plaats beschouwd worden als een 'light' gemeenschap. Het strand kan semiotisch gelezen worden als een tekst. Tenslotte bespreek ik de relatie tussen de plaats en het lichaam als een somatische ruimte.

In de beschouwingen over het naakte lichaam maak ik onderscheid tussen het 'naakte, en toch geklede lichaam', het 'zintuiglijke lichaam' en 'het seksuele lichaam'. Ik argumenteer bij het 'naakte, en toch geklede lichaam' dat naaktrecreanten toch gekleed en gedecoreerd zijn. Ik wijd een hoofdstuk aan een veel voorkomende vorm van lichaamversiering: de tatoeage. Vervolgens bespreek ik het 'zintuiglijke lichaam', waarin de tastzin, het zicht, de reuk en het gehoor aan bod komen. De zintuiglijke ervaring is heel belangrijk op het naaktstrand, vooral de huid en het oog worden gestimuleerd. Nauw verbonden met visualiteit en tactiliteit betoog ik bij 'het seksuele lichaam' dat er tóch seksualiteit is op het naaktstrand.

Dankwoord

Dankzij het college 'methoden en technieken' gedoceerd door Prof. P. Devlieger, kon ik mijn methodologie van mijn thesis ontwikkelen. De methodologie was de aanzet van mijn thesis. Daarnaast bedank ik Prof. P. Devlieger ook voor zijn persoonlijke hulp bij mijn thesis. Prof. S. Van Wolputte bedank ik voor het bestellen van cruciale boeken voor mijn literatuurstudie.

Op de tweede plaats wil ik al mijn participanten bedanken. Zij zorgden ervoor dat mijn veldwerk aangenaam en boeiend was. Ik dank hen voor de vele gesprekken, de aperitiefjes en het doorverwijzen naar andere naaktrecreanten. Zij hebben deze thesis deels gemaakt.

Verder wil ik nog mijn moeder bedanken, die steeds bereid was mij te helpen. Ik bedank mijn vrienden en familie, waarmee ik talloze gesprekken gevoerd heb over het onderwerp van mijn thesis. Ten slotte dank ik ook de vele mensen die grote belangstelling toonden voor mijn thesis en het herhaaldelijk gelezen en verbeterd hebben.

“When the anthropologist first enters the field site the sensory organization of modernity, the perceptual history and commensal structure of the discipline direct him/her to first see dust. Without long-term fieldwork and sensory archaeology the anthropologist may never come to know that this dust is a surface residue of the researcher’s own acculturation that obscures depth: other sensory surfaces that embody alternative materialities, commensualities and histories. Without a reflexive anthropology of the senses, fieldwork, short or long, remains trapped in the literal, captive of realist conventions that are themselves unacknowledged historically determined perceptual and commensal patterns. This is well understood by those who inhabit the memory of other sensory and material reciprocities. How can they take anthropology seriously when the latter go with the dust (Taussig 1993 in Stoller 1997:86-87)?”

Inhoudstafel

I. Inleiding	1
De aanzet.....	1
Probleemstelling.....	2
Verloop.....	2
Het naturisme en de naaktrecreatie.....	3
Beschrijving van het naaktstrand in Bredene.....	4
Plan naaktstrand Bredene.....	5
II. Het naaktstrand in de praktijk	6
Methodologie.....	6
Positionering.....	8
Veldwerk.....	9
Besluit van het veldwerk.....	38
III. Het naaktstrand als een plaats	41
De betekenis van het naaktstrand als een plaats.....	41
Klassenmaatschappij.....	43
Grenzen overschrijden.....	44
Het naaktstrand als een sociale plaats.....	45
Het lezen van het naaktstrand als een tekst.....	48
De relatie tussen plaats en lichaam als een somatische ruimte.....	51
Besluit.....	53
IV. De lichamen.....	55
Theorieën rond het lichaam.....	55
Het naakte, en toch geklede lichaam.....	57
The Dressed Body.....	57
Drie redenen van kledij volgens Flügel.....	59
Status en distinctie.....	60
De aantrekkingshypothese.....	61
Kledij als communicatie.....	63
Kledij als identiteit.....	64
Gender.....	65
Tatoeages lezen.....	66
Conclusies.....	67
Het zintuiglijke lichaam.....	68
De zintuigen.....	68
De tastzin.....	70
Het zicht.....	78
De reuk.....	82
Het gehoor.....	83
Het seksuele lichaam.....	84
Besluit.....	86

V. Algemeen besluit	88
De rode draad	88
Conclusies.....	88
Contradicties	91
VI. Referenties	92

I. Inleiding

De aanzet

Iedere zomer gaan duizenden mensen op vakantie naar de Belgische kust. Sommigen komen om zich te ontspannen, anderen om te bruinen. De Belgische kust is gekend om zijn mooie badplaatsen. We hebben echter één badplaats die zich onderscheidt van alle andere en dat is het naaktstrand in Bredene. Heel wat mensen hebben gestreden voor een stukje naaktstrand in België. Hoewel in andere Europese plaatsen het fenomeen naaktrecreatie al langer bestaat, is dit aan de Belgische kust een recent fenomeen.

Ik heb het naaktstrand in Bredene als onderzoeksplaats gekozen juist omdat er zoveel commotie rond bestond. Er waren heel wat tegenstanders en voorstanders. Ikzelf stond er eerder neutraal tegenover. Omdat er allerlei verhalen de ronde doen over het naaktstrand en omdat het nog altijd in de taboesfeer hangt, wilde ik wat meer te weten komen over het naaktstrand. Onder andere uit nieuwsgierigheid heb ik mijn veldwerk op het naaktstrand gedaan. Ik vroeg me af of iedereen er naakt loopt. Word je niet bekeken als je naakt zont? Heb je niet de neiging om naar anderen te kijken? Is er eigenlijk wel, los van de naaktheid, een groot verschil met een textielstrand?

Een tweede reden waarom ik mijn veldwerk op het naaktstrand wilde doen, was omdat ik mijn schaamte wilde overwinnen. Schaamte over naaktheid is een historisch en cultureel verschijnsel. In andere culturen en in andere tijden was de mens niet beschaamd over zijn naakte lichaam. Er was dan ook geen enkele reden waarom ik me zou schamen, en toch voelde ik me onwennig en gegeneerd de eerste keren op het naaktstrand. Na een aantal dagen wende de naaktheid wel, maar ik blijf het toch nog een vreemd fenomeen vinden.

In mijn omgeving ken ik een aantal naturalisten. Ooit kwam ik op reis per toeval op een naaktstrand terecht. Naaktrecreatie is me dus niet totaal vreemd. Ik heb veel respect voor naaktrecreanten. Ze vertelden me dat als je wil weten wat naaktrecreatie is, je het zelf moet ervaren en uitproberen. Ik vond dit veldwerk dan ook de ideale gelegenheid om eens te ervaren wat naaktrecreatie nu werkelijk is.

Probleemstelling

Mijn probleemstelling bevat verschillende componenten. Mijn hoofdvraag is 'waarom gaan mensen naar een naaktstrand?' Deze vraag is natuurlijk te abstract. Om de onderzoeksvraag beter te begrijpen zal ik eerst het naaktstrand als een plaats contextualiseren. Ik zal onderzoeken welke betekenis het naaktstrand heeft voor naaktrecreanten en hoe ze het ervaren. Vervolgens ga ik ook na of de gebruikers van het strand als een gemeenschap beschouwd mogen worden.

Ik onderzoek waarom naaktrecreanten kledij of versiering dragen. Wat vinden ze van de tatoeages van anderen? Ik pols naar het sensoriele op het strand en vroeg hen welk zintuig ze het belangrijkste vonden. Wat ervaren ze precies met hun zintuigen? Kijken ze naar elkaar? Worden ze bekeken? Is er seksualiteit op het naaktstrand? Ik kwam uiteindelijk bij de antropologie van het lichaam, de zintuigen, de kledij en de plaats terecht. Plaats en lichaam bekleden een belangrijke positie in de antropologie, zo ook in deze thesis.

Met dit werk over het naaktstrand in Bredene wil ik de onwetendheid over het naaktstrand verkleinen. Ik wil een beeld geven van hoe het naaktstrand ervaren wordt. Sommige clichés worden ontkracht, andere worden bevestigd. Het naaktstrand zit nog steeds in de taboesfeer. Door vanuit de praktijk erover te schrijven zal het naaktstrand beter gekend zijn bij niet-naaktrecreanten.

Verloop

Naaktrecreanten gebruiken een eigen terminologie, die ik verder verduidelijk in het volgende hoofdstuk. Ik geef eerst een korte historische schets van de naaktrecreatie en dan een beschrijving van het naaktstrand in Bredene.

In deel II verklaar ik mijn methodologie en mijn positionering. Mijn veldwerk heb ik weergegeven in verhaalstijl. Hier komen mijn ervaringen en die van mijn participanten herhaaldelijk aan bod. Het besluit van mijn veldwerk is tevens een inleiding op het theoretisch gedeelte.

Deel III bespreekt het naaktstrand als een plaats. Ik maak gebruik van theorieën rond de semiotiek en de fenomenologie van de plaats, aangevuld met voorbeelden uit mijn veldwerk.

Nauw verwant, maar anderzijds een apart thema is deel IV, 'De lichamen'. Hierin komen de verschillende lichamen aan bod. Een eerste lichaam is het naakte, en toch geklede en gedecoreerde lichaam. Het tweede is het zintuiglijke lichaam. Ten slotte bespreek ik kort het seksuele lichaam.

Het naturisme en de naaktrecreatie

Het naturisme is ontstaan in 1903 in Duitsland en verspreidde zich via Nederland en Frankrijk naar België. Pas in de jaren '70 ontstonden er naturistenverenigingen in België.

Ieder naturist is lid van een naturistenvereniging die elk z'n huisreglementen heeft. Enkel met een lidkaart kan je op naturistencampings en- terreinen komen. Het naturisme is een ideologie met bepaalde waarden, een levenswijze¹. De belangrijkste waarden zijn: naakt lopen op plaatsen waar het toegestaan is, respect hebben voor de medemens en de natuur en gelijkheid tussen de mensen door het naakt zijn (De Vries 1987).

In 1919 werd naakt gerecreëerd op het Duitse strand van het Waddeneiland Sylt, met toestemming van de plaatselijke overheid. Het verschijnsel "naaktstrand" is daar ontstaan. Vóór 1933 waren er al verscheidene naaktstranden in Duitsland, terwijl er pas in de jaren '70 in andere Europese landen naaktstranden ontstonden. In België ontstond het eerste naaktstrand in 2001. Het naaktstrand is voor naturisten. Naturisten zijn mensen die naar naturistencampings en -verenigingen gaan, maar ze bestaan ook voor naaktrecreanten die graag naakt zonnen en zwemmen. Vaak noemt men deze laatste categorie mensen "nudisten", maar omdat dit woord door vele naturisten als negatief wordt bestempeld, zal ik hier het woord naaktrecreant gebruiken. Nudisme is, volgens naturisten, te pas en te onpas naakt lopen om anderen te choqueren. Niet alle naturisten gaan naar het naaktstrand. Vele naturisten willen zich zelfs niet vereenzelvigen met de mensen die naar het naaktstrand gaan².

Naaktrecreanten zijn dus zowel naturisten als mensen die naar het naaktstrand komen maar geen lid zijn van een naturistenvereniging.

Naaktrecreanten gebruiken het woord 'textielstrand' als ze verwijzen naar een strand waar men zwemkledij draagt. Textielstrand wordt dus beschouwd als tegenhanger van het naaktstrand. Verder gebruik ik ook categorieën zoals het 'homostrand', 'gezinnenstrand', 'gluurder', enzovoort. Die categorieën zijn helemaal niet zo eenduidig en bevatten veel variaties aan mensen. Toch lijkt het me verantwoord om ze te hanteren. Enerzijds omdat het

middelen zijn om mijn uiteenzetting te verduidelijken, je kunt nu eenmaal niet zonder taal. Anderzijds gebruiken de participanten zelf die categorieën in hun dagelijks taalgebruik.

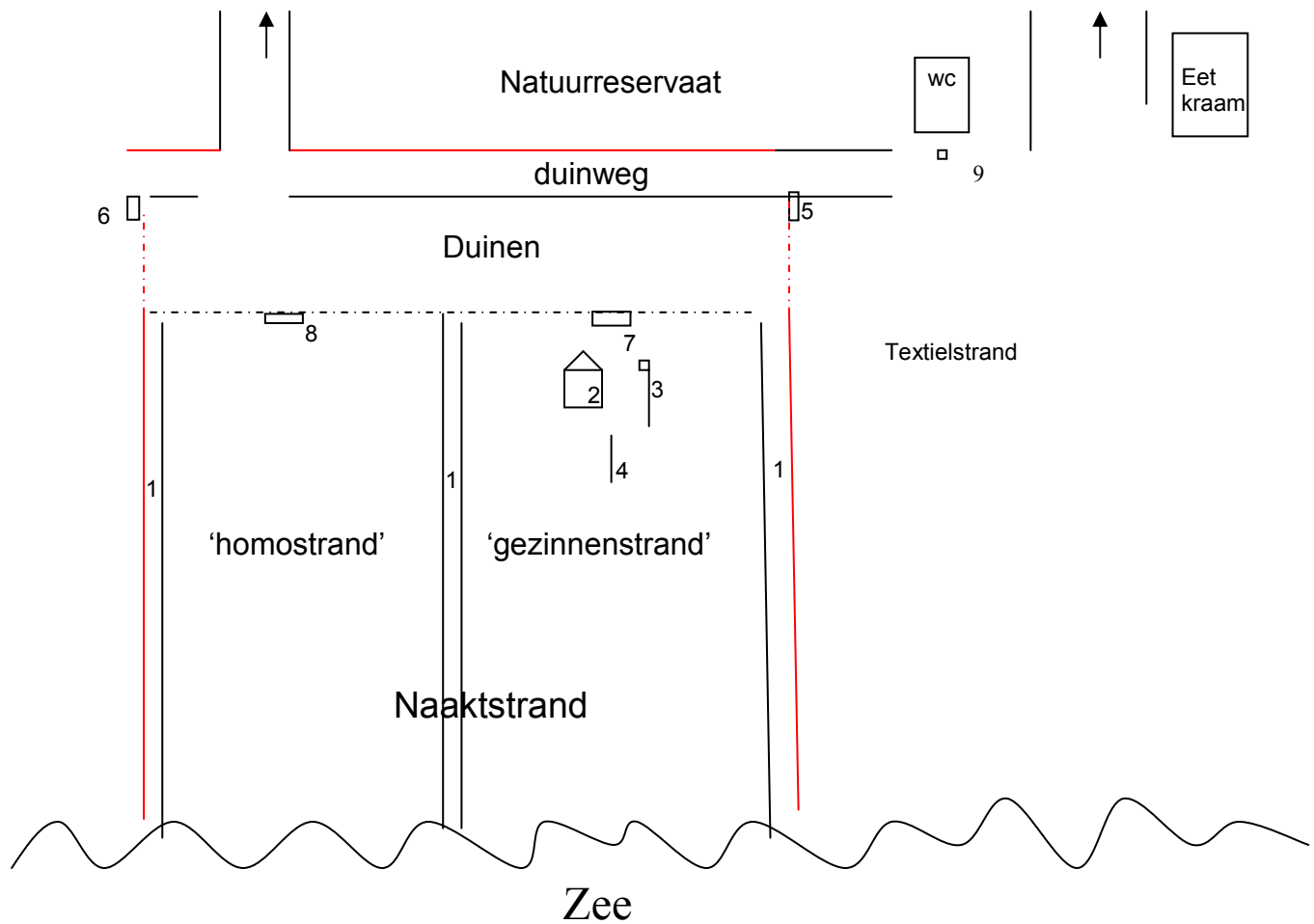
Beschrijving van het naaktstrand in Bredene

Sinds 2001 heeft de Belgische kust een naaktstrand in Bredene. Het vierhonderd vijftig meter brede naaktstrand ligt tussen een stukje textielstrand in Bredene en het textielstrand van De Haan. Het is toegankelijk via het textielstrand in Bredene en via de duinen die door het natuurreservaat lopen. Als je de laatste route neemt kom je uit op het verste deel van het naaktstrand, het 'homostrand'.

Rondom het strand staan paaltjes die het naaktstrand afbakenen. Het naaktstrand is niet zichtbaar van de wegkant. Je moet via de duinen naar het naaktstrand gaan. Bij koud, winderig weer zitten meer mensen in de duinen dan beneden aan het strand. Na enkele meters duinen moet je afdalen naar het strand. In het midden van het eerste deel, juist beneden de duinen, staat het reddershuisje, de strandcabine van de redders. Enkele meters rechts van het reddershuisje staat een verdwaalpaal, met als kenteken een huisje. Tussen de twee herkenningspunten voor naaktrecreanten staat een scheve betonnen paal met '36' erop.

Rond die drie 'symbolen' liggen de meeste mensen, vooral vrouwen. Het geeft hen een beschermend gevoel, daar de redders regelmatig eens naar hun huisje gaan. Bovendien zijn die drie symbolen ook plaatsen waar men afspreekt en herkenningspunten voor mensen die zich willen oriënteren na een zwembeurt of wandeling. Op het laatste deel van het naaktstrand, na de tweede golfbreker staan er enkel borden die aanduiden of men mag baden of niet. Die staan ook op het eerste deel. Niettemin respecteren vele mensen de borden niet. Het naaktstrand eindigt officieel bij de derde golfbreker.

Plan naaktstrand Bredene

Legende

- 1: golfbreker
- 2: reddershuisje
- 3: Verdwaalpaal
- 4: betonnenpaal '36'
- 5: bordje: 'begin naaktstrand'
- 6: bordje: 'einde naaktstrand'
- 7: bordje: baden toegelaten
- 8: bordje baden verboden
- 9: douche op textielstrand

II. Het naaktstrand in de praktijk

Let the case define the concept (Becker 1997:123).

Methodologie

In de zomervakantie van 2005 bracht ik veertien dagen door op het naaktstrand in Bredene. Ik was afhankelijk van het weer om mijn veldwerk te doen. Ik kwam rond 11 uur aan op het strand en vertrok rond 19 uur. Eenmaal mocht ik bij Jenny, één van mijn participanten overnachten. Omdat mijn participanten mij aanraadden om het naaktstrand eens te vergelijken met een textielstrand, ben ik ook een dagje naar het textielstrand in Bredene geweest.

Op het naaktstrand heb ik geobserveerd en semi-gestructureerde interviews afgenomen. In totaal heb ik met dertig mensen gesproken. Soms was het een heel lang gesprek van wel een halve dag, soms een kort praatje. Vooral mijn vaste participanten die iedere dag naar het strand kwamen en die me veel geholpen hebben, heb ik beter leren kennen. Uit de gesprekken kwamen veel clichés naar voren. Daarom heb ik mijn interviews aangevuld met participerende observatie. Wat mensen zeggen, verschilt vaak van wat ze doen of denken.

Ik stelde me eerst voor aan een naaktrecreant en vroeg of ik wat vragen mocht stellen. Ik maakte gebruik van de funneltechniek. Hierbij vertrek je van heel open vragen, naar het einde toe vernauw je deze en stel je delictere vragen zoals: de reden waarom die persoon naar het naaktstrand komt.

Ik heb op verschillende plaatsen gezeten en mensen geïnterviewd. Nu eens zat ik juist over de eerste golfbreker, nadien op het 'homostrand', in de duinen, soms bij mensen in groep en dan weer bij enkelingen.

De participanten waren bijna allen naaktrecreanten. Ik heb twee geklede mensen op het naaktstrand geïnterviewd. De participanten varieerden enorm qua sociale klasse, leeftijd, woonplaats en interesses. Zo sprak ik met homoseksuele mannen, een lesbisch koppel, met motorrijders, moeders, vaders en een student. Sommige lichamen van de participanten waren versierd met tatoeages, piercings en penisringen, andere niet.

De gesprekken zijn min of meer de letterlijke woorden van de participanten. Om hun anonimiteit te verzekeren heb ik pseudoniemen gebruikt. Hoewel 'insiders', andere naaktrecreanten, bepaalde personen kunnen herkennen aan de hand van mijn beschrijvingen nemen de participanten zelf me dat niet kwalijk. Ze schamen zich niet over

het feit dat ze naar een naaktstrand gaan. Wanneer iemand een persoon herkent, is het omdat die ook zelf naar het naaktstrand gaat.

In de verscheidenheid van mensen wil ik toch één verhaal construeren. Mijn veldwerk heb ik dus bewerkt tot een verhaal van enkele dagen op het naaktstrand. Op die manier kan ik mijn ervaringen structureren. Het verhaal is een eigen compositie op basis van de interviews. Ik heb voor de narratieve benadering gekozen omdat dit een goede representatie is van het naaktstrand in de praktijk. Door het als een verhaal weer te geven, kan de lezer zich gemakkelijker de leefsituatie op het strand inbeelden. Malinowski (1922:8) drukt dit mooi uit: *'The goal of ethnographic writing: to write a document that gives the reader a sense of what it is like to live in the lands of others* (Malinowski 1922 in: Stoller 1989:8). De lezer kan meeleven in de leefwereld van de 'gefragmenteerde' naaktrecreant. Deze verhalende schrijfstijl geeft niet alleen een algemeen beeld van het naaktstrand. Om het even op welke dag je gaat, zal je herkenningspunten hebben. Het is echter ook specifiek. Door de naaktrecreanten in dialogen met de onderzoekster aan het woord te laten, schets ik een particularistisch beeld van de leefwereld op het naaktstrand.

Een eerste structurerend kenmerk in mijn verhaal is de dagindeling. Mijn verhaal begint 's ochtends en eindigt de volgende avond. Zo kan ik mijn verhaal temporeel structureren. Uit de interviews kwamen heel wat tegenstrijdigheden naar voren. Door mijn resultaten in een chronologisch verhaal te gieten, vallen de contradicties van de geïnterviewden minder op. Het geeft een coherent beeld van het naaktstrand, hoewel dat in realiteit niet zo is. In de uitwerking van mijn resultaten wil ik dan ook die contradicties benadrukken. Ondanks de vele tegenstellingen zijn er ook veel gelijkenissen in wat de verschillende participanten me vertelden. Dit heb ik proberen duidelijk te maken door de vele herhalingen in het verhaal. Het repetitieve in mijn verhaal is het tweede structurerend kenmerk. De herhalingen uit de interviews en in het verhaal reikten me een aantal concepten aan zoals plaats, lichaam, kledij, zintuigen en seksualiteit die ik verder theoretisch verduidelijk. Ik heb dus doelbewust de herhalingen niet weggelaten om te wijzen op het feit dat velen hetzelfde denken of zeggen. Om die reden, dit is de geleefde werkelijkheid weergegeven zoals die is, met alle herhalingen inclusief, heb ik niet thematisch gewerkt, maar verhalend. In het theoretische gedeelte verwijs ik in de marge naar mijn veldwerk. Mijn veldwerk is dus een leidraad doorheen dit werk.

Als onderzoekster op het naaktstrand was ik zelf één van de naaktrecreanten. Ik liep er zelf naakt rond, ging zwemmen, gedroeg me gewoon terwijl ik nauwlettend om me heen keek. Ik sta open voor naaktrecreatie. Mijn benadering is dus enerzijds een 'emische' benadering.

Anderzijds ben ik naar het naaktstrand gegaan speciaal voor mijn onderzoek (etic). Het was overigens de eerste keer dat ik naar het naaktstrand in Bredene ging.

Als onderzoekster probeer je ook wat afstand te bewaren tussen de participanten, je onderzoek en jezelf, ook al is dat bijna onmogelijk. Je leert mensen kennen die je als vrienden gaat beschouwen. Je ervaart een zekere empathie voor je informanten. Mijn participanten zagen me aanvankelijk als een studente, maar gaandeweg hebben we ook over andere dingen gepraat en beschouwden ze me als een 'natuurst'.

In het begin was ik wat bang om zomaar naakte mensen te interviewen. Maar na twee gesprekken die heel goed verlopen waren, had ik zoveel aan zelfvertrouwen gewonnen, dat ik van de éne persoon naar de andere ging om te praten. Na een paar dagen kende ik al veel mensen op het strand. Gaandeweg kwamen thema's en vragen bij, die ik dan ook gemakkelijk opnieuw kon stellen aan mijn 'vaste participanten'.

Participerende observatie leverde beetje bij beetje diepere inzichten op. Achter de gebruikelijke handelingen die plaats vonden op een strand zaten diepere dingen. Gaandeweg kwam ik te weten dat er een sociaal netwerk bestaat op het naaktstrand. Dat er ongeschreven regels zijn. Een paar keer heb ik samen met een participant enkele observaties besproken. Dat heeft me verder geholpen om bepaalde inzichten te krijgen in het naaktstrand als een (seksuele) plaats.

Positionering

Mijn epistemologische positie is een combinatie van een postmoderne en een constructivistische positie.

Ze is *postmodern* in de zin dat de realiteit afhankelijk is van de onderzoeker. Ik besef heel goed dat de realiteit die ik hier weergeef niet objectief is, maar afhankelijk van de manier waarop ik vragen stel, de manier waarop ik voorkom, de resultaten interpreteer, enzovoort. Het feit dat ik een jonge vrouw ben, zal een invloed hebben op mijn resultaten. Op het strand had ik het gevoel dat ik gemakkelijker vrouwen kon benaderen dan mannen. Het genderverschil zal vast een invloed hebben op wat mannen me vertelden. Op het naaktstrand hoorde je verschillende stemmen naast elkaar, er was variatie. De leefwereld op het strand was fragmentarisch.

Anderzijds is er ook het *constructivistisch* aspect. Mijn onderzoek is afhankelijk van de participanten zelf. Ik mag mijn resultaten helemaal niet veralgemenen. Het constructivisme

gaat ervan uit dat de realiteit gecreëerd is in een interactief proces. Kennis is ingebed in de sociale context. Constructivisten benadrukken de rol van de taal in de creatie van betekenis. De gebruikte taal en categorieën zijn afgeleid van de ervaringen van de onderzoeksgroep, de naaktrecreanten.

Veldwerk

Op de kusttram van Oostende naar Bredene keek ik zenuwachtig uit het raam om toch maar de halte aan het naaktstrand niet te missen. Aan de halte 'Bredene Renbaan' zag ik aan de rand van de duinen een groot bord met 'naaktstrand' erop. Ik volgde de mensen richting zee. Om de vijftig meter stond een groot wit bord met daarop in zwarte letters: '*Naaktstrand, FKK³, plage naturiste, nude beach - 100 m*' en een pijltje eronder dat de richting aanwees.

Bovenaan de asfaltweg zag ik het textielstrand. Ik bleef verder de pijltjes naar het naaktstrand volgen die me door de duinen leidden. In de verte zag ik naakte mensen liggen en wandelen. Voorbij het laatste bordje zuchtte ik even. Ik raapte al mijn moed bijeen en liep, alsof er niets aan de hand was, langs de prikkeldraad die het strand scheidde van het natuurreserveaat. Ik kreeg het al gauw heel warm en zag dat er meer mensen beneden op het strand lagen. Ik liep de duinen af, keek goed om me heen en installeerde me op een dichtbevolkt stukje strand waar veel vrouwen zaten.

Ik zat rechtsvoor de strandcabine van de redders. Ik spreidde mijn handdoek open, ontkleedde me, smeerde me in en keek nogmaals om me heen. Een raar gevoel be kroop me. Ik had het gevoel dat alle mannen me aanstaarden, de vrouwen niet. Eén van de redenen waarom ik hier veldwerk kwam doen, was, om mijn schaamte over mijn naaktheid te overwinnen. Het zag er naar uit dat niemand zich schaamde, waarom zou ik dat dan doen? Toch zat ik in het begin met mijn benen opgetrokken. Iedereen zag waarschijnlijk dat ik heel gegeneerd was over mijn lichaam, ook al wilde ik dat niet zo laten uitschijnen.

Aan het strand staat je eigen lichaam en dat van anderen centraal, het is het enige dat constant beweegt en verandert in dat schijnbaar onveranderlijk landschap. Ik kreeg het gevoel dat iedereen naar me keek toen ik naar de zee wandelde. Vooral de mannen zag ik kijken. Hun ogen volgden mijn lichaam van boven tot beneden. Ik trok de aandacht van vele ogen, ik was heel jong, nog helemaal wit en was een meisje dat alleen naar het naaktstrand kwam. Later viel ik nog meer op toen ik naakt rondliep met een schriftje en een balpen. Sommige mensen kwamen dan ook naar mij en vroegen wat ik hier deed, omdat dat nogal een zeldzaam zicht was, een meisje dat constant zat te schrijven.

Nadat mijn picknick verorberd was, raapte ik al mijn moed bijeen en stapte op een alleenliggende vrouw af. Aanvankelijk durfde ik niet naar alleenliggende mannen gaan. Ze was heel erg bruin. Ze droeg enkel een gouden ketting, een petje en een zonnebril. Ik stelde me voor en kort daarna hadden we een boeiend gesprek.

Ze had dit strand leren kennen via haar ex-vriend. Hij kwam hier altijd heen. Toen de relatie stuk liep, bleef ze komen. Ze vond het vooral leuk dat je bruin wordt over heel je lichaam. Mocht ze een bikini dragen, zou ze niet meer egaal bruin zijn. Ze vond het strand hier veel rustiger, vooral in de week. Ze kwam naar het naaktstrand omdat ze een mooi lichaam had. Mocht ze dik zijn zou ze hier niet durven komen. *‘Mensen die naar hier komen ervaren hun lichaam intenser, ze zijn er zich meer van bewust’.* Ze vervolgde: *‘Mensen zijn hier veel socialer. Ik schaam me niet, want iedereen heeft hier dezelfde mentaliteit. Ik zou nooit meer naar een textielstrand gaan. Ik zou eerder mijn vrienden overtuigen om naar hier te komen’.*

Ze wees me een roodharige vrouw aan die ik zeker moest interviewen. *‘Dat is een echte, ze zit hier iedere dag en is bovendien vegetariër.’* Zelf kende ze veel mensen. Ze praatte af en toe ook met hen. Ze had me al opgemerkt. Mensen kijken dus wel degelijk naar het lichaam van anderen op het strand.

Ik bedankte haar voor het gesprek en wandelde met mijn handdoek en schriftje naar een groepje druk pratende vrouwen en mannen. Ze hadden hun strandtentjes in een halve cirkel gezet. Later vernam ik dat ze dat niet alleen deden om hun spulletjes veilig te bewaren of als windbescherming, maar vooral om gluurders de kans niet te geven om te kijken. Er speelde zachtjes een radio, die je maar kon horen eenmaal je bij hun tentjes stond. Ik stelde me voor en als eerste begon de roodharige vrouw, Caroline, te spreken.

Het groepje

Caroline, een alleenstaande vrouw met gekleurd rood haar, kwam hier iedere dag als het mooi weer was. Ze ging dan bij de anderen zitten. Ze droeg altijd een gouden ketting met het Egyptisch teken van de vruchtbaarheid. *‘De vriendschap tussen het groepje is langzaam gegroeid’*, liet ze me weten. *‘s Avonds spreken we altijd af wie ‘s anderendaags wel en niet komt. Er zitten hier altijd wel drie koppels van de zes. Ook Jenny en haar man, Roger, komen hier iedere dag’.* Ze wees naar een vrouw en een man die naast haar lagen. *‘Ze hebben een huisje hier aan zee, maar wonen in Vlaams-Brabant. Vroeger gingen ze naar naaktstranden in Spanje. Nu zijn ze blij dat er één dichtbij is.’*

Ik ging vroeger ook naar naturistencampings en –stranden in Frankrijk. Nu er één in België is, blijf ik hier. Bovendien is dit strand nog rustig en puur.’ Ik vroeg waarom ze naar een naaktstrand kwam. ‘Naakt ben je dichterbij de natuur. Ik ben enorm milieubewust. Naakt is een groot verschil in vergelijking met dat éne slipje en topje.’ Jenny knikte. ‘De mentaliteit is hier ook helemaal anders’, ging ze verder, ‘het materiële valt weg. Je verkoopt geen show, iedereen is wie hij is. Het binnenste telt. Hetgeen mensen zeggen is belangrijk, niet hun uiterlijk. Het enige wat overblijft, is de mens zelf. Wat hij zegt en niet zijn omhulsel.’

Roger mengde zich ook in het gesprek. *‘Je moet eens rondom je luisteren, ondanks het feit dat er hier veel kinderen en honden zijn, hoor je niets. Waarom dat zo is? Enkel mensen met een dergelijke mentaliteit komen naar hier. Er is hier een heel andere mentaliteit dan op een textielstrand. Er heerst hier een enorme discipline.’*

‘Iedereen aanvaardt je anders-zijn,’ zei Caroline. ‘Mensen zijn veel opener, je maakt sneller contact. Wij kennen hier al veel mensen. De meesten komen telkens terug. Dat daar is August, hij is al heel zijn leven schipper geweest. Nu loopt hij hier alle dagen rond, warm of koud. Je ziet dat aan zijn huid. August ziet trouwens alles. Hij is zoals de regionale krant, maar dan op het naaktstrand. Hij loopt constant rond, ziet alles en praat met iedereen.’ Ik had August ook al opgemerkt, toen ik naast de strandcabine zat. Hij kwam nu en dan zijn fles water halen uit zijn rugzak die in de schaduw van het huisje stond, het enige schaduwplekje op het strand. Hij maakte dan een korte opmerking over zijn ‘goddelijke drank’, zijn water.

De voyeur

‘Nu en dan zie je langs de kuststrook parades van geklede en ongeklede mensen voorbijgaan,’ ging Caroline verder. ‘Die mensen komen om te kijken. Om te gluren. Je ziet direct of het om een gluurder gaat. Die komt enkel om naar vrouwen te kijken. Gluurders zijn op seks gericht.’ ‘Dat raakt mijn koude kleren niet,’ zei Jenny. ‘Ik zoek veel schelpjes en als ik er dan een opraap, zie ik sommige mannen tussen mijn benen staren. Dat vind ik wél vervelend en ongehoord.’

Caroline reageerde verbaasd: *‘Ik zie niet dat mensen naar me kijken. Ze doen maar, ik trek me er niets van aan. Maar als ik iemand zou zien masturberen, zou ik wel reageren. Een paar maanden geleden stond er op de golfbreker een man te masturberen. Ik begon te roepen en zei dat hij ermee moest stoppen.’* Waarop Jenny reageerde: *‘De beste methode is er zand naar gooien, het kan behoorlijk pijn doen als dat tussen het velletje zit.’*

'Mensen die komen voor de seks, zie je direct', vond Jan. *'Je hebt er die het open en bloot doen om gezien te worden. Een gluurder herken je onmiddellijk, die zit meestal tussen de benen van vrouwen te gluren. Gewone mensen liggen te zonnen, lezen of zwemmen. Een gluurder zit gewoon recht voor zich te kijken.'* *'Je ziet aan zijn gezicht of het een gluurder is, tenminste als je er dicht bij zit,'* vulde Jenny aan.

Voyeurs zaten in de duinen, meestal met hun broek of kleren nog aan, te kijken naar de mensen. Ze liepen ook wel rond tussen het volk op het strand en stonden nu en dan stil om te kijken naar de vrouwen. Sommigen gingen speciaal tegenover een vrouw zitten om mooi zicht te hebben. Als die vrouw zich omdraaide of haar benen dicht deed, verplaatsten ze zich naar een ander mooi zicht. Sommige van die oudere mannen droegen ook een hemd of een T-shirt, misschien als bescherming tegen de zon. Hun lid stak dan juist onder hun kledij uit. Sommige mannen waren vervelend voor de vrouwen, maar zolang ze niets deden, kon men er niets aan doen. *'Je mag er niet aan toegeven en dus niet in hun ogen kijken',* vertelden de participanten me.

De echte viezeriken waren diegenen die bij een vrouw gingen zitten en hun penis aanraakten, zo een erectie kregen of masturbeerden. Dit heb ik zelf niet gezien. Eenmaal kwam er wel een man op me af. Hij zei dat hij eenzaam was. Ik zat toen alleen. Hij keek constant in mijn ogen en bleef maar met me praten. Ik kon mijn werk niet verder doen en zei uiteindelijk dat ik weer moest interviewen. Later vertelde Caroline me dat hij een voyeur was. Hij vertoonde ook 'haantjesgedrag'. Hij smeerde zich langzaam in over heel zijn lichaam zodat iedereen hem kon zien, vooral de vrouwen. Na een uurtje stond hij voor ons groepje met zijn handen in zijn zijde, zijn lichaam te showen. Caroline zei: *'Hij zoekt iets, maar weet niet wat.'* Iedereen stoorde zich aan hem. Hij stond schuin voor ons te kijken. Hij liep wat rond en stond weer kaarsrecht op dezelfde plaats. De volgende dag smeerde hij weer zijn hele lichaam in en wreef uitbundig, met rechte rug en hoofd omhoog zodat iedereen het kon zien. Hij wreef zich wel vijftien minuten in en dat om het uur.

Wat me opviel was dat geen enkele geïnterviewde zich een voyeur noemde, ook al zagen anderen hem als een voyeur en bleek uit zijn gedrag dat hij echt gluurde en niet zomaar kwam om te genieten van de zon. Een gluurder of voyeur is een term die je kleeft op iemand anders, een stigma. Je *bestempelt* iemand als 'voyeur'; niemand wil als dusdanig *geïdentificeerd* worden.

Mentaliteit

Ik vroeg aan het groepje waarom mensen naar het naaktstrand komen. Caroline antwoordde onmiddellijk dat hier allemaal gelijkgezinden zitten. De mensen hadden allen dezelfde mentaliteit. Voor haar was het een soort filosofie. Ook thuis leefde ze bewust, vooral milieubewust en vegetarisch. Jenny vulde aan: *'Ik denk dat alle mensen die hier zitten wel milieubewust zijn. Wij zijn dat ook.'* *'Ja, wij zijn zelfs té milieubewust,'* riep Roger kordaat. *'Als ik iemand een papiertje op de grond zie gooien, zeg ik het onmiddellijk. Er staan hier vuilnisbakken genoeg.'* Dat was inderdaad een van de eerste dingen die me waren opgevallen: om de tien meter stonden vuilnisbakken op het strand. Geregeld zag je dan ook mensen rechtstaan en ernaartoe wandelen.

Jenny vertelde: *'Ik heb twee kinderen. Het ene zou wel komen, maar het andere niet, terwijl ze beide op dezelfde manier zijn opgevoed. Dit heeft dus niets met opvoeding te maken. Zeker wel met opleiding. Je moet een beetje opgeleid zijn om hier te komen zitten. Niet opgeleide mensen zijn zich ook niet zo bewust van het milieu. Het kan hen niets schelen.'*

'Naaktrecreatie zit in je,' vulde Caroline aan, *'mensen komen naar hier omdat ze zo zijn. We hebben hier ook meer contact met elkaar. Dit komt misschien door het groepsgevoel. Een vriend van me drukte de mentaliteit goed uit. Hij zei: "Het is spijtig dat je je broek moet uitdoen om deze mentaliteit te vinden". Hier laten mensen het materiële los. Mensen die dat niet doen, zitten in Knokke.'*

Op de vraag of de naaktrecreanten andere mensen wilden overtuigen om naar het naaktstrand te komen, kreeg ik verschillende reacties. Caroline vond dat je niemand mocht overtuigen. Anders ben je niet meer vrij en is heel het concept van 'in vrijheid naakt-zijn' verloren. Jenny vond dat het je eigen keuze moet zijn, maar vertelt het wel aan iedereen. *'Als er in de familie preutse mensen bijzitten, geniet ik er wel van om op te merken dat ik daar wel naartoe ga,'* legde Jenny uit. *'Thuis zit ik nooit naakt, naakt heeft enkel maar zin als er zon is.'* Caroline was het daar niet mee eens. *'Ik zit thuis soms wel naakt, bovendien loop ik constant op blote voeten rond, op de vloer en de aarde. Ik vind het zalig om op mijn blote voeten te lopen. Waarom weet ik niet.'*

Decoraties

Caroline wist me ook te vertellen dat de homoseksuelen op het laatste gedeelte na de tweede golfbreker zaten. *'Het strand waar we nu zitten, was vroeger hun strand. Ze spraken*

hier altijd af in de jaren '70. Nu hebben wij ze naar daar verdrongen. Ze zullen wel tevreden zijn, want nu is het nog naakt ook.'

Op het eerste gedeelte, dat ook veel drukker bevolkt was, zaten hoofdzakelijk gezinnen, koppels en vrouwen. Vooral vrouwen -maar ook heteromannen- zaten er liever omdat ze er zich veiliger voelden. De redders waakten over het eerste gedeelte, daarom kwamen vooral de gezinnen met kleine kinderen hier zitten. Bovendien was de sociale controle veel groter omdat de mensen dicht bij elkaar zaten. Mocht er iets niet door de beugel kunnen, zouden de anderen erop reageren. Als er geklede mannen op het strand zaten, vertelden ze het aan de redder. Toen ik weer op mijn plekje aan het reddershuisje zat, hoorde ik de ene redder de andere aan zee waarschuwen dat hij een man opgemerkt had met een fototoestel. Hij moest controleren of de man foto's genomen had.

Heteromannen voelden zich minder bekeken door mannen op het eerste gedeelte, het 'gezinnenstrand'. Bovendien konden ze hun ogen de kost geven met naar de vrouwen te kijken. Het 'homostrand' was dun bevolkt. Er lagen bijna geen vrouwen. Als ze er lagen, dan was het samen met hun man. Ik zag dat er veel meer geparadeerd werd door mannen voor mannen. Ze smeerden zich langdurig in, zodat iedereen het kon zien. Ook hun geslachtsdeel smeerden ze met veel zorg in. De mannen waren ook vaak *gedecoreerd*. Velen hadden piercings of tatoeages. Opvallend was dat velen een penisring in metaal droegen of een riempje rond hun penis. August vertelde me dat mannen dat doen omdat hun penis dan groter wordt. Door het riempje strakker aan te spannen komt er meer bloed in de penis. Vrouwen daarentegen paradeerden haast niet, of toch niet zo opvallend als homomannen en enkele heteromannen.

Vele mannen op het 'homostrand' waren geschoren, zowel hun benen als schaamhaar. In tegenstelling tot het 'gezinnenstrand'. Daar schoren ze enkel hun schaamhaar. Over het algemeen letten zowel hetero - als homoseksuele mannen op hun uiterlijk. De huid moet blinken en effen zijn. De penis moet goed uitkomen en mag niet te klein lijken.

Ook de vrouwen schoren hun schaamhaar af. Meestal helemaal, soms tot een streepje. De vrouw van August dacht dat vrouwen hun schaamhaar afscheren omdat het grijs wordt en in plukjes groeit als ze ouder worden. August daarentegen dacht dat vrouwen dit deden omdat ze dan terug op een meisje lijken. Anderen zagen het dan weer als een modeverschijnsel. Moeders deden hun schaamhaar meestal niet af. Er waren zelfs vrouwen met een hele bos zwart schaamhaar, wat meer opviel dan geschoren omdat de meerderheid geen schaamhaar had. Als ze er hadden, was het meestal niet veel. *'Volledig geschoren is echt*

een modeverschijnsel, dat is dé trend nu', vertelde een vrouw me. 'Je zou je bijna generen als je er niets aan deed, want vrouwen die hun schaamhaar niet scheren, vallen het meest op.'

Het viel mij op dat er op het naaktstrand vooral oudere mensen zaten. Je zag kinderen tot twaalf jaar. Vanaf de puberteit tot aan hun dertigste kwamen ze niet. De grootste groep besloeg mensen tussen veertig en tachtig jaar. Ik vroeg ze waarom de leeftijdsklasse van ruwweg vijftien tot vijfentwintig ontbrak. Opnieuw was het Jenny die als eerste mijn vraag beantwoordde: *'Jonge mensen vinden zichzelf niet mooi. Ze hebben complexen over hun lichaam. Naarmate je ouder wordt, besef je dat niemand perfect is en heb je geen complexen meer.'* Roger dacht dat de reden te vinden was in de maatschappij en media. *'Je ziet enkel mooie mensen op tv. Het naakt dat je ziet is perfect, terwijl dat helemaal niet overeenstemt met de realiteit.'* Caroline merkte op dat je jezelf moet aanvaarden voor je naar hier kunt komen. *'Alle mensen die hier zitten, hoe dik of lelijk ze ook zijn, hebben geen complexen.'*

'Ik vind mensen in badpak veel mooier,' zei Jenny. *'De lelijke dingen verberg je. Naakt toon je alles. Vooral het lelijke is naakt: je geslachtsdeel. Ik heb nog nooit een mooi lid gezien.'* Caroline was het daar niet mee eens: *'Ik vind naakt mooier. Kleren zijn niet altijd mooi en belangrijk.'*

Ik vroeg waarom Jenny naar het naaktstrand kwam. Ze antwoordde: *'Je voelt je beter en losser als je naakt bent. Je hoeft niet te denken: steekt mijn schaamhaar vanonder mijn broekje uit? Zie je mijn borsten niet? Als je op een strand toekomt, hoef je niet te twijfelen: doe ik mijn bikinitopje uit of niet? Je doet gewoon alles uit. Je hoeft niets af te wegen.'* Caroline knikte instemmend en voegde eraan toe: *'Je voelt je vrijer en beter. Hier ervaar je echte vrijheid. Denk maar aan het zalige gevoel wanneer je naakt in zee zwemt.'* *'Ook Als je naakt naar de zee loopt,'* vertelde Jan, *'voel je de vrijheid. Zelfs al gaat dat maar om een kleine zwembroek, ze belemmert het vrijheidsgevoel.'* *'Bovendien is de kans groter om hier zielsverwanten tegen te komen,'* vulde Caroline aan.

Op mijn vraag of ze naar anderen keken, antwoordde Caroline: *'Nee hoor, dat interesseert me niet. Het innerlijke telt. Ik kijk niet méér naar anderen dan op een textielstrand.'*

Plots zei Jenny tegen het groepje dat ze moesten omkijken. Ze wees en zei: *'Daar is die perverse man met enkel een blauw-wit gestreept hemd, een witte pet en voor de rest niets.'* Caroline antwoordde: *'Hij zit altijd recht voor een vrouw in de hoop dat ze haar benen zal opendoen.'* Jenny knikte en zei: *'Hij zat voor me, maar is weer weggegaan. Het zal hem niet*

bevallen hebben, ik zat met mijn benen gekruist. Kijk, die mensen daar, dat zijn échte naturalisten, die moet je ook eens ondervragen. Die ouderen die daar liggen te slapen zijn al boven de 70 jaar en die man daar komt hier ook al jaren met zijn zoontje.' Ik bedankte hen en ging op zoek naar mijn volgende naaktrecreant waarmee ik een gesprek kon aanknopen.

De mensen waren allemaal vriendelijk. Niemand heeft een gesprek afgewimpeld. Twee keer voelde ik me niet zo goed bij het gesprek. Dat was bij een Franssprekende 'gluurder' die toegaf dat hij kwam om te kijken maar zich geen voyeur noemde en bij twee geklede, stoere, Franssprekende mannen (zie verder).

De jongere generatie

Op aanraden van Caroline en Jenny ging ik jongere mensen ondervragen. Ik stapte naar een jongere man en vrouw met twee kinderen die zaten te spelen in het zand. Ze vertelden dat het de eerste keer was dat ze hierheen kwamen, maar dat ze altijd naar een naturistencamping op vakantie gingen. Op de vraag hoe de kinderen op naaktheid reageren, vertelde de vrouw dat haar zoontje van vijf zei: *'Mama, ze zijn hier allemaal hun zwembroek vergeten.'* Hun dochtertje had er problemen mee dat ze haar nieuwe badpak hier niet direct kon aandoen. Voor de rest hadden de kinderen geen problemen met het naakt-zijn. Ze merkten het verschil wel op.

De vrouw droeg een zilveren ketting en oorbellen. De man had een tatoeage op zijn rug. Ze kwamen naar hier omdat ze het als ongedwongen ervoeren. De vrouw vertelde: *'Niemand merkt je gebreken op. Alles is hier veel natuurlijker. Je merkt een groot verschil bij het naakt zwemmen. Op een textielstrand moet je constant kijken: zit alles goed? Mensen die naar hier komen hebben bovendien een andere ingesteldheid. Je ziet hier ook weinig vuilnis. Je ervaart een reusachtig gevoel van vrijheid. Het is minder het zintuiglijke gevoel van vrijheid, wel het mentale. Wat telt is wie je bent.'* Ze keek even naar haar man en ging dan verder: *'Ik loop altijd op blote voeten. Je bent dan bevrijd van je schoenen. Het is leuk om de grond te voelen. Dat is het zintuiglijke, het rechtstreeks in contact komen met de materie waarop je staat. In het dagelijkse leven moet je je uiten via je kleding. Je geeft identiteit aan jezelf; kleren vertellen veel over je persoonlijkheid en karakter. Dat is ook goed. Hier sta je daar echter niet bij stil. Je identiteit zie je niet omdat je naakt bent. Je komt het te weten door te praten. Het is zeker niet het geval dat je een gevoel van identiteitsverlies hebt. Je bent méér dan je kledij. Anderzijds vind ik het wel leuk om mijn kleren uit te kiezen. Onbewust kijk ik wel naar de mensen. Een bewegend object trekt sowieso de aandacht. Er wordt hier wel minder bewust gekeken dan op een textielstrand. Jongere mensen zijn meer begaan met*

hun uiterlijk. Op zekere leeftijd ben je tevreden met je lichaam. Ons beeld over de naakte mens is vervormd door de media. Je ziet enkel mooie mensen. Hier wordt je geconfronteerd met hoe mensen werkelijk zijn. Hier zie je hoe het echt is. Je ziet het authentieke in de mens. Personen met complexen komen hier niet, nochtans is dit het middel om van je complexen af te geraken, iedereen wordt hier aanvaard.'

Ik ging terug naar het groepje dat geïnteresseerd was in wat de anderen gezegd hadden. Caroline raadde me aan zeker de homoseksuelen eens te ondervragen omdat zij wellicht een andere kijk op het naaktstrand hadden. Alleen durfde ik er niet echt heen te gaan en zei hen dat ook. Caroline en Jenny boden direct aan mee te gaan, ze kenden wel een paar homo's. Ze introduceerden me bij Tom, die mij dan weer voorstelde aan zijn vrienden die in de duinen zaten.

Op het 'homostrand'

Tom was getatoeëerd, had piercings, een penisring en een balzakring. Hij vertelde me dat hij hier vaak kwam, meestal alleen, al zat hij altijd wel in groep. Tom begon spontaan te vertellen nadat ik me voorgesteld had: *'Athena, de naturistenvereniging, vind ik conservatief. De homo's worden verbannen uit vrees voor pedofilie. Ik zit al heel mijn leven naakt op het strand, ook waar het niet mag. Ik heb dus al een paar keer boetes gekregen. Ik heb niet eens een zwembroek, die irriteert me. Ik wil ook overal egaal bruin zijn. Mensen zijn hier anders ingesteld. Ze zijn vrijer, hebben meer respect voor de natuur. Ze zijn zo opgevoed. Ik maak wel reclame voor het naaktstrand, maar ik respecteer het als anderen niet willen komen. Als mensen hier gekleed zitten, meld ik het aan de redder. Ik word dan agressief. Het is hier een heel andere atmosfeer: rustiger, meer wederzijds respect, weinig muziek. Thuis zit ik ook altijd naakt. Natuurlijk kijk ik, ik kijk altijd. "Wauw, wat een mooie vrouw of wat een mooie man", denk ik dan. Ik kijk naar de verschillen tussen de mensen. Textiel is uitdagender, dan begint de fantasie te werken. Naakt is gewoon gemakkelijker. Ik word ook wel bekeken, dat stoort me niet, tenminste als het niet agressief is. Voyeurs jaag ik weg, je voelt dat, ik reageer daar op.'* Hij dronk even van zijn blikje cola. *'De persoonlijkheid, het authentieke, zit trouwens vanbinnen, niet in de kledij, kledij is voor mij niet zo belangrijk. De symboliek van de kledij en het sociaal gedrag zijn wel belangrijk, want de pluimen maken de man. Maar de essentie zit van binnen. Het is leuker om vrij te zijn van al die verplichtingen.*

Ik zit hier altijd bij de laatste vuilnisbak. Het is hier lekker rustig. Ze hebben nu vuilnisbakken bijgezet, maar buiten juli en augustus staan er hier niet zoveel. Soms zit ik in de duinen om uit de wind te zitten. Ik voel me hier echt vrijer, losser, meer ontspannen. De zon stimuleert

me het meest als ik volledig naakt ben. Het gevoel van het warme water op mijn volledig lichaam is zalig. Ik wil ook integraal bruin worden. Op een textielstrand voel ik me niet zo goed. Ik draag wel strings, maar ik zit daar dan constant aan te prutsen. Kledij is een blokkade voor mij, zeker op het strand.’ Hij duwde zijn peukje in zijn leeg blikje cola, stak een nieuwe sigaret op. ‘Mensen zijn hier opener, ze praten sneller met elkaar. Iedereen kijkt of er niets gestolen wordt. Hier heb ik mensen leren kennen waar we samen iets mee gaan drinken, dat scheidt een band. Er is hier een gemeenschap.’

Tom zuchtte diep en zei toen: *‘De zeelucht is ook fantastisch hé.’* Hij keek me aan, lachte even en zei: *‘Het zien is hier helemaal anders, de verpakking valt weg, de sociale barrière. Juist omdat de mensen naakt zijn, zijn ze losser, opener. Een grens valt weg door de kleren uit te doen. Drie redenen samen zijn ervoor verantwoordelijk dat ik naar hier kom: ten eerste het sociaal contact, ten tweede is het mooier dat je volledig bruin bent en ten derde is het gevoel van de zon zalig. Naakt zwemmen is vrijer en het is veel gemakkelijker. De reden van die vrijheid? Je bent één met de elementen, je hebt geen fysieke hinder, een nat badbak is niet leuk. Je hebt hier totale vrijheid. Puur natuur. Ik kom hier niet voor de filosofie, die is conservatief, net als de naturalistenverenigingen die de filosofie onderschrijven.’* Ik vroeg hem waarom hij juist hier komt zitten en niet op het eerste gedeelte. Tom knikte, keek me in de ogen en zei toen: *‘Het is hier (op het ‘homostrand’) totaal anders, vrijer, minder volk, meer homo’s. Daarginds zijn er vooral koppels, gezinnen. Hier laat je minder je sociale status zien. Daar is er wel meer samenhang, hier is het meer elk voor zich. Kortom het is anders, waarom weet ik niet. De redders zitten daar, dat is ook beter voor de kinderen.’*

Tom haalde zijn neus op en zei nogmaals afkeurend: *‘In een vereniging ben je niet meer vrij, je mag geen tatoeages en piercings hebben en je moet getrouwd zijn. Er kwamen hier eens mensen van een vereniging. Ze bakenden hun deel af met een zeil en symboliseerden daarmee ‘hier kom je niet’. Mensen van een vereniging zijn agressief en conservatief; zelfs in het nudisme.’* Hij verwees me door naar een vriend, die hij hier had leren kennen. Hij zat in de duinen.

Later vernam ik dat er nog een manier was om naar het naaktstrand te gaan. Die liep door het natuurreservaat en eindigde in de duinen van het ‘homostrand’. Die route heb ik eenmaal genomen. Ik zag er niet veel mensen. Het was een lastige beklimming in het hete zand. Ik zag een meisje met een hond, wat verder twee mannen. Soms zag je vanuit de duinen op het naaktstrand ook wel naakte mannen in het natuurreservaat staan of een naakt liggend koppel, terwijl dat normaal gezien verboden is. Er werd me verteld dat vooral na acht uur ’s avonds het natuurreservaat en de duinen op het ‘homostrand’, die eigenlijk in elkaar

overlopen, maar gescheiden zijn door een prikkeldraad met een doorgang naar de grote baan, een seksparadijs worden. Als de gezinnen weg zijn, genieten sommige koppels van het 'alleen zijn', ook al weten ze dat er hier en daar gluurders rondlopen die speciaal komen om 'spannende erotische taferelen' te zien.

Toen ik naar boven klom, de duinen in, verbrandde ik mijn voeten bijna, zo heet was het witte zand. Een stroom van naakte en geklede mannen passeerde langs het wegje naast de prikkeldraad. Sommigen kwamen toe, anderen vertrokken, nog anderen gingen eens wandelen. Je zag er alle vormen, maten en kleuren. Ik keek er wel naar, maar veel minder bewust.

Het visuele en het seksuele

De vriend van Tom, Bart, lag tussen twee mannen. Bart ging zitten, toen hij zag dat ik naar hem toe stapte. Nadat ik me voorgesteld had, vertelden ze dat ze goede vrienden geworden waren, vertrouwenspersonen die elkaar veel telefoneerden. De twee mannen voor me waren homo's, ze waren ook overal bruin en geschoren. Eén had een zilveren ketting aan. Tijdens het gesprek maakten ze af en toe seksistische grapjes zoals: *'De redders zouden naakt moeten zijn. Als we verdrinken en we grijpen naar hun broek valt die af. We zouden niet verdrinken mochten we naar hun paal grijpen, die paal is tenminste stevig en kan groeien.'*

Ik ging op mijn handdoek zitten voor Bart, die als eerste reageerde op mijn verzoek om vragen te mogen stellen. Hij was erg bruin. Hij vertelde dat hij hier komt voor de gezondheid en voor recreatie. *'Hier wordt geen onderscheid gemaakt. Er is geen 'dresscode'. Het is hier bovendien veel rustiger, er zitten hier geen wenende kinderen. Ik kom hier altijd alleen en lig dan bij mijn 'strandvrienden' in groep. We zonnen, laten de stress wegvloeien en babbelen wat. Een gewoon strand is meer bevolkt, er zijn meer gezinnen. Daarom zitten we hier. Je hebt een mooi uitzicht, in tegenstelling tot een zicht op appartementen. Je hoort hier geen lawaai, geen radio's, enkel de zee. Ook geen kinderen omdat de ouders er bij blijven. Ik overtuig niemand, je moet de mens vrij laten in zijn keuzes. Maar eenmaal hier, wil je niet meer naar een ander strand, met die natte kleren die plakken. De eerste 30 minuten waren wel 'wennen', maar dat gaat snel voorbij. Ik kijk zeker naar het geslacht, aan de hand van de eikel zie je direct om welk soort persoon het gaat.'* Bart lachte en vervolgde: *'We doen dan onze zonnebril aan en dan zijn we weer gekleed, nietwaar!'* De anderen knikten en bulderden van het lachen. *'Hier maak je gemakkelijker contact, je ziet steeds dezelfde mensen. Er is hier geen discriminatie, iedereen draagt hetzelfde merk. Op je vijftigste is het al eens een diesel.'*

De heteroseksuele man die links van Bart zat, vulde aan: *'De mannen zijn hier meer verzorgd, ze zijn zelfs intiem geschoren, de vrouwen ook.'* Bart zei: *'De buitenwereld staat negatief tegenover het naaktstrand. Ik ga er nooit heen, beweren de mensen, maar toch komen ze. Het is zoals mensen die verkondigen dat ze nooit naar de Aldi gaan, maar wel enkel Aldi producten eten.'* De andere twee knikten instemmend. Bart ging verder: *'Thuis loop ik ook naakt. Dat geeft een ander gevoel, maar ik wil zeker nergens aanstoot tot geven. Naakt zijn wordt een gewoonte. Hier zijn kleren echt overbodig. Alle stranden zouden gemengd moeten zijn. Naakt zou overal moeten kunnen. Hier kan je je afzetten van de kuddegeest, de mode. Iedereen wordt aanvaard. Hier ben je meer vrij. Je mag je zwembroek aanhouden, maar dan zullen meer mensen kijken en denken: die heeft zeker iets te verbergen, of juist niets!' Iedereen gierde het uit van het lachen.*

De man rechts zei nu: *'Het is hier geen catwalk. Je kijkt wel eens of je een nieuw gezicht ziet. Dat merk je ook aan de onwennigheid. Je bekijkt de mens in zijn totaliteit. Je fixeert niets, geen lichaamsdeel. Voyeurs herken je direct. We hebben wel al eens een man gezien die masturberend voor een vrouw ging zitten of een vrouw die een man bevredigde. We zeggen daar niets op. De homo's krijgen dan de slechte naam. Als we daar op reageren, zou het wel eens gedaan kunnen zijn met het naaktstrand. Vroeger kwam hier geen kat, nu is het naaktstrand goed voor de handel. Sedert het naaktstrand bloeien de cafés en restaurantjes weer. Er zijn ook veel passanten die komen om eens te kijken.'*

Op mijn vraag of ze keken en hoe belangrijk het zicht voor hen was, antwoordde Bart: *'Het oog is nog belangrijker voor mij dan het gevoel. Je wordt visueel bevredigd. Je zegt dan: amaa, dat is een mooie kathedraal. Visueel prikkelt het naakt je wel. Communicatie via de ogen gebeurt veel meer bij de homo's. Het gevoel is echter ook belangrijk. Je voelt je opener. Je voelt de wind ook intenser. Het is meer ontspannend. Van zodra ik uit de auto stap, is het alsof ik een kind baar. Je bent vrij, zoals een vis in het water. Wanneer het eens heel warm was, deden we waterballet in de zee. We moeten wel eens kinderlijk kunnen doen, anders is het leven maar saai. Anderzijds ben je hier meer afgeremd, meer disciplinair, juist omdat je naakt bent. Er gelden ongeschreven regels. De terugkeer zou nooit meer lukken omwille van verschillende redenen: het is hier echt veel rustiger. Je hebt geen zoutplekken meer op je zwemkledij. Hier geniet je tot negen uur 's avonds. Op een textielstrand zie je dan niemand meer. Het is hier ook veel properder, geen blikje te zien.'*

De man naast me vertelde spontaan dat je de andere zintuigen niet mag vergeten: *'Het gehoor wordt hier niet zo gestoord door alle soorten muziek. Je hoort hier enkel de zee. Je*

ruikt ook enkel de zee. Er zijn weinig rokers en geen filters in het zand. Ze ruimen alles netjes op. Hier heb je ook de geur van frieten, hotdogs of ijsjes niet.'

Bart wilde me heel enthousiast de voordelen van het naaktstrand laten aanvoelen: 'Zelfs zonder te spreken, heerst hier een sfeer van vertrouwen. Je laat hier alles achter. Het gaat hier om een gemeenschap. Iedereen gaat op dezelfde plaats zitten. Iedereen heeft zijn eigen plekje, zoals aan tafel. Daar zitten de gezinnen, hier de alleenstaanden. Men zegt altijd goedendag, knikt eens, ook al heb je die maar éénmaal gezien.' Ook hij begon spontaan over de zintuigen te spreken: *'Je hebt overal hetzelfde gevoel over heel je lichaam. Je ervaart hier een enorme vrijheid, het gevoel van de wind, zelfs de regen te trotseren.'*

We zijn hier ook eens in de regen geweest. Je vindt hier altijd mensen van 15 maart tot 15 oktober. Daarna neemt de gemeente de borden weg en is het geen naaktstrand meer. Het is ook mooier als je overal gebruikt bent.' Hij wees naar zijn lichaam met zijn hoofd en glimlachte. *'Mijn beste vrienden komen van hier,'* ging hij verder. *'Ze zijn zelfs belangrijker dan mijn familie! Ik durf meer zaken in vertrouwen tegen ze te zeggen dan ik mijn eigen familie toevertrouw. Hier heb je vrienden, echte vertrouwenspersonen. In de winter telefoneren we elkaar en spreken we af. Mijn vriend hier was echt depressief na zijn echtscheiding, wij hebben hem opgevangen. Hier heb je goede banden met je vrienden. Je moet trouwens met elkaar praten om het leuk te maken. Als je hier alleen ligt en je hebt enkel beeld, geen geluid, dan is het ook maar saai. Mensen maken hier veel sneller contact. Ik heb écht meer aan de mensen hier dan aan mijn familie.'*

De anderen knikten, de linkse man vertelde: *'Het strand zou uitgebreid moeten worden, er ligt daar toch niemand.'* Bart zei openhartig: *'Ik heb veel respect voor mensen die zich aanpassen. Soms zie je wandelaars langs de kustlijn hun kleren uitdoen voor het stukje naaktstrand en ze dan weer aandoen eenmaal erover gewandeld.'*

'In het begin, nadat hier een moord was gepleegd, kwam de politie patrouilleren. Ze provoceerden dan de naturisten. Zij waren in uniform. Ze namen foto's van mensen, als bewijsmateriaal. Dat vond ik echt te ver gaan,' zei de man rechts. Samen vertelden ze wat feiten en gebeurtenissen over het naaktstrand. *'We zagen eens een transseksueel. Een man met een penis, maar met rode lippen, onthaard en oorknoppen. Op een ander strand zouden ze die al opgepakt hebben. Ook echt lelijke mannen zie je hier. Je bent nu eenmaal zo, dat lapje stof kan je tekorten echt niet verbergen. Een oude vrouw blijft een oude vrouw, ook met zwembledij aan.'* De man links van hem ging beter zitten en zei: *'Ik heb hier ook nog nooit*

scheld- of vechtpartijen gezien. Erecties ook zelden. We zitten hier zoals we op de wereld gekomen zijn.'

'Nog altijd zijn er taboes rond het naaktstrand,' zei Bart, 'en heeft naakt-zijn een negatief beeld. Het zal ooit wel verdwijnen met de jaren. Ze zullen het naaktstrand zeker niet meer afschaffen.' Als ik ook aan hen vroeg waarom er weinig jongeren waren, kreeg ik het antwoord: *'Er zijn hier weinig jonge mensen omdat ze preutser zijn, de oudere zijn trouwens al afgeschreven. Je ziet hier weinig kinderen en zelden pubers. Op het textielstrand zie je ze dan preuts sukkelen om hun zwemkledij aan te doen, om zeker geen stukje naakt te laten zien.'* Een ouder koppel zag dat ik vragen stelde en alles noteerde. Ze wenkten me: *'Zeg meisje, zeg maar dat ze hier toiletten en een douche moeten plaatsen. Enkel het naaktstrand heeft die faciliteiten niet.'* Ik glimlachte en zei dat ik voor school aan een opdracht werkte en daar niet echt iets kon aan doen. Ik richtte me weer tot de drie mannen.

Bij het insinueren van het thema seksualiteit, knikten ze instemmend. *'Je voelt de erotische spanning hier echt.'* De homo's (ook de voyeurs) hechten meer belang aan het oog dan aan de huid. Het visuele heeft iets erotisch. Dit bleek uit alle gesprekken met homoseksuele mannen. Op de vraag waarom ze in de duinen zaten en niet bij Tom, antwoordde de middelste: *'Ik zit eigenlijk liever beneden. Beneden geniet je meer van de wind, maar nu is het nog te koud. Ik ben een natuurliefhebber. Soms zwem ik ook. Je moet je kunnen uitleven in het water. Je ziet op ons deel trouwens weinig vrouwen, nochtans mogen ze ook komen. Wij jagen ze zeker niet weg. Heteroseksuele mannen provoceren hier de vrouwen, dat jaagt hen weg.'* Hij ging beter zitten en zei: *'Ik zit hier in mijn veranda op het strand. Mocht ik thuis zitten, bood ik je koffie aan.'* De man links fluisterde plots: *'De promenade passeert,'* en hij maakte met zijn hoofd een teken naar het zandweggetje naast de prikkeldraad. *'Als ze dan iemand met een lichamelijk gebrek zien, zeggen ze het tegen elkaar. Dat is ramptoerisme!'*

Tom klom de duinen in en deed teken dat we moesten komen. Bart informeerde me: *'Tom is de eerste en de laatste hier op het strand. Iedereen kent hem, hij maakt zich kwaad op mensen die muziek laten spelen. Hij draagt altijd een zilveren ring rond zijn balzak en penis.'*

Samen gingen we naar Tom. Ondertussen vroegen ze of ik hier vaak kwam, omdat ze zagen dat mijn bikini op mijn huid afgetekend stond. Hoewel ik alleen naar het naaktstrand was gekomen, voelde ik me helemaal niet alleen, integendeel. De naaktrecreanten praatten spontaan met me, hielpen me om mensen te vinden. Je ervoer overal een enorme steun, vriendschap en medeleven. Dat gaf me een enorm goed gevoel.

Tom zei: *'Is jullie examen nu nog niet afgelegd? Jullie hebben wel lang gepraat. Jullie zullen zeker geslaagd zijn!'* Ik bedankte hen voor het gesprek en liep over het natte zand terug naar de strandcabine. Toen ik bijna aan de golfbreker was, kwam Jenny me tegemoet en zei: *'Ik kwam eens kijken of er iets gebeurd was. Je bleef zo lang weg.'* Ze zei dat ze mijn gerief in hun tentje hadden gelegd en ervoor hadden gezorgd. Bij hen voelde ik me echt veilig, ze zorgden oprecht voor me. Ze vroegen me hoe het gesprek verlopen was. Terwijl we samen naar hun zitplaats liepen, vertelde ik haar dat ik graag eens een redder wilde spreken, maar dat ik dat niet goed durfde. Zij waren gekleed, ik niet. Zij stonden ook zo ver, aan het water. Jenny zei: *'Kom, ik zal meegaan, ik ken een van hen. Hij werkt hier al 3 jaar en gaat binnenkort met pensioen.'* Ze introduceerde me bij de twee redders en ging weg.

De redders

De oudere redder was ook naturalist, de jongere niet, maar hij had er wel respect voor. Ik vroeg wat hun opviel aan het naaktstrand. De oudere redder begon: *'Wat me vooral opvalt, is dat het hier veel minder vuil is. Mensen hier zijn milieubewuster.'*

Er zijn zelfs naturalisten die rondgaan met een zak om het strand op te ruimen. Ze luisteren ook meer naar ons. We hebben minder moeilijkheden. Je ziet hier alle lagen van de bevolking. Soms zie je wel exhibitionisme, zowel bij mannen als vrouwen. Dan tonen ze zichzelf naakt. Als het heel koud en slecht weer is, gaan ze geklede wandelaars tegemoet om te provoceren. Dat zijn meestal mannen, soms hebben we ook met een pedofiel te maken.

Je hebt dus twee delen: het 'gezinnenstrand' waarover wij waken en het homogedeelte. We kunnen niet de twee stranden bewaken, we zijn maar met twee en we hebben geen boot. We waarschuwen hen wel als het water tot aan de golfbreker komt. Dan mogen ze daar niet zwemmen.

Er zijn soms ook mannen die foto's nemen vanonder hun handdoek. Daar treden we tegen op. Toen ze kwamen filmen van de tv, hebben we hun camera in de zee gegooid. De voyeurs zitten waar de meeste vrouwen zitten: op het 'gezinnenstrand'. Het naturisme is een 'way of life'. Naaktrecreanten komen naar hier omwille van het gevoel van vrijheid. Naaktzwemmen is toch wel een apart gevoel. Ik ken hier veel mensen. Als ze iets zien wat niet kan, zeggen ze het. Het zijn als het ware mijn informanten. Meestal zijn het 'freaks' die hier zitten, soms gelegenheidsbezoekers. Hier heb je een vaste groep mensen die altijd terugkomt, op andere stranden heb je dat niet, dat maakt het werken hier ook zo leuk. Vaak

gaat het om mensen uit de onmiddellijke omgeving, uit Bredene zelf of uit Oostende. Bredene is op kaart gezet dankzij het naturisme, dat is wel goed.'

De jongere redder, die een zonnebril droeg met glazen die zo donker waren dat ik zijn ogen niet kon zien, knikte instemmend. *'Je ziet een evolutie, in het begin kwamen er vooral mannen. Nu zie je meer gezinnen. Officieel is er geen naaktstrand, dat staat in geen enkele wettekst. De procureur vervolgt gewoon niet op dit deel. Je kunt mensen bovendien niet verplichten om hun kledij uit te trekken zolang ze niets verkeerd doen. Als het te erg is, wijzen we hen terecht, maar dat mag eigenlijk niet. De naturalisten komen zelf klagen als er geklede mensen op het strand zitten. Daar kunnen we eigenlijk niets aan doen. Sommige naaktrecreanten denken dat je op het strand naakt moet zitten en aan het water de keuze hebt. Anderen storen zich niet aan de geklede mensen op het strand.'*

'Er heerst nog altijd een mythe, onwetendheid over het naaktstrand,' zei de oudere redder in rode uitrusting. Ik hoorde stemmen uit zijn walkietalkie komen. Hij reageerde er niet op en ging verder: *'De zondag is kijkdag, dat zie je duidelijk. Het strand is niet afgebakend, dat schrikt soms mensen af om te komen.'* Beiden vonden dat de mensen hier socialer waren, maar de jongere redder merkte erbij op dat je dat gemeenschapsgevoel ook ziet op andere kleinere stranden. Het was niet iets typisch voor naaktrecreanten. Ik bedankte hen en wandelde met de wind in de haren, volledig verbrand, terug naar het groepje van Caroline en Jenny.

Bloot gewoon

Nadat ik wat gedronken had en mijn ervaringen vertelde aan het groepje, zag ik een beetje hoger gelegen een vrouw alleen zonnen op haar trui. Haar kleren lagen naast haar. Ze was een motorrijdster van Hasselt op doorreis. Ze had zin om naar de zee te gaan, maar had geen badpak en handdoek bij. Dus was ze uit noodzaak naar hier gekomen. Toch vond ze het handig, want nu had ze de gelegenheid benut om ook eens hierheen te komen.

De vrouw vertelde dat ze helemaal geen schaamte voelde omdat ze verpleegster en masseuse was. Ze werd dagelijks met naakt geconfronteerd. Ze was bloot gewoon. Ze vond het hier heerlijk, zalig. *'De sfeer is hier ongedwongen, meer ontspannen. Het is rustig, je voelt je niet begluurd. Je hoeft je niet af te vragen: ligt mijn bikinilijstje wel goed? Misschien heeft het ook te maken met het oerprincipe. Je kunt nergens bloot lopen, ook thuis niet, want wij hebben heel veel ramen en onze tuin is niet volledig afgesloten. Het is ook eigen aan een bepaalde leeftijd om hierheen te komen. We gaan vaak naar de sauna met vrienden. Mijn vriendinnen hebben geen probleem met naaktstranden en sauna's. Een aantal vriendinnen*

zou echter niet gemengd naakt willen zijn. We zijn dan enkel onder vrouwen naakt, bijvoorbeeld in de sauna. Ik masseer ook thuis. In het begin houden mensen hun onderbroek en bh aan, maar na de derde keer mag de bh al uit en dragen ze een tanga zodat ik beter hun bekken kan masseren. Voor jonge mensen is dat geen probleem. Vooral oudere mensen zijn beschaamd. Zij zullen nooit hun slipje uit doen. Ik heb helemaal geen schaamte. Maar jongeren wel omdat ze te weinig eigenwaarde hebben. Ze denken dat ze niet mooi genoeg zijn. Gelukkig is niet iedereen perfect,' vertelde ze. Op de vraag waarom ze naar hier kwam, antwoordde ze: 'De zee is bevrijdend, zeker naakt. Het bloot is hier niet anders dan op mijn werk. Als je nooit bloot ziet, zul je misschien meer rondkijken. Het stoort me niet als mensen naar me kijken. Waarom mensen komen? Dat is waarschijnlijk het oergevoel van in de baarmoeder. Als kind zit je negen maanden in het water. Naakt zwemmen is een stukje herinnering terugbrengen. Met kleren aan belemmer je de sensatie. In de zee voel je de golfslag. In een meer heb je weer een ander gevoel; daar maak je zelf de beweging. Naakt word je geconfronteerd met je eigen lijfelijkheid. Kleren, vooral synthetische, blokkeren de energiestroom. Als je een bikini of zwempak aan hebt, bedek je de hartchakra en de onderste twee energieknopen. Deze twee staan voor de seksualiteit, wat nochtans een basisbehoefte is. De bh zit juist aan de hartchakra. Zonder kledij heb je veel meer energie in je lichaam.'

Wanneer ik naar mijn plaats ging om mijn verbrande huid opnieuw in te smeren, zag ik voor me een heel jonge moeder. Haar zoontje speelde voor haar in het zand. Tijdens het gesprek lette ze voortdurend op haar kindje. Het was de eerste keer dat ze hier was. Ze vertelde wat over haar ervaringen op het naaktstrand. Normaal gaat ze altijd naar het naaktstrand in Nederland: *'Ik haat witte vlekken op mijn huid. Het is vooral ook leuk om de zee te voelen rond je lichaam. Het is eigenlijk een hele filosofie. Ik heb helemaal geen schaamte. Ik loop thuis constant op blote voeten rond. Ik kijk niet naar de mensen, wel als ze gekleed zijn. Ze vallen meer op. Deze ochtend waren er die echt kwamen kijken. Ik doe dan niets, anders geven we toe aan hun voyeurisme. Hier voel je de wind veel meer, het is een groter gevoel. Je ervaart een zachte streling. Je voelt de warmte en koude beter. Je bent je echt bewust van je tastzin. Het water dat rond je beweegt.'* 'Kinderen leggen vlugger contact,' ging de jonge moeder verder die naar haar zoontje wees. Via haar zoontje, dat een vriendinnetje had leren kennen, leerde ze ook de Hollandse ouders kennen. Als ze alleen wilde zwemmen zorgde het andere koppel voor het kindje.

Geen échte naturalisten

Ik wandelde terug naar mijn plaats, niet ver van het groepje. Toen ik mijn flesje water uithaalde, kwam een stoere Franstalige man me vragen wat ik aan het schrijven was en of het een studieopdracht was. Zijn lichaam was bedekt met tatoeages. Het was een ruige man, zijn vriend ook, maar die hield zijn lange zwarte broek aan. Caroline, Jenny en ik hadden al gespeculeerd over de reden waarom ze hun kleren aanhielden. Caroline dacht dat ze dat deden omdat ze niet als een koppel wilden geïdentificeerd worden. Hij ondervroeg me in het Frans en zei dat hij ook een psychologische studie deed over het naaktstrand. Uit nieuwsgierigheid kwam hij eens kijken. Hij vond de *blik, het kijken* belangrijk. *'Hier kijk je vooral naar het gezicht. Je ziet het hele lichaam wel, maar je bekijkt het niet zo aandachtig als wanneer iemand een bikini aanheeft. Een beetje gekleed is sensueler en mooier dan naakt. De ogen zijn heel belangrijk,'* zei hij doodserius. Hij keek constant naar mijn lichaam. Hij zei me dat ik zijn vriend eens moest ondervragen. Ik ging naar zijn vriend en vroeg waarom hij gekleed was. Hij zei dat hij niet van volle zon hield en daarom in de schaduw zat. Hij was ook niet graag naakt, maar kwam omdat zijn vriend absoluut eens wilde komen kijken. Ik voelde me ongemakkelijk en zei dat ik weer iemand anders ging interviewen. Caroline wenkte me, wat een verlossing! Ze vroeg me: *'Wat zei hij wel? Hoe komt het dat hij plots bij jou zat? Het zijn echte voyeurs,'* ging ze verder, *'Ze kwamen recht voor me zitten en staarden me aan. Die man met die pet daar, heb je niets raars ondervonden? Ik denk dat hij niet normaal is. Er scheelt iets aan. Hij wandelt raar, maakt constant zijn handdoek schoon en zet zijn schoenen er netjes op.'*

Ondertussen begon de zon haar warmte te verliezen. Her en der zag je mensen die hun tentje uit elkaar haalden en hun kleren aantrokken. In een half uurtje tijd zat er bijna niemand meer op het strand. Ook Caroline was aan het opruimen. Jenny vroeg me of ik de trein naar huis moest nemen en morgen weer hetzelfde traject terug. Omdat ik knikte, stelde ze voor dat ik bij haar in het vakantiehuisje zou overnachten. Jenny en Roger brachten me met de auto naar hun huis. Ze kookten voor me en 's avonds keken we tv, terwijl we praatten over het strand en over bepaalde mensen. Figuren die er altijd rondlopen en wat vreemd lijken. Zoals de man met de pet. Die vonden ze heel raar. Ze wisten niet goed waarom hij kwam, of hij een gluurder was. Toen ik later met hem ben gaan praten, gaf hij antwoorden zoals de meeste anderen. Hij kwam ook voor het gevoel en voor de sociale status die wegvalt. Jenny vertelde over een man die altijd een T-shirt over zijn hoofd trekt en zijn schoenen aanhoudt (zie verder).

De volgende dag kwamen we al om negen uur aan op het strand. Ik hielp met het opzetten van de tent. Hier en daar stonden al wat andere tentjes. Je zag onmiddellijk vanuit welke richting de wind kwam. Alle tentjes stonden hetzelfde georiënteerd. Op het 'gezinnenstrand' zag je tamelijk veel tentjes en parasols. Op het 'homostrand' geen enkel. Op beide delen zag je bijna geen ligstoelen. Iedereen lag op het zand. Je zag ook veel minder tentjes dan op het textielstrand.

Nadat ik alles geobserveerd had, kwam Caroline met haar tentje onder de arm toe. Ze keek raar op omdat ik er al was. Jenny vertelde haar dat ze een 'adoptie dochter' had en wees naar mij. Caroline gaf ons allen een zoen. Geleidelijk aan kwamen er nog mensen bij ons groepje. Iedereen begroette elkaar hartelijk met een kus. Er kwam nog een koppel bij dat ik niet kende, maar omdat ik bij Caroline en Jenny zat, gaven ze me ook een zoen en vroegen me wie ik was. Zij hadden aperitiefhapjes mee: kaas, olijven en wijn. Ook ik mocht mee aperitieven. De volgende dagen hadden andere mensen eten en drank bij.

Kort daarna kwam ook Stan toe. Caroline zei: *'Liesa, hem moet je ook interviewen, hij komt hier ook vaak!'* Hij vertelde dat hij al van zijn veertiende naar naaktstranden gaat. Zijn vrouw hield er niet van. Ze zag er het nut niet van in, dus kwam hij altijd alleen. Ze gingen wel samen naar de sauna, maar naar een naaktstrand wilde ze niet mee. Stan beschreef zijn ervaringen van naaktrecreatie: *'Ik ervoer een naaktstrand direct als heel aangenaam, als totale vrijheid. Vroeger moest ik er ver voor reizen. Ik ben blij dat het naaktstrand nu dichtbij is. Ik lees vooral. De mensen zijn hier veel minder luidruchtig. Ze hebben meer respect voor elkaar. Naakt is: op de meest ultieme manier genieten van wat de natuur ons biedt. We zijn hier allemaal gelijkgezind. We kunnen hier openlijk discussiëren over politiek bijvoorbeeld, eigenlijk over alles waar je in het dagelijkse leven moeilijk over kunt praten. Waarom dat zo is weet ik niet echt.'* Caroline onderbrak Stan: *'De geest is hier veel opener.'* 'Het is zalig om door de zon, de wind en het water overal aangeraakt te worden,' ging Stan verder. *'Naakt ben je ook meer alert naar de omgeving toe. Je ervaart alles veel intenser. Je hoeft niets te verbergen. Het is honderd procent ontspanning. Naakt ervaar je toch een groot verschil. In zwemkledij ga je minder naar het water om te zwemmen, want textiel moet opdrogen, dat voelt plakkerig aan. Eenmaal je het voordeel van naaktheid hebt ontdekt, wil je nooit meer naar een textielstrand.'* Hij glimlachte en keek naar de rest, stak een sigaret op en ging filosofisch verder: *'Mensen zijn hier veel meer open-minded. Je moet geestelijk voorbereid zijn op naaktheid. Schaamte heeft alles met de geest te maken. Je ervaart hier een verenigd gevoel. Je hebt hier een spontane steun van alle mensen. Een perverse man valt hier door de mand, terwijl hij jaren onopgemerkt kan rondlopen op een textielstrand en mensen kan*

storen, zonder op te vallen. Je hebt occasionele naturalisten en permanente. Maar om permanent te worden moet je eerst door het stadium van occasioneel. Ik ben je al een paar keer aan het water tegengekomen en ik had direct aan je houding en je kleurtje gemerkt dat je een occasionele recreant was,' zei hij en keek me recht in de ogen aan. 'Alle barrières tussen leeftijden vervagen hier.'

Caroline onderbrak hem plots: 'Heb je die man gezien met zijn enorme erectie? Dat is om op te vallen, dat is geen echte naturalist. Een naturalist zou zoiets niet overkomen. Als het dan toch gebeurt, zou hij zijn handdoek erover slaan of zwemmen. In ieder geval zou hij zorgen dat het verdwijnt. Hij liep hier te 'showen' met zijn hele paal.'

Stan keek me opnieuw aan en deed teken naar de groep: 'Ik kom altijd bij deze groep zitten, er is altijd wel iemand van hen hier. Ik heb ze hier leren kennen. Ik ben eens een jaar niet geweest en zo zijn er wel veel nieuwe mensen bijgekomen die ik niet zo goed ken.'

Hij ging nu liggen in plaats van zitten. 'Overtuigen? Ja, maar ze moeten zelf beslissen of ze komen of niet. Ik promoot het wel. Ik voel me daar goed bij.'

Hij stond recht, spoot wat zonnecrème op de borst van Jenny en begon een anekdote te vertellen. Hij zei dat Jenny, als buurmeisje zijn eerste platonische liefde was. Hij zei: 'Erotiek ontstaat vanuit de fantasie, niet vanuit de realiteit.' Hij ging weer zitten. 'Je hebt hier een enorme rust, respect en hygiëne. Luister eens, het zit hier vol met kinderen en honden en toch hoor je niets. Wat me ook opvalt, is dat er altijd mensen zijn die het naturalisme uitproberen. Ze komen dan in zwemkledij over het naaktstrand wandelen en na een tijdje trekken ze hun kleren uit. Je hebt hier in feite drie soorten mensen: ten eerste naturalisten, ten tweede homo's die hier al komen (van in de jaren zeventig), maar zij hebben zich verplaatst. Dit gezinnengedeelte was vroeger hun strand. Ze hadden geen andere plaats om af te spreken en ten derde de perverse mensen of voyeurs. Mensen die naar hier komen moeten ook een eigen visie hebben. Om hier te komen moet je goed in evenwicht zijn vanbinnen. Het feit dat jij hierover een thesis schrijft, zegt al voldoende. Je staat er blijkbaar voor open, ook al ben je nog geen naturalist.' Hij filosofeerde: 'Naakt ben je uniek. Heel lelijke mensen in textiel kunnen naakt heel mooi zijn. Ik weet dat ik naakt meer uitstraal. Mocht ik gekleed zijn, zou je me vast nooit aangesproken hebben. Ook ik zou waarschijnlijk nooit met jou gepraat hebben mocht je gekleed zijn. Ik kan me echt beter profileren als ik naakt ben, niet via kleren.' Hij gaf me een por in mijn arm en lachte. 'Blote voeten hebben ook wat met naturalisme te maken. Je zoekt ook contact met de natuur, weliswaar enkel met je voeten.'

De spanning tussen kledij en naakt

Ik ging weer op mijn handdoek zitten en keek om me heen, zei dat ik nog wat mensen ging ondervragen en stapte weg met mijn schriftje in de hand. Ik ging naast een alleenliggende vrouw zitten. Ze kwam twee weken van haar vakantie naar hier om te zonnen en te wandelen. Ze ervoer hier geen echt voyeurisme, wat ze nochtans verwacht had met alle heisa in de media toen het naaktstrand van start ging. Ze voelde hier een enorme vrijheid, de werkstress kon ze achter zich laten. *‘Op het werk moet alles perfect zijn. Je kledij moet voldoen aan een ‘dresscode’. Hier kan je dat even allemaal vergeten,’* vertelde ze. *‘Op het werk en thuis in het alledaagse leven draag ik noodgedwongen kledij. Ik vind het belangrijk dat ik de gepaste kledij draag. Daar hecht ik veel belang aan. Hier hoeft dat even niet. Het zijn twee gescheiden werelden. Ik ervaar hier ook geen schaamte. Als ik niet goed gekleed ben, voel ik me niet goed. Hier telt dat niet. Je voelt ook overal de zon, de warmte. Ik ga al van kindsbeen af naar naaktstranden. Thuis ben ik mooi gekleed, hier ben ik er dan even tussenuit. Ik loop ook constant op blote voeten. Dat is gemakkelijker. Het is een vorm van vrijheid.’*

Op mijn vraag wat haar aan het strand opviel, antwoordde ze: *‘Mensen zitten hier altijd in groepjes. Er wordt bescherming gezocht. Ze zetten de tenten bij elkaar, ze zoenen elkaar. Je hebt het gevoel van een gemeenschap: wij op ons strand. Ik zit liever alleen. Ik lig niet graag dicht bij anderen, maar je ervaart hier toch een veiligheidsgevoel. Op het ‘homostrand’ voel ik me bijvoorbeeld niet veilig. Ik lig liever tussen de gezinnen, weliswaar niet erbij, maar alleen. Ook in de duinen ga ik niet. Hier heb je een gevoel van sociale controle. Als je in de duinen gaat liggen, is dat als het ware een uitnodiging: je kan erbij komen liggen.’*

Ik vroeg haar of mensen elkaar bekijken. Ze zei: *‘Er wordt toch wel gekeken. Soms komen mensen niet, omdat partners niet willen dat de man naar andere vrouwen kijkt. Natuurlijk kijk ik, ik kijk bijvoorbeeld waar iemand gaat zitten. Mensen kijken ook naar mooie lichamen als ze gekleed zijn, hier gebeurt hetzelfde. Het is al twee maal voorgevallen dat iemand juist voor of naast me komt zitten en gaapt. Dan zit ik rechtop en zeg niets. Mijn lichaamstaal spreekt voor zich.’*

‘Op een textielstrand wordt er toch ook gekeken! Je kijkt naar de bikini, welke handdoek iemand meeheeft, waar hij gaat zitten. Hier doe je dat ook. Wat verschilt met een textielstrand is, dat je naakt alles veel intenser ervaart. Het gevoel van warmte op plekken die de zon normaal nooit zien is zalig. Je beleeft het op een andere manier in vergelijking

met een textielstrand. Hier ben je één met de omgeving. Je zit als het ware in een cocon, in de natuur.'

'Hoe ervaar je de omgeving met je zintuigen?' vroeg ik haar. 'De tastzin wordt enorm gestimuleerd. Het gevoel van zand en warmte is een vorm van vrijheid. Je ervaart alles veel intenser. Gekleed ben je je veel minder bewust van je huid. Het is een heel andere gewaarwording: zon op kledij is niet zo aangenaam als op je huid.' Ook zij herkende een perverse man direct: *'Je voelt dat onmiddellijk. Zij hebben een andere houding. Een haantjeshouding. Ze komen hun eigen lijf tonen, zijn onhandig, hebben een radiootje bij en een petje op. Eigenlijk zijn ze zielig.'*

Ik vroeg haar wat ze hier zo al doet. *'Meestal blijf ik liggen om te zonnen, enkel om te zwemmen sta ik recht. Ik zal minder snel rechtop staan dan op een textielstrand: als je wandelt wordt je meer bekeken. In bikini ben je incognito en wandel je meer. Als je hier naakt wandelt, praten mannen altijd met je, ze willen avances maken. Ik heb daar geen behoefte aan. Ik kom naar naaktstranden, maar nooit naar campings. Dit omwille van de hygiëne. Er is ergens een grens. Voor mij heeft het geen nut om naakt te shoppen of op restaurant te gaan, wel om naakt te zonnen. Naakt eten brengt je lichaam niets op. Mijn kinderen gaan bijvoorbeeld wel naar de sauna. Ze kleven er dan een etiket op: het komt de gezondheid ten goede. Sommige mensen hebben problemen met het openbare van een naaktstrand: het is niet afgesloten. Mijn kinderen voelen zich beter als ze een ticket betalen en in een begrensde zone naakt zijn. Hier kan iedereen komen kijken. Ik kan ook niet tegen mensen die elkaar overal aanraken. Intimiteit dat hoort niet. Er zijn ongeschreven wetten,'* beëindigde ze haar uitleg over het strand. Ik bedankte haar en ging terug naar het groepje. Stan was ondertussen aan het trakteren met een honingmeloen. Ik kreeg ook twee stukjes.

Vele mensen zijn zich niet bewust van het leukere gevoel van de natuurelementen op de huid. Ze ervaren het onbewust. De gesprekken zetten de mensen vaak aan tot nadenken. Soms kwamen ze opnieuw naar me toe en konden ze hun mening beter verwoorden. Ik heb ook gesproken met mensen op een textielstrand over het gevoel van de zintuigen.

Zij ontkenden dat gevoel, of vonden het niet zo belangrijk. Ze vonden het zicht van de zee en de lichamen belangrijker dan de tastzin. Ik mag niet veralgemenen, maar ik denk dat de tastzin veel belangrijker is voor naaktrecreanten dan voor geklede mensen.

Een sociale gemeenschap of niet?

Ik wandelde door de duinen en op de twee stranden. Ik zag een jongen zitten, ongeveer mijn leeftijd. Dat is hier ongewoon. Het bleek een student uit Leuven te zijn. Hij kwam normaal elke dag met zijn vriendin, maar die had nu herexamens. Hij zat hier te studeren. Hij was blij dat hij even met iemand kon praten. Op mijn vraag of hij vond dat seksualiteit en het naaktstrand iets met elkaar te maken hadden, knikte hij heel instemmend. *'Als ik hier met mijn vriendin lig en ze raakt me aan, raak ik wel opgewonden, maar als ik gewoon naar vrouwen rondom mij kijk niet. Het aanraken is hier veel meer een taboe, seks ook. Juist omdat de grens zo laag ligt, want iedereen is naakt. Als de grens kleiner is, is het taboe groter. Ik kijk hier evenveel als op een ander strand.'*

'Hoe ervaar je het naakt-zijn?' vroeg ik. Aarzelend zei hij: 'Ik heb er niet echt een ander gevoel bij. Het is hier wel veel rustiger. Het naakt- zijn is ook een leuk gevoel, maar verder? Ik heb er eigenlijk nog nooit over nagedacht waarom ik dit leuker vind. Misschien toch het gevoel van de wind, maar ik was me daar niet bewust van. Naakt-zijn is ook veel gemakkelijker en geestiger. Wij zijn hier de ondergrens, de jongste. In de duinen durf ik niet, ook niet op het 'homostrand'. Veel vrouwen en mannen worden lastig gevallen. Er kwam eens een man met zijn benen open voor mij en mijn vriendin liggen.'

'Ik durf me niet te scheren uit vrees voor de mogelijke reacties in de voetbalclub bij het naakt douchen. Bovendien zouden de homo's dan nog meer avances maken op het strand. Bij vrouwen wordt zoiets veel meer aanvaard dan bij mannen,' zei hij. 'Bij hetero's is dat eigenlijk niet aanvaard. Of je wordt direct als homo aangezien. Ik word wel degelijk lastig gevallen en bekeken door zeventigplussers. Er zijn hier veel voyeurs, dat stoort me. Ik kan me daarom goed voorstellen waarom er zo weinig vrouwen zijn. Het gemeenschapsgevoel ervaar ik helemaal niet, ik hoor hier zoveel negatieve dingen en ik word veel bekeken.'

Jenny kwam voorbij en zei een goedendag. Ik heb wel drie uur met de Leuvense student gepraat. De zee kwam bijna tot aan onze voeten. Hij vroeg of ik zin had om even te zwemmen, nu het water niet te ver was. We zwommen wat en kwamen er weer uit.

Toen ik me afdroogde zag ik naast me August en zijn vrouw zitten. Nadat ik me had voorgesteld aan zijn vrouw, vertelde ze spontaan: *'Ik kan niet echt tegen de zon, maar ik draai me dan zodat elke kant eens bruin wordt. Ik blijf hier nooit zo lang als mijn man, die zo van de zon houdt. Er zijn hier ook wel rare mensen, ik zou niet alleen durven komen. Ik heb al vaak gezien hoe een alleenstaande vrouw lastig gevallen wordt. Ikzelf ben al op leeftijd en heb er zelfs last van. We zagen eens een koppel vrijen op het strand. Ze streelden elkaar*

constant en hun drie kinderen zaten erbij te kijken. August wilde reageren, maar hij mocht niet van mij. Je wordt wel seksueel opgewonden door de warmte, dat stimuleert.' Ik vroeg haar waarom ze dit deel van het strand verkoos: 'Homo's zijn veel demonstratiever, ik lig daar liever niet. Met mijn man zou ik dat niet erg vinden, maar alleen wil ik daar niet liggen. Als iemand dicht bij me zit, zal ik ook niet met mijn benen open liggen, zoals sommigen wel doen. Ik let op mijn houding als er veel volk is.'

'Ik kijk ook' ging ze verder, 'maar mijn gedachten zijn er niet bij. Mijn man kijkt veel meer, zowel naar mannen als vrouwen. Hij is ook veel socialer, hij praat met iedereen. Mijn man leert hier mensen kennen. Maar het gaat niet verder dan het strand, we spreken bijvoorbeeld nooit met ze af. Hij heeft wel veel aan die mensen. Ik vroeg haar waarom ze naar hier komt: 'Ik voel me hier vrijer, niets spant.'

Zijn vrouw en Jenny, die nu bij ons kwam zitten, motiveerden August om geïnterviewd te worden, uiteindelijk stemde hij in. Hij vertelde dat mensen hier veel jovialer zijn, dat je hier sneller contact maakt. *'Ik heb heel mijn leven op zee gevaren. Ik leefde op zee. Ik houd van de zee, de wind. Als het mooi weer was trotseerde ik dan naakt op het schip de wind en het water,'* vertelde hij enthousiast. *'De natuurelementen zijn anders op zee dan op het strand. Ook naakt of gekleed voel je ze anders aan. Al je zorgen zijn weg. Met kleren voel je niets. Je voelt het temperatuurverschil, de dauw, de warmte en de avondkoelte niet. Ik zit hier iedere dag van negen uur en blijf tot de laatste. Naaktrecreatie is zeker gezonder. Er komt hier zelfs een dokter omdat hij dat gezonder vindt. Voor mij hoeft er eigenlijk niemand te zijn. Ik loop veel rond, babbel veel, maak vrienden. Met kleren ben je veel onverdraagzamer. Mensen kibbelen dan bijvoorbeeld: 'Zet je frigobox eens weg'. Hier heeft bijna niemand iets bij. Je ziet de status niet. Ik kijk wel, maar vijf minuten later zou ik die persoon niet meer herkennen of weten dat ik die gezien heb. Ik weet dat mensen naar mij kijken, want ik ben een flapuit. Je bent meer gegeneerd op een textielstrand. Vrouwen vragen zich af of alles wel goed zit. Hier zijn er minder 'modeshows', mensen paraderen minder.*

Op een textielstrand maken ze zich perfect, want kleren maken de man! Je hebt overal loerders, dat is hier niet anders. Je ziet ze direct. Ik zeg het als ze behalve kijken ook mensen lastig vallen. Homo's en vrouwen scheren zich, ik noem dat gepluimde 'kiekens'. Ze doen dat omdat hun geslachtsdeel dan groter lijkt.'

Ik bedankte hem en zag in de verte Jenny schelpjes rapen. Ik liep er heen en samen gingen we in zee. Toen we terug op onze plaats zaten, zag ik dat er nog steeds geklede mensen toekwamen. Ze zochten eerst een goed plekje op ongeveer twee meter van de anderen.

Niet te dicht, maar ook niet helemaal alleen. Ze installeerden zich: handdoeken, tentje, parasols. Het was als het ware een strandritueel: toekomen, installeren, ontkleden en insmeren.

Permanente en occasionele naaktrecreanten

Hier en daar zag je erg oude mannen. Gerimpeld, voorovergebogen, met een zeer witte huid. Eén is al 95 jaar, vertelde Caroline me, die dat wist van August. De meeste mensen die rond Jenny zaten en die in de week komen, waren overal door en door bruin.

In het weekend, vooral op zondag, zag je meer gezinnen en jongere mensen. Dan zag je ook veel meer bleke mensen: sommige met een heel witte huid, andere met een lichtbruine. Je zag dat ze niet iedere dag kwamen, omdat ze moeten werken. Er waren dan ook veel mensen die het naaktstrand eens uitprobeerden. Die personen herkende je direct aan hun witte poep. Ik zag ook een man die vaak fietste, want zijn pakje stond in zijn huid afgetekend.

Het was een snikhete dag. Er stonden veel naaktrecreanten in het zeewater, hoewel de temperatuur van het water maar 18 graden bedroeg. Het eindeloze, blauwe wateroppervlak werd doorbroken door vleeskleurige streepjes. Velen stonden tot hun knieën in het water, anderen wandelden er door voor afkoeling. Jenny ging op het natte zand zitten en genoot van het klein beetje water dat af en toe de onderkant van haar benen raakte. Als de zee eraan kwam, koelde je telkens heerlijk af.

Haantjesgedrag

Als je rondkeek zag je altijd wel ergens een man stijf rechtstaan met gekruiste armen of met de armen in de zij, de twee meest populaire mannelijke houdingen. Nu en dan draaiden ze zich om en keken naar de andere kant. Soms zag je ze ook in T-shirt staan met pet op. Je zag er altijd meerdere, soms zelfs vijf op één golfbreker, staan kijken, fier rechtop.

Alsof ze paradeerden, alsof ze hun lichaam en vooral hun lid wilden tonen. Eén van mijn participanten noemde dat 'haantjesgedrag'.

Je zag altijd hier en daar mannen aan de rand van de duinen staan, kijkend naar het strand, de zee. Ik heb nooit een vrouw gezien met 'haantjesgedrag'. Ik denk dat vrouwen het niet nodig achtten om op die demonstratieve manier te genieten van wat het strand en de zee te bieden hadden. Ze genoten evenzeer, maar op een andere, subtielere manier. Ze bleven zitten op het strand en keken. Ze zaten in het water, genoten van de verkoeling. Ze

wandelden in groepjes langs het water. De mannen keken en genoten demonstratiever van het zicht dan vrouwen. Maar of ze werkelijk vrouwen aanstaarden weet ik niet. Ik dacht dat ze wel *keken*, maar niet speciaal iets *zagen*. De mensen, ook vrouwen, waren deel van het landschap. Op het rechterdeel zaten de heteromannen, uiterst links in de duinen en in het water stonden de homo's. Beide groepen keken, maar zagen niet echt. Ze genoten in de duinen van de zonnestralen, het geluid, de lucht, het water, het zand en de vele kleuren van de mensen die bewogen van en naar de zee.

Man-vrouw verschillen

Vele mannen droegen een gouden ketting, uurwerk, armband of ringen. Niet alleen de homo's, maar ook mannen, vergezeld van hun vrouw, droegen kettingen. De meeste mannen en vrouwen lagen op hun rug te zonnen. Sommigen zaten ook te eten of waren aan het praten.

Vrouwen liepen niet rond op het strand. Als ze rechtstonden was het om in de zee te gaan plassen, eens rond te wandelen aan de waterlijn, om zich in te smeren of met iemand te gaan praten. Vrouwen keken ook, maar bleven zitten. Ze lazen en praatten, maar alle vreemde dingen hadden ze ook wel gezien. Jenny en Caroline liepen niet graag alleen rond, want er waren altijd mannen die hen achterna kwamen en in de zee contact wilden maken. Als je oogcontact had, dachten ze dat je toestemde en had je hen voor de rest van de dag aan je been. Die 'zieke' mensen verpesten de sfeer op het strand en gaven het een negatief beeld. Er zijn er niet zoveel, maar één volstaat om alles te verpesten.

Caroline zei eens: *'Eigenlijk wilde ik ook niet meer komen, het is soms meer een seksstrand. Maar dan straf ik mezelf, want ik ben hier graag.'* Ze zei dat er een voorstel ingediend was door de naturalisten om een seksstrand te maken een beetje verder, zodat alle viezeriken daarheen zouden gaan. *'Ze zouden hoe dan ook naar hier komen: ofwel weten ze de weg niet, ofwel geeft het een kick om het te doen waar het niet mag.'*

Er kwamen rond twee uur in de namiddag nog altijd mensen toe met hun hele inboedel. De man naast me zette een oranje tentje op. Om de dertig centimeter stak hij rond z'n tent een stok in het zand om zijn domein af te bakenen. Hij klopte er de stokken in het zand met een steen. Het groepje vond zijn houding ongepast en keurde ze af. Roger vertelde me dat mannen niet zolang stil kunnen zitten en dacht dat er daarom zoveel rondliepen. *'Er zitten natuurlijk ook voyeurs tussen,'* zei hij. Roger zat vaak te lezen, maar liep nu en dan wat rond, hij kon niet zolang liggen zonnen.

Samen met het groepje ging ik nog eens naar de zee. Kindjes speelden in een warme plas zeewater. Aan het water ging ik even zitten. Naast me zat een jong koppel te genieten van de zon op het gezicht, hun ogen gesloten. Het frisse water koelde af en toe hun benen. Ze smeerden zich in met nat, plakkerig zand en maakten tekeningen in het zand, die even snel weer vervaagden. Een man met een paarse T-shirt op zijn hoofd en witte baskets aan, passeerde door het water. Hij liep iedere dag zo rond. Hij droeg zijn sleutels aan een ketting rond zijn hals. Hij liep constant heen en weer. Ik zag hem nooit neerzitten. Nu en dan stond hij stil aan de grens van het natte en het droge zand, waar de mensen zaten. Hij stond altijd met zijn rug naar het water naar de mensen te kijken. Hij fronste zijn gezicht en keek tegen de zon in. Hij ging om zijn fles limonade, stond te drinken, liep ermee rond, ging naar de vuilnisbak om ze weg te gooien, stond weer te kijken, ging om een nieuwe fles. Zo ging het de hele dag door.

Huidverschillen

Je zag op het naaktstrand verschillende huidskleuren. De huiden blonken vaak, vooral deze van de homo's. Dit was afhankelijk van de hoeveelheid zonnebrandcrème. Jenny's en Carolines huid waren getekend door de zon en de leeftijd. Ze hadden rimpels. Als je dichtbij keek, zag je de lijntjes en vierkantjes op de huid. De meeste mensen verzorgden hun huid goed: ze smeerden zich in en schoren zich omwille van de hygiëne. Rondwandelende oudere mannen hadden een doffe, bleke huid.

Wat later wandelde ik door de duinen. Ik zag een jong meisje met een oudere man en een kleine, gebruide man vol tatoeages zitten. De laatste droeg een gouden ketting met een hartje en een zilveren kettinkje. Hij had ook veel ringen aan. Ik ging erbij zitten en we knoopten een gesprek aan. Zij was een Franssprekend moslimmeisje, dat haar huid heel goed verzorgde. Ze smeerde zich iedere dag in met een lotion. Zij was volledig geschoren en vond dat iedereen dat zou moeten doen voor de hygiëne en de schoonheid. Ook de man wiens benen, rug en schaamstreek getatoeëerd waren, hechtte veel belang aan zijn uiterlijk en vooral zijn huid. *'Ik houd van mijn tatoeages. Ik vind ze mooi, ook mijn kettingen. Het hoort bij me, het maakt deel uit van mijn persoonlijkheid,'* vertelde hij me. Hij was ook volledig geschoren, hij vond dat veel hygiënischer. Na een bezoek aan de hoeren had hij jeuk aan zijn schaamstreek en sindsdien schoor hij zich. *'Het strand is echter niet hetzelfde als naar de hoeren gaan. Dat heeft niets met seks te maken,'* vertelde hij. *'Soms raak ik mentaal opgewonden, maar niet daar beneden. Als ik een erectie heb, ga ik op mijn buik liggen.'* Hij vond dat ik domme vragen stelde: *'Iedereen weet toch dat je geniet met je huid*

en dat je geschoren veel mooier bent.' Het meisje beweerde dat haar familie haar zou vermoorden, mocht ze weten dat ze naar het naaktstrand ging.

Vanuit de duinen keek ik even naar beneden. Ik zag dat mensen zich nu en dan omdraiden om gelijkmatig bruin te worden. Hun lichaam volgde de zon. Op de golfbreker lag een man met zijn armen omhoog om de onderkant te laten bruinen. Sommige smeerden hun penis en balzak in en verplaatsten hun penis om die aan alle kanten te laten bruinen. Enkele vrouwen zeiden dat ze hun schaamhaar schoren omdat ze daar ook bruin wilden worden.

Mensen met een ongave huid vallen op. Hier en daar hadden mensen moedervlekken en sproeten. Toen ik weer bij Jenny en Caroline zat, kwam er een dikkere man voorbij met rode plekken op zijn rug en buik. Het zag er afschuwelijk uit, de grote rode puisten puilden uit. Ik zag ook een man met witte vlekken op zijn bekken.

Stan had een grote open wonde aan zijn been. De vrouwen rond hem verzorgden hem goed. Hij had een ligbed mee opdat zijn wonde niet zou verzweren door het zand.

Er kwam een oude man voorbij met een ingevallen en gerimpelde buik vol littekens. Aan zijn onderbuik kleefden witte, grote pleisters. Caroline wees naar een vrouw met littekens onder haar borsten en rond haar tepels. Ze had vast een borstoperatie ondergaan. Mensen met littekens en wonden vielen onmiddellijk op, ook al waren er niet zoveel. Vele recreanten waren corpulent. De homoseksuelen waren meestal mager en gespierd.

Strandactiviteiten

Ik zat naast Sabine en Jan en praatte met hen. Een koppel dat voor ons lag, hoorde ons gesprek. De man zei plots: *'Ik kom naar hier omdat ik graag naar de zee luister, ik val dan in slaap. Ook de ruimte, de weidsheid, de onmetelijkheid van het strand, boeit me.'* *'Het eindeloze zicht intrigeert ook mij,'* vulde Caroline aan, *'je ervaart hier het ingesloten gevoel zoals in een bos niet.'*

Jenny wees naar een jonge vrouw die voorbij kwam met een kleine tatoeage: *'Nu heeft iedereen een tatoeage, jonge meisjes, vrouwen en mannen. Dat is niet natuurlijk.'*

Ik vind het zelfs ordinair. Veel mensen maakten een kussen van zand. Jenny verplaatste het hare omdat de zon gedraaid was. Caroline zat meestal in een laag stoeltje en las een tijdschrift. Jenny las nooit en praatte altijd. Roger las de krant. Jan lag altijd te zonnen, zijn armen en benen gespreid. Stan kon niet stilzitten en liep vaak rond. Sabine nam wat zand in haar handen en liet het door haar vingers glijden. Jenny wreef haar voeten in het zand en maakte een kuiltje. Caroline stond op en zei dat ze naar zee ging om te plassen. Jenny ging mee.

Rechts voor ons stonden drie parasols bijeen met een viertal mensen die elkaar blijkbaar goed kenden. Het was net zo 'n groepje als het onze. Ook August kende hen en ging een babbeltje slaan.

Ik ging naar zee om te plassen. In het voorbijgaan zag ik een hoopje kledij liggen op het natte strand. Soms kwamen mensen gekleed kijken en beslisten dan om naakt verder te gaan. Er lagen niet zoveel schelpjes op het korte stukje naaktstrand. Jenny bracht daarom vaak haar bikini mee om schelpjes te rapen op het textielstrand.

Grenzen maken

De zon begon langzaam te zakken. Samen met Jan, Stan, Sabine en Jenny wandelden we langs het water. De zon scheen recht in onze ogen. We wandelden voorbij het bordje '*einde naaktstrand*'. Sabine maakte er ons attent op, maar Stan en Jenny liepen gewoon door. Vóór ons liepen nog naakte mensen. We bleven wandelen tot we geklede mensen zagen. Stan trok een lijn in het zand en zei: '*Dit is het echte einde.*' We wandelden nog een paar keer tot aan de lijn en terug. Er fietsten mensen voorbij. In de verte zag ik iemand in een rolstoel en iemand met krukken. Die mensen kwamen om te gluren, maar durfden ons niet in de ogen kijken. Vele koppels liepen arm in arm, andere omhelsden of kusten elkaar op het strand.

Bij Caroline aangekomen, zag ik een moeder spelen met haar baby. Ze had een tentje en speelgoed mee. Ze lag aan de betonnen paal '36'. Naast haar zaten een man, zijn vrouw en hun kindje. Ze riepen constant tegen hun kindje. Ze tekenden een cirkel en geboden: '*Kijk, over die lijn mag je niet komen.*' Het groepje kende de man en noemde hem 'de dictator'.

Er kwam een man uit de duinen met een tatoeage op zijn achterste en in zijn schaamstreek. Hij had kraalbandjes rond zijn heup, voet, arm en hals en droeg piercings die kletterden rond zijn penis. Ze zaten rond zijn eikel. Hij wandelde met een hondje.

Eerder op de dag praatte ik met een lesbisch koppel. Hun vrienden aanvaardden dat ze lesbisch waren, maar reageerden geschokt toen ze vertelden dat ze naar het naaktstrand gingen. Veel van mijn participanten vonden het erg dat homoseksualiteit beter aanvaard is dan naturisme. Het taboe rond naaktrecreatie is blijkbaar groter dan dat rond homoseksualiteit. Naaktheid wordt geassocieerd met seks en vulgariteit.

De zon verloor haar laatste warmte. Iedereen van het groepje deed zijn kleren aan. Ik stapte met hen mee tot aan de tramhalte en nam afscheid. De volgende dag beloofde weer zonnig te worden. Dat zou wellicht velen naar het naaktstrand lokken.

Besluit van het veldwerk

In het verhaal komen een aantal thema's naar voren. Die werden door de participanten herhaaldelijk aangehaald in het gesprek. Ik heb twee centrale thema's gekozen, de plaats en het lichaam. In die twee delen behandel ik de onderwerpen die het meest voorkwamen in de gesprekken en die de participanten het belangrijkste vonden. Doorheen het theoretisch gedeelte verwijst ik naar mijn veldwerk aan de hand van citaten. Ik kon onmogelijk alle veldwerkresultaten theoretisch uitwerken. Bij het deel over het lichaam hoort natuurlijk ook de druk die de maatschappij en media uitoefent op het lichaam, met andere woorden het schoonheidsideaal. Dit heb ik niet behandeld omdat het me te ver zou brengen. Vaak spraken de participanten elkaar tegen. Ik ondervond contradicties tussen mijn veldwerk en de gesprekken. Deze tegenstellingen komen in de verschillende delen aan bod.

De betekenis van het naaktstrand als een plaats kwam minder duidelijk naar voren uit het veldwerk. Toch kan men vermoeden dat de plaats belangrijk is voor de recreanten. Ze gebruikten elementen, symbolen, op het naaktstrand om zich te oriënteren. Ze gaven betekenis aan bepaalde plaatsen. Het naaktstrand kan als een tekst geanalyseerd worden. Een plaats houdt altijd het overschrijden van grenzen in. Mensen classificeren de anderen, ook ruimtelijk. Een plaats is altijd een sociale plaats. Sommige participanten ervaren een gemeenschap, andere niet.

Daarnaast kan men de relatie tussen de plaats en het lichaam als een somatische ruimte onderzoeken. Hoe staat het naakte lichaam tegenover het strand als een ruimte. Hierin wordt onderzocht hoe de mensen het naaktstrand ervaren. Hoe staat het naakte lichaam tegenover het strand als een ruimte. In de antropologie is de focus aan het veranderen van statische modellen van ruimte naar de manier waarop mensen bewegen in de fysische ruimte. Dit wil ik dan ook weergeven in de analyse van het naaktstrand als een plaats. Dit

wordt mijn eerste deel, alvorens te focussen op het lichaam. Het is logischer om eerst het naaktstrand als een plaats te situeren en te verklaren en het dan in te vullen met lichamen.

In de gesprekken kwam de notie van kledij en decoratie ter sprake. De participanten vertelden over hun tatoeages, over het scheren van de schaamstreek en piercings. Uit mijn observaties bleek dat vele lichamen versierd waren. Desondanks vertelden de naaktrecreanten dat ze juist door de naaktheid gelijkheid ervaren. De sociale status valt weg. Het geklede en naakte lichaam zal ik dus verder analyseren, met een speciale aandacht naar de betekenis van de tatoeage. In dit deel worden begrippen zoals identiteit, status, erotiek, gender en communicatie in relatie met kledij behandeld.

Een belangrijke reden waarom mensen naar het naaktstrand kwamen, naast sociale gelijkheid en het uitdrukken van hun identiteit, was de zintuigen. Mensen ervoeren een totale vrijheid bij het naakt zwemmen. Men was zich bewust van het tactiele. Het gevoel van de zon op de huid was zalig. Voor andere mensen, bijvoorbeeld de homoseksuelen, was het zicht van primair belang. Ze genoten van het kijken naar andere lichamen en naar het landschap. Het visuele had bij hen ook een seksuele connotatie. Voor mensen waarvoor het zicht niet zo belangrijk was, stelde ik toch vast dat ze keken. In de beschrijving van mijn veldwerk kwamen de verschillende gradaties van kijken tot uiting. De ene keek bewuster dan de andere. De gluurder had een voyeuristische blik. Het 'haantjesgedrag' kan ook geassocieerd worden met de mannelijke blik. Sommige naaktrecreanten waren zich bewust van de zeegeur en de stilte op het strand. In het deel 'het zintuiglijk lichaam', komen de verschillende zintuigen aanbod: de tastzin, het zicht, de reuk en het gehoor. De smaak is niet echt relevant op het naaktstrand, daarom wijd ik er ook geen hoofdstuk aan. Ik maak gebruik van de literatuur die bestaat over de 'antropologie van de zintuigen'.

Een derde notie die soms subtiel, soms rechtstreeks aan bod kwam is seksualiteit. Het seksuele is verweven met de kledij, identiteit, het zicht en de tastzin. Genitale decoraties kwamen veelvuldig voor. Dit kan wijzen op een seksuele connotatie, hoewel de naaktrecreanten uitdrukkelijk vermeldden dat het naaktstrand niets met seksualiteit te maken heeft. De mannelijke blik kan in die context een seksuele dominante blik worden.

Uit het voorgaande blijkt dus dat het lichaam centraal staat op het naaktstrand, niet alleen de lichamen van anderen, maar ook hoe men zelf het eigen lichaam ervaart. De analyse van de drie lichamen begin ik dan ook met algemene theorieën rond het lichaam. Ik ga in op semiotische en fenomenologische denkwijzen rond het lichaam.

Dat lichaam en plaats centraal staan in de beleving van een werkelijkheid blijkt uit het feit dat ze gebruikt worden als complementaire idiomen in de symbolische constructie van de sociale wereld en in de articulatie van het 'zelf' in die sociale orde. Lichamen en ruimte zijn favoriete metaforen. Er is een dialectiek tussen het lichaam en de plaats. '*Lived bodies belong to places and places belong to lived bodies*' (Casey 1996:24). Foucault meent dat de morele en culturele grenzen van de maatschappij vertaald worden in de controle over het menselijke lichaam (Peelow 1996).

III. Het naaktstrand als een plaats

This landscape, which has only three distinct colors, the brilliant yellow of the sands, the azure blue of the sky, and the uniform green of the sea, is large without being wild; it is immense without being deserted; it is monotone without being tiring; it has only three elements, yet it is varied (Balzac 1962 in Urbain 2003:154).

De betekenis van het naaktstrand als een plaats

Alvorens in te gaan op het lichaam, wil ik eerst de plaats zelf laten spreken. Op die manier krijgt de lezer een beeld van het naaktstrand als een plaats. Het landschap en de plaats zijn voor twee redenen significant in de antropologie. Ten eerste is het een manier waarop de antropoloog zijn zicht op de wereld brengt. Ten tweede wordt het landschap ook gebruikt om te refereren naar de betekenis die de lokale participanten eraan geven (Hirsch 1995).

Plaatsen hebben een habitus in de zin dat de mensen die er wonen of op bezoek komen, zich meestal op een bepaalde manier voelen en gedragen omdat ze over de tijd een beeld hebben gevormd van die plaats. Habitus is, volgens Bourdieu, een aangeleerde verzameling van 'disposities' of neigingen tot handelen van een bepaalde groep in de maatschappij, die veranderlijk is en beïnvloed wordt door de maatschappij als geheel. De habitus van het strand is bijvoorbeeld dat je er zont, zwemt, speelt en ijsjes eet. Deze praktijken komen immers overeen met het beeld van het strand als een plaats voor zomerse pret en ontspanning. De associatie tussen vakantie, ontspanning en de zee is historisch gegroeid. De zee als plaats is afgescheiden van de werkwereld, zowel ruimtelijk als tijdelijk (in de zomermaanden) en in termen van de activiteiten. De ontwikkeling van het strand als een toevluchtsoord, een ontspanningsoord is een gevolg van de moderniteit en houdt verband met processen van urbanisatie, industrialisatie en de creatie van de massacultuur. Vakantie is voor veel mensen weg van het drukke stadsleven (Meethan 2001).

Caroline zat meestal in een laag stoeltje en las een tijdschrift. Jenny las nooit en praatte altijd. Roger las de krant. Jan lag altijd te zonnen, zijn armen en benen gespreid. Stan kon niet stilzitten en liep vaak rond. Sabine nam wat zand in haar handen en liet het door haar vingers glijden. Jenny wreef haar voeten in het zand en maakte een kuiltje. Vele van mijn participanten kwamen naar het naaktstrand om te ontstressen en zich te ontspannen. 'De sfeer is hier ongedwongen, meer ontspannen' (alleenliggende vrouw).

'We zonnen, laten de stress wegvloeien en babbelen wat' (Bart).

Volgens Bourdieu hebben plaatsen symbolen. Dat zijn vormen van collectieve representatie die handelen als een gemeenschappelijk referentiepunt ook al is dit beperkt tot kleine groepen. Symbolen zijn multivocaal. Ze hebben de capaciteit om verschillende, zelfs tegengestelde betekenissen te hebben (Meethan 2001).

De strandcabine, de verdwaaipaai en de betonnen paal betekenden voor sommige mensen veiligheid, voor anderen was het een herkenningspunt en voor nog andere mensen was het een plaats om af te spreken.

Plaatsen hebben de capaciteit om een set van waarden te belichamen, waaruit mensen betekenis afleiden (Meethan 2001). De duinen worden gezien als een seksplaats. Als je daar als vrouw gaat zitten, is het als het ware een uitnodiging voor de mannen. Het 'homostrand' en het 'familiestrand' hebben een andere betekenis, het laatste strand wordt als veiliger beschouwd door veel participanten.

'Ik lig niet graag dicht bij anderen, maar je ervaart hier toch een veiligheidsgevoel. Op het 'homostrand' voel ik me bijvoorbeeld niet veilig' (alleenliggende vrouw).

De zee heeft een andere betekenis voor vrouwen dan voor mannen. Als je alleen naar de zee wandelt, nodig je mannen uit om mee te zwemmen. Je wordt er constant bekeken door de mannen. Zorg dus dat je met twee bent, dan heb je een gevoel van veiligheid. De golfbreker is een plaats waar je je kunt tonen aan iedereen. Ook bovenaan de duinen kan je 'haantjesgedrag' waarnemen.

We moeten ook de mogelijkheid beschouwen dat over de tijd een betekenis of boodschap kan overschreven worden met nieuwe betekenissen of openstaat voor een variëteit van conflicterende interpretaties tegelijkertijd. Ruimtes kunnen daarom niet gereduceerd worden tot één discours of code met voorgeschreven betekenissen. De materiële orde van de ruimte is dus ook een sociale orde die zowel materiële als symbolische elementen bevat (Meethan 2001).

Klassenmaatschappij

Plaatsen roepen zeer diepe, krachtige gevoelens op en die zijn subjectief. Een gevoel van “behoren tot een plaats” waar je je thuis voelt, jezelf kan zijn. Identiteit is haast niet los te koppelen van plaats (Saldanha 1999). De participanten hebben een goed gevoel op het naaktstrand. Ze plakken identiteitsetiketten op zichzelf en op anderen. Ze zien zichzelf als naturalist en anderen als voyeur.

‘Kijk, die mensen daar, dat zijn échte naturalisten, die moet je ook eens ondervragen’ (Jenny). ‘Kijk, zie je die daar, dat is zeker een voyeur’ (Caroline).

Mensen classificeren dus anderen. De context en structuur van classificatiesystemen zijn sociaal geproduceerd door geloof, idealen, taal, praktijken en waarden van een groep mensen. Sociale classificaties zijn niet statisch, maar contextueel gedefinieerde instrumenten voor de uitdrukking en overdracht van bepaalde soorten sociale conventies. Sociale classificatiesystemen zijn culturele regels van verschil en differentiatie (Peelow 1996).

Het gebruik van een ontspanningsruimte houdt, volgens Meethan, vormen in van symbolische uitsluiting die sommige groepen de toegang weigert. Dit kan verschillen in gender inhouden, etniciteit en seksualiteit (Meethan, 2001). Het strand is geen klassenloze maatschappij. Recreanten creëren mono-klassen, zoals de klasse ‘moeders’. Sociale klassen worden verdeeld en gehergroepeerd per socio-economische klasse, sector en sekse. Er is een verdeling op basis van leeftijd. Bepaalde plaatsen worden toegewezen aan seksualiteit. Er is dus een seksuele geografie.

Vooral ouderen komen naar het strand. Het strand wordt niet alleen ruimtelijk ingedeeld, een ‘homostrand’ en een ‘gezinnenstrand’. Het strand is ook tijdelijk gedistribueerd. Er komen andere mensen in het weekend dan in de week. De baders zijn ook gesegregeerd op basis van hun seksuele praktijken en oriëntaties. De vrouwen blijven liever op het ‘gezinnenstrand’.

De organisatie van de sociale relaties in het alledaagse leven in de publieke sfeer is algemeen aangetoond in ruimtelijke modellen, zo ook de gender dichotomie. Mannelijke en vrouwelijke relaties worden gerepresenteerd in ruimtelijke dichotomieën (Jacobson-widding 1991).

Het strand heeft een geopolitiek, die de grenzen van tolerantie definiëren. Er is een plaats om te baden, om te zonnen, te wandelen (langs de duinweg of de kustlijn). Ook het lichaam heeft een geopolitiek, het verdeelt het lichaam in zichtbare en onzichtbare zones. Er zijn publieke plaatsen op het lichaam waar het toegestaan is om naar te kijken, andere plaatsen zijn obscene en intiem (Urbain 2003).

De plaats schrijft normatieve elementen voor. Ze schrijft voor hoe je je op een correcte manier gedraagt als je op een bepaalde plaats bent, wat geschikt is en wat niet. Als je naar een plaats gaat, ken je de significantie van de symbolische vormen, de sociale praktijk. Het is door het bezit van deze kennis dat distincties tussen binnenstaanders en buitenstaanders zijn gemaakt. Ook Goffman meent dat de plaats waar mensen zich begeven het gedrag voorschrijft. Plaatsen hebben sociale regels, andersom, sociale regels 'maken' plaatsen (Meethan 2001). De nieuwkomers worden gemarginaliseerd voor een tijdje tot ze geïntegreerd worden, zoals in een initiatierite (Urbain 2003).

Op het naaktstrand zijn er 'ongeschreven regels' zeggen de participanten. Zo raak je elkaar niet intiem aan, wrijf je niet sensueel over je partner en masturbeer je niet. Je fotografeert niet op het naaktstrand. Als je niet volledig bruin bent en je zwemkledij op je huid afgetekend staat, word je beschouwd als buitenstaander door de naaktrecreanten.

Grenzen overschrijden

Mensen worden zich bewust naar welke plaatsen ze kunnen gaan, welke plaatsen beschouwd worden als veilig en gevaarlijk. Tussen plaatsen kan men ook onderscheid maken, dat kan visueel gemarkeerd worden als distinct door de creatie van symbolen (Meethan 2001). De ruimte is geclassificeerd, dit door het maken van grenzen. Het proces van grenzen creëren is een culturele handeling. Het representeert een beslissing van wie en wat ingesloten of uitgesloten moet worden, gebaseerd op bepaalde criteria. Grenzen drukken machtsrelaties uit (Peelow 1996).

'Ik lig niet graag dicht bij anderen, maar je ervaart hier toch een veiligheidsgevoel. Op het 'homostrand' voel ik me bijvoorbeeld niet veilig. Ik lig liever tussen de gezinnen, weliswaar niet erbij, maar alleen. Ook in de duinen ga ik niet ' (alleenliggende vrouw).

Enkel na de grenzen die de fysieke ruimte in gescheiden delen verdeelt, te onderscheiden, worden we bewust van de spatiale dimensie. Divisie is een deel van de ruimtelijke ervaring. Dit houdt in dat het menselijke lichaam vooral verbonden is met de perceptie van eenheid. Geheel en ruimte zijn eerder geassocieerd met verdeling, divisie. We leren over ons lichaam door al onze zintuigen en ervaren dit subjectief, van binnenin (Jacobson-widding 1991).

Plaatsen hebben dus grenzen. Grenzen zijn sociaal geconstrueerd. Ze hebben verschillende interpretaties. Ze zijn ambivalent. Ze kunnen conflicten veroorzaken en het breken van de regels kan ambigu zijn. Grenzen kunnen fysiek, sociaal, conceptueel, tijdelijk of symbolisch zijn. Ze kunnen onderscheiden en verenigen (Peelow 1996). Door die grenzen te overschrijden, veranderen de

Stan trok een lijn in het zand en zei: 'Dit is het echte einde.' We wandelden nog een paar keer tot aan de lijn en terug. Ze tekenden een cirkel en geboden aan hun kindje: 'Kijk, over die

betekenissen die aan die plaatsen en aan jezelf gegeven worden. *lijn mag je niet komen!*
Mensen maken zelf hun materiële grenzen.

De bordjes 'naaktstrand' en 'einde naaktstrand' zijn de grenzen van het naaktstrand. Vanaf hier mag/moet je je kleren uitdoen of aandoen. Het zijn dus niet alleen fysisch zichtbare grenzen, maar ook sociale, emotionele en lichamelijke grenzen. Door je kledij uit te doen, heb je een ander gevoel en verkrijgt je een andere status. Het 'homostrand' is gescheiden door een golfbreker. Het is historisch en sociaal gegroeid. Het is gemaakt door mensen. Sommige mensen bakenen hun terrein af door muziek. Op die manier creëren ze een auditief veld in plaats van een visueel en signaleren op die manier de grootte van hun territorium (Urbain 2003). Anderen creëren hun territorium door het af te bakenen met tenten en paaltjes.

Het naaktstrand als een sociale plaats

Het naaktstrand is een sociale plaats, een plaats van sociale relaties. Het wordt ervaren als een ruimte waar men anderen met dezelfde mentaliteit kan ontmoeten. Het is een plaats waar men vrienden maakt, waar er een groepsgevoel ontstaat. Volgens Urbain (2003) komen mensen naar het strand om sociale banden te herstellen, om de familiariteit die verloren is in de stad, om het gevoel van 'behoren tot' een gemeenschap te ervaren. Het strand is een euforische plaats van een herontdekte gemeenschap. Het strand kenmerkt zich door een verlangen naar agglomeratie, geregeerd door complementaire strategieën van nabijheid en afstand, aggregatie en divisie, imitatie en differentiatie. Het strand reflecteert een sociale paradox. Strandbezoekers zoeken enerzijds de warmte van een gemeenschap, anderzijds komen ze alleen. *"They are together without being together even while being together"* (Urbain 2003: 185).

'Mensen zijn hier opener, ze praten sneller met elkaar. Iedereen kijkt of er niets gestolen wordt. Hier heb ik mensen leren kennen waar we samen iets mee gaan drinken, dat scheidt een band. Er is hier een gemeenschap' (Tom).

'Je ervaart hier een verenigd gevoel. Je hebt hier een spontane steun van alle mensen' (Stan).

'Ik kom hier altijd alleen en lig dan bij mijn 'strandvrienden' in groep. We zonnen en laten de stress wegvloeien en babbelen wat' (Bart).

Iedere recreant gebruikt een individueel gevoel van territorialiteit of "proxemics". Men gebruikt deze taal van de ruimte bij de installatierite. De afstand tussen mensen betekent of je contact wilt of niet (Urbain 2003).

Moeders zitten vaak ver van anderen. Alleenstaanden zitten dicht omdat ze contact zoeken.

Volgens Blokland-Potters gaat een gemeenschap over sociale plaatsbepaling ten aanzien van anderen. Een gemeenschap vorm je met mensen die je erg goed kent en ziet als gelijken of met mensen die je daarom niet in realiteit ontmoet maar waarvan je denkt dat ze gelijk zijn aan jou. Anderson wijst ook op de 'verbeelde gemeenschap'. Hierbij voelt men dat men bij elkaar behoort. Zo kan je je verbonden voelen met mensen die ook vegetariër of Standaardlezer zijn (Soenen 2006). Een naturist kan zich verbonden voelen met andere naturisten omdat ze dezelfde filosofie delen. Op het naaktstrand is er niet zoiets als een 'verbeelde gemeenschap'. Ze voelen zich niet verbonden met andere naaktrecreanten. Mensen komen om zich te ontspannen, om geestesgenoten tegen te komen. De gemeenschap heeft een spatiale component, enkel op het strand zelf is er een gemeenschap.

Soenen (2006) onderscheidt drie gemeenschapsvormen: gemeenschap op basis van homogeniteit, gemeenschap op basis van herkenbaarheid en gemeenschap op basis van ambivalentie. Die drie gemeenschapsvormen kunnen in verschillende combinaties voorkomen.

Gemeenschap op basis van homogeniteit gaat over sterke banden in homogene groepen. Diepgaande relaties worden ontwikkeld. Er wordt groepssolidariteit gecreëerd. Voorbeelden van homogene groepen zijn migrantengroepen, vrouwen, homoseksuelen. Gemeenschapsvorming op basis van herkenbaarheid gaat meer over zwakkere banden tussen mensen. Mensen die we van gezicht kennen omdat we ze regelmatig tegenkomen op bepaalde plaatsen. Gemeenschapsvorming op basis van herkenbaarheid verhoogt het veiligheidsgevoel. Er ontstaat publieke familiariteit door 'small talk'. Gemeenschapsvorming op basis van ambivalentie ontstaat vanuit vluchtige omgang met onbekenden. Deze omgang wordt als aantrekkelijk en plezierig ervaren omdat het een ambivalent gegeven is. Mensen kunnen hier kiezen tussen vermijden en ontmoeten. Het is een rooster waar je vrijblijvend van het ene naar het andere punt kunt springen, maar waar je ook dieper op een punt kunt ingaan als je dat wilt. Gemeenschap op basis van ambivalentie richt zich op kortstondige relaties waardoor ruimte gelaten wordt voor de evolutie naar zwakke en/of sterke bindingen waardoor zowel 'lichte' als 'dikke' gemeenschapsversies gevormd kunnen worden (Soenen 2006). Het naaktstrand wordt gekenmerkt door een gemeenschapsvorming op basis van herkenbaarheid en ambivalentie.

Het naaktstrand is een gemeenschap die tijdelijk en contextgebonden is. Daarom kunnen we dit ook een 'light' gemeenschap noemen. Het samen zijn zal na verloop van tijd ook ontbonden worden (Soenen 2006). De gemeenschap bestaat enkel in de zomermaanden en op het naaktstrand. Een naaktrecreant kan

Mensen zitten hier altijd in groepjes. Er wordt bescherming gezocht. Ze zetten de tenten bij elkaar, ze zoenen elkaar. Je hebt het gevoel van een gemeenschap: Wij op

zich die ene zomer geamuseerd hebben, maar door omstandigheden nooit meer terug komen naar het naaktstrand. Bij een 'light' gemeenschap kunnen niet duurzame relaties een gevoel van 'behoren tot' creëren. Dat is niet hetzelfde als een 'wij' gevoel in de zin van 'wij' tegenover 'zij'. Door kortstondig contact met de andere kan de onbekende getransformeerd worden tot iets meer dan 'zij', maar ook iets minder dan 'wij'. Deze ambivalentie wekt de nieuwsgierigheid op en houdt de aandacht vast. Ambivalentie kenmerkt het gebruik van de fysieke ruimte, de relationele sfeer. Ambivalentie vergroot de interpretatiemogelijkheden en kan tegenstrijdigheden en uitersten verenigen. Het verenigt herkenbaarheid en anonimiteit. Via 'small talk' in een publieke omgeving ontstaat een tijdelijke sfeer van behoren tussen een 'wij' en een 'zij'. Mensen transformeren onbekenden in zekere mate tot bekenden, maar alles bekend maken is ook weer niet aantrekkelijk.

De 'light' gemeenschap op het naaktstrand wordt naast ambivalentie ook gekenmerkt door herkenbaarheid. De frequentie zorgt voor herkenbaarheid. Mijn vaste participanten kwamen iedere dag naar het naaktstrand. Er ontstond een familiariteit, maar een andere familiariteit dan die tussen familie en goede vrienden. Het is eerder een publieke familiariteit.

Op het naaktstrand zijn (bijna) alle mensen naakt. Ze liggen er allemaal om te zonnen en te genieten. Toen de jeep van de redders voor de zee stond, belemmerde dit het zicht van vele mensen. Ik hoorde rondom mij vele mensen klagen. Op dat moment hadden ze dezelfde ervaringen. In gesprekken zei men vaak: 'Weet je nog die keer toen er een man voor ons stond te masturberen'. Ze delen ook dezelfde herinneringen, waarden en communicatiepatronen. Er heersen normen op het naaktstrand. Je fotografeert niet, je raakt elkaar niet aan op intieme plaatsen. Toen de jonge moeder lastig gevallen was door een gluurder ontstond er een sterke verbondenheid. De mensen die elkaar kenden van zien, hielpen de voyeur zoeken.

We kunnen het naaktstrand dus een 'light' versie van een gemeenschap noemen tegenover de meer totalitaire 'dikke' versie

ons strand. Ik zit liever alleen. Ik lig niet graag dicht bij anderen, maar je ervaart hier toch een veiligheidsgevoel' (alleenliggende vrouw).

August plaatste zijn water in de schaduw van het reddershuisje. Toen hij voorbijkwam, zei hij altijd iets over zijn water. Diepe gesprekken hebben we niet echt gehad, behalve het interview dan.

'Mensen zijn veel opener, je maakt sneller contact. Wij kennen hier al veel mensen. De meesten komen telkens terug' (Caroline).

'De vriendschap tussen het groepje is langzaam gegroeid. 's Avonds spreken we altijd af wie

van een gemeenschap waarbij het gaat om het vormen van collectieve identiteiten (Soenen 2005). De mensen om je heen zijn iets meer dan vreemden: 'zij', maar iets minder dan bekenden: 'wij'. Er ontstaan vaak kleine tijdelijke gesprekken tussen mensen. De participanten kennen vele mensen van zien.

's anderendaags wel en niet komt. Er zitten hier altijd wel drie koppels van de zes' (Caroline).

'Men zegt altijd goedendag, knikt eens, ook al heb je die maar éénmaal gezien. Mijn beste vrienden komen van hier. Ze zijn zelfs belangrijker dan mijn familie! Ik durf meer zaken in vertrouwen tegen ze te zeggen dan ik mijn eigen familie toevertrouw. Hier heb je vrienden, echte vertrouwenspersonen' (Bart).

Van een duurzame of 'dikke' gemeenschap met een diepgaand 'wij' gevoel kunnen we niet spreken. Mensen hebben geen verplichtingen tegenover elkaar om te komen. We spreken van een 'light' gemeenschap omdat niet iedereen elkaar kent en dezelfde idealen of mentaliteit heeft. Het is geen homogene gemeenschap. Het is een gemeenschap die tijdelijk en contextueel is. Ze hebben de naaktrecreatie gemeen, maar verder verdelen ze elkaar in in andere sociale groepen. Soms ontstaan vriendschappen en een gemeenschapsgevoel. Volgens anderen, zoals de student, is er helemaal geen gemeenschap.

'Zelfs zonder te spreken, heerst hier een sfeer van vertrouwen. Je laat hier alles achter. Het gaat hier om een gemeenschap. Iedereen gaat op dezelfde plaats zitten. Iedereen heeft zijn eigen plekje. Daar zitten de gezinnen, hier de alleenstaanden' (Bart).

'Het gemeenschapsgevoel ervaar ik helemaal niet, ik hoor hier zoveel negatieve dingen en ik word veel bekeken' (student).

Het lezen van het naaktstrand als een tekst

Binnen de culturele geografie heeft men altijd het sociale proberen 'af te lezen' van landschappen. Plaatsen kunnen dus op zich beschouwd worden als semiotische gehelen. Volgens Umberto Eco, Roland Barthes, Jean Baudrillard en Jacques Derrida kunnen plaatsen als teksten worden gelezen. Door te communiceren over plaatsen, door ze te representeren, krijgen ze betekenis voor mensen. Door te communiceren in plaatsen, krijgen die plaatsen ook betekenis (Saldanha 1999). Ruimtelijke vormen kunnen gelezen worden op dezelfde manier

zoals je een tekst leest. Het is iets dat je kunt decoderen. Dit decoderen van de ruimte zal op zijn beurt de onderliggende waardesystemen zichtbaar maken (Meethan 2001).

Fiske zelf meent dat het strand semiotisch gelezen kan worden als een tekst, een betekenisvol construct van potentiële betekenissen dat op verschillende niveaus functioneert. Zoals alle teksten heeft het strand een auteur, geen genaamde auteur, maar een historisch gedetermineerde set van gemeenschapspraktijken die materiële objecten en tekens produceren zoals vlaggen, trappen, kiosken, kleedkamers. Stranden hebben ook lezers. Mensen gebruiken het strand om bepaalde betekenissen voor henzelf te zoeken. Verschillende mensen gebruiken het strand op diverse wijzen, maar er is een kern van betekenissen die alle gebruikers delen.

Het strand is een anomalie, gaat Fiske verder, een categorie tussen het land en de zee, die noch het ene noch het andere is, maar karakteristieken van de twee heeft. Dit betekent dat het teveel betekenissen heeft. Het heeft zelfs een overdaad aan betekenissen. Het strand is de plaats waar we op vakantie gaan, een plaats en tijd die noch thuis noch werk is, buiten de profane normaliteit, en het bezit een gelijkaardige plaats in de maatschappij. Lévi-Strauss definieert het verschil tussen natuur en cultuur. Natuur is de preculturele realiteit. Het is de externe wereld voor er ook maar een culturele perceptie van zingeving aan toegeschreven werd. Mensen willen deze oppositie tussen land en zee oplossen, de fysieke structuur van zee/land komt dus overeen met de sociale structuur van natuur/cultuur. Het land wordt cultuur, de zee natuur. Het strand medieert tussen die twee vreselijke grenzen. We zien het strand als dichter bij de natuur dan de cultuur, terwijl het strand eigenlijk cultureel is, gemaakt door mensen (zie tabel).

Volgens Fiske zitten moeders en vaders met kinderen op het strand. De betekenis van het strand is hier gecentreerd rond het huis, de familie (cultuur) eerder dan de natuur. Zwemmen is het verst dat de mens kan gaan in het binnendringen van de natuur.

Het strand is dichter bij de natuur dan een stad en daarom is het strand geschikter om naaktheid te articuleren. Twee significante kenmerken wijzen op de landing van de mens op het strand, het natuurlijke in de natuur, de creatie van cultuur uit de natuur. Dat zijn plaatsen waar men eten verkoopt en de toiletten. De douche op het strand, waar vers water het zand en het zout van het zeewater wegwast stelt ons in staat om symbolisch en fysisch terug te keren van natuur naar cultuur. De belangrijkste cultuurelementen zijn de verbodsborden: niet zwemmen, niet naakt zwemmen, geen honden.

Op het naaktstrand is er een minimum aan cultuur. Op het 'gezinnenstrand' zag je tamelijk veel tentjes en parasols. Op het 'homostrand' geen enkel. Op beide delen zag je bijna geen ligstoelen. Iedereen lag op het zand. Je zag ook veel minder tentjes dan op het textielstrand. Er zijn geen toiletten, douches, eetstalletjes. Naakt zwemmen brengt de ongeklede van het strand naar de natuur, weg van de cultuur. Nudisten noemen zich daarom naturalisten en zeggen herhaaldelijk hoe 'natuurlijk' hun lichaam wel is.

'Hier wordt je geconfronteerd met hoe mensen werkelijk zijn. Hier zie je hoe het echt is. Je ziet het authentieke in de mens' (jonge moeder).

Een gebruinde huid is een anomalie tussen 'huid' (mensen, cultuur) en 'vacht' (dier, natuur). Een gebruind lichaam is een teken dat door anderen gelezen wordt, vooral door de stadsmensen. Het betekent dat de drager in de natuur is geweest en brengt fysieke gezondheid mee die het contact met de natuur met zich meebrengt in het artificiële leven van de stad. De eerste betekenis van de gebruinde huid is om het natuurlijke in cultuur te brengen. Het natuurlijke is niet natuur, maar het culturele construct ervan. Zonnebaden wordt zonnebakken. Bakken is volgens Lévi-Strauss een cultureel proces. Het is een vorm van koken. Het is een middel om natuur om te zetten in cultuur. De jongemannen die diep in zee gaan en goede zwemmers zijn, verlaten cultuur en aanvaarden de risico's en uitdagingen van de natuur. Het is testen van hun sterkte tegen de zee (Fiske 2001).

A	Anomalous Category	Not A
SEA) NATURE) NAKED	Beach Topless/ Bathers	LAND CULTURE CLOTHED
FUR SWIMMING FISH ANIMALS	Tan Surfboard Scuba Pets (dogs)	SKIN BOATING MAN MAN

(Fiske 2001)

Het strand is een plaats om te kijken, om het vrouwelijke te bezitten door de mannelijke blik (zie verder). Meisjes zijn niet aan het zonnebakken om een kleurtje te produceren, om natuur in cultuur om te zetten, noch zwemmen ze om cultuur in natuur te veranderen, maar ze constitueren zichzelf als dragers van betekenissen voor mannen. Vrouwen weten dat mannen hen als een object bekijken.

'Als je hier alleen wandelt, praten mannen altijd met je, ze willen avances maken' (alleenliggende vrouw). Je wordt hier constant bekeken door de mannen' (Caroline).

Het strand met zijn structuur van het natuurlijke, legitimeert dit seksuele vertoon: het is toegelaten om te kijken naar het lichaam. Blote borsten, gaat Fiske verder, zijn de grenzen tussen naaktheid, het lichaam in de natuur en kledij, het gecultiveerde lichaam (Fiske 2001).

De relatie tussen plaats en lichaam als een somatische ruimte

De ruimte, het naaktstrand, is cultureel geconstrueerd. Het is niet iets natuurlijk (Peelow 1996). Het is door lichamen dat plaatsen cultureel worden (Casey 1996). De plaats wordt een sociaal construct. Wat een plaats is hangt af van wie de plaats ervaart en hoe. De spatiale ervaring is niet onschuldig, maar hangt samen met machtsrelaties, gerelateerd aan leeftijd, gender en sociale positie. Er is niet één plaats, enkel plaatsen (Tilley 1994). Het naaktstrand, een plaats waar men naakt mag zijn, is bijgevolg ook niet één plaats, maar bestaat uit het 'homostrand', het 'gezinnenstrand', de duinen, het droge strand, het strand rond de cabine, enzovoort.

De plaats is geen substantiële essentie in zichzelf, maar enkel een relationele significantie, gecreëerd door relaties tussen mensen en plaatsen (Tilley 1994). De betekenissen van dingen gelokaliseerd in de ruimte zijn afgeleid van sociale interactie, van intersubjectiviteit (Wilson 1980). De betekenis van het reddershuisje en de verdwaalpaal kan er maar zijn omdat mensen erover praten. Een ruimte wordt een plaats, wanneer het een vertrouwd domein wordt (Tuan 1977). Plaatsen zijn dingen die we ervaren, net zoals lichamen en landschappen (Casey 1993). De ervaring van ruimte is gerelateerd aan het menselijke vrijheidsgevoel. Ruimte is een symbool voor openheid en vrijheid. Vrijheid houdt ruimte in (Tuan 1977). Het strand is een open, weidse ruimte en impliceert als dusdanig vrijheid.

'Voyeurs zitten in de duinen, meestal met hun broek of kleren nog aan, te kijken naar de mensen'
(Caroline).

'De ruimte, de weidheid, de onmetelijkheid van het strand, boeit me. Het eindeloze zicht intrigeert me. Je ervaart hier het ingesloten gevoel zoals in een bos niet'
(Caroline).

De ervaring van de ruimte is gegrond in lichamelijke ervaringen. Lichamen bouwen plaatsen. Gebouwde plaatsen zijn extensies van onze lichamen. Plaats is wat plaats vindt tussen lichaam en landschap (Casey 1993). Het lichaam produceert zichzelf en de ruimte (zie hoofdstuk over lichaam). Zowel Lefebvre als Mary Douglas menen dat het lichaam een ruimte heeft en een ruimte is. Lichamen zijn plaatsen waar multiple, intergerelateerde betekenissen

worden getekend. Het lichaam reflecteert de maatschappij en de maatschappij reflecteert het lichaam: elk zijn ze gespiegeld in de ander (Pile 1996). Lichamen en plaatsen zijn samen geweven door webben van sociale en spatiale relaties die gemaakt zijn door belichaamde subjecten. De bepaalde manier waarop ruimtelijke relaties samenkomen, maken lichamen en plaatsen (Nast en Pile 1998).

Tilley (1994) onderscheidt onder andere een somatische ruimte. Het is een ruimte van sensorische ervaring en lichaamsbeweging. Het naaktstrand kan als een somatische ruimte gezien worden. Het begrijpen van die ruimte houdt in dat je onderzoekt hoe het menselijke lichaam op de wereld kijkt. Het fysische van het lichaam legt een schema op hoe de ruimte begrepen moet worden. De plaats wordt verdeeld in termen van voor/achter, links/rechts, binnen gezichts-of gehoor afstand/niet binnen gezichts- of gehoorsafstand (Tilley 1994).

Uit het veldwerk blijkt dat het lichaam centraal staat in de beleving van het naaktstrand als een ruimte. Men is zich bewust van het eigen naakte en gedecoreerde lichaam als men zich beweegt op het naaktstrand. Daarnaast kijkt men voortdurend naar de lichamen van anderen in relatie met de plaats, bijvoorbeeld een man op de golfbreker.

'Voyeurs zitten in de duinen' (Jenny).

Je weet onmiddellijk op welk deel je bent door te kijken naar de gedecoreerde lichamen. Een plaats krijgt maar betekenis door de lichamen die zich op die plaats begeven. Casey (1996) erkent een interactie tussen lichaam, plaats en beweging. Een deel van de kracht van een plaats is dat het dynamisch is. Er zijn drie lichaamsbewegingen in relatie met plaats: het blijven op een plaats, het bewegen in een plaats en het bewegen tussen plaatsen. Zelfs als je blijft op een plaats, bewegen lichamen altijd. Mensen draaien zich om om de andere kant te laten bruinen. Ze nemen zand in hun handen, enzovoort.

Het landschap en de plaats hebben een gelijkaardige status in de antropologie als het lichaam (zie het lichaam). Net zoals er geen absoluut lichaam is, zo is het landschap ook contextueel en transformationeel. Het landschap is niet absoluut, maar bestaat uit een serie aan contrasterende momenten, perspectieven die samenkomen in wat herkend kan worden in één vorm: het landschap als een proces (Hirsch 1995).

Besluit

Ook al zijn mensen zich niet zo bewust van het naaktstrand als een plaats van betekenisgeving, een plaats vol symbolen en grenzen, toch is dit belangrijk in de ervaringswereld van de naaktrecreant. Mensen oriënteren zich aan de hand van het landschap. Ze schrijven zelf betekenis toe aan plaatsen. Ze maken de plaatsen.

Het strand is een plaats van gewoontes, niet van nieuwigheden. Het is een plaats tussen het land en de zee, waar repetitieve en homogene beelden getoond worden. Het is een ruimte waar de essentiële relaties en banden van emotionele, private en collectieve leven gelezen kan worden in zijn puurste vorm. Het is een collectief thuis-zijn, gedeporteerd naar de grens. Het strand is één van de bevoorrechte plaatsen waar de maatschappij in weerspiegeld wordt (Urbain 2003). Mensen worden in sociale groepen ingedeeld. Naaktrecreanten zijn geen homogene groep. Ze zijn ruimtelijk en tijdelijk gedistribueerd.

Het strand heeft rituelen, symbolen, conventies, normen en verlangens. Het heeft transgressies, bestaansstrategieën, codes hoe je je moet gedragen, een organisatorische logica en emoties. Het strand is spectaculair. Het is een theater, waar de maatschappij zichzelf blootgeeft, letterlijk en figuurlijk. Het brengt affectieve dimensies naar voren van sociale relaties (Urbain 2003). Het naaktstrand is een 'light' gemeenschap.

De kust biedt het beeld aan van een 'puur product', natuurlijk en authentiek. Hoewel we het strand als vanzelfsprekend beschouwen, spontaan, wild, monotoon en tijdloos, is het gecreëerd tussen 1750 en 1840. Het strand is een sociale, geconstrueerde en belichaamde ruimte. Door een primordiale cirkel te tekenen tussen de duinen en het water hebben we het strand uitgevonden. De grootsheid van het spektakel en de enigmatische immensiteit laat ons voelen hoe klein en zwak we zijn. Zonnen en genieten van de zee en het strand is ontspanning op de grens. Het mooie strand was vroeger vooral een theater van leegheid die kijkers uitnodigde om te staren in de verte en de zoute zeelucht in te ademen. Het was een ruimte zonder persoonlijk gebruik, een visueel en olfactorisch territorium. Pas later werd het strand een plaats van plezier en activiteit, een levend theater. Dit was de opkomst van een lichaam dat zichzelf toont aan de golven en aan andere mensen (Urbain 2003).

Het is moeilijk om plaats en lichaam te scheiden, aangezien ze verweven zijn met elkaar. In het volgende hoofdstuk behandel ik het lichaam los van de plaats. Achtereenvolgens komt het

geklede en naakte lichaam, het zintuiglijke en het seksuele lichaam aan bod. Eerst echter geef ik een summier samenvatting van theorieën rond het lichaam.

IV. De lichamen

The very soul can be read on the open page of the skin (Sullivan 2001:2).

Theorieën rond het lichaam

Elke handeling is in essentie een lichamelijk proces. We hebben allemaal een lichaam en kunnen het lichaam tot een object maken van onze gedachten en reflecties. We zijn ook allemaal een lichaam. We kunnen ons nooit volledig distantiëren van ons lichaam⁴.

Merleau-Ponty plaatst het lichaam in het midden van zijn perceptieanalyse. Hij argumenteert dat de wereld naar ons toekomt via onze waarneming, dat is de plaats van ons lichaam in de wereld. *'The body is our general medium for having a world'* (Merleau-Ponty 1962:146 in: Reischer 2004:307). We begrijpen de externe ruimte door onze positie in, en beweging door de wereld. Ons lichaam vormt onze enveloppe van ons zijn in de wereld. Het 'zelf' is gelokaliseerd in het lichaam, dat op zijn beurt gelokaliseerd is in tijd en ruimte. Het 'zelf' is dus een belichaamd 'zelf' (Reischer 2004). Mensen zijn zich bewust van hun lichaam, van hun zijn in de wereld als gescheiden van andere mensen. Dit is de positionering en beweging van het lichaam (Scheper-Hughes 1987).

Er zijn twee theoretische oriëntaties tegenover het lichaam. Het symbolische lichaam enerzijds focust op de representatieve natuur van het lichaam als drager van sociale betekenissen. Hierin benadert men het lichaam als tekst waarop de sociale realiteit is ingeschreven. Het lichaam als actieve participant anderzijds, dat ageert in de sociale wereld is de fenomenologische oriëntatie. Het benadrukt de ervaring van het lichaam, het zijn in de wereld (Reischer 2004). Verschillende auteurs menen dat er multiple lichamen zijn, afhankelijk van hoeveel aspecten men wil erkennen (Csordas 1994).

Mary Douglas suggereert dat er twee lichamen zijn: het fysische en het sociale lichaam. Lichamen zijn altijd sociaal geconstrueerd en gesitueerd in een cultuur. Het sociale lichaam legt op hoe het fysieke lichaam wordt waargenomen en ervaren. Het lichaam wordt een symbool van de situatie. Het lichaam geeft dus informatie over de situatie (Entwistle 2000).

Scheper-Hughes (1987) meent dat er drie lichamen zijn. Het individuele lichaam wordt begrepen in de fenomenologische zin van de geleefde ervaring van het lichamelijk 'zelf'.

Op het tweede niveau hebben we het sociale lichaam. Het lichaam wordt als een natuurlijk symbool gezien voor de natuur, maatschappij en cultuur. Het derde lichaam is het politieke.

Discours volgens Foucault is een kennisregime dat de voorwaarden van denken en spreken bepaalt. Individuele lichamen worden door de ontwikkelingen van bepaalde regimes gestuurd. Lichamen van populaties worden gecoördineerd. Dit wordt gecontroleerd door een systeem van bewaking of *panopticisme*. Het ultieme doel van het alziende oog is lichamen en gedrag normaliseren (Entwistle 2000). Het politieke lichaam kan controle uitoefenen op het individuele lichaam (Scheper-Hughes 1987). Voor Foucault is het lichaam een tekst waarop de macht van de maatschappij geschreven wordt (Csordas 1994). Volgens T. Turner is het lichaam van Foucault abstract, een *ontlichaamd* lichaam, niet historisch en afstandelijk. T. Turner noemt dit de 'anti-body' (Van Wolputte 2004).

Het lichaam is een project geworden, verbonden aan de persoonlijke identiteit van het 'zelf', iets waaraan gewerkt moet worden. In plaats van het korset in de 19^e eeuw hebben we nu het moderne korset van de spieren, dat vereist wordt door hedendaagse schoonheidsstandaarden (Entwistle 2000). Lichaamsprojecten zijn een manier waarop we controle willen uitoefenen op ons lichaam. Het "meester-zijn" over je lichaam kan gezien worden als een bron van zekerheid in een onzekere wereld. Het scheren van het schaamhaar, tatoeages en piercings kunnen gezien worden als lichaamsprojecten. Deze lichaamsprojecten indiceren dat, als we een aantrekkelijk fysiek beeld van onszelf voorstellen, we dan een aantrekkelijk 'zelf' presenteren (Crossley 2001).

De constructie van gezonde lichamen is waarschijnlijk één van de meest voorkomende voorbeelden van de manier waarop het lichaam een project is geworden waaraan gewerkt moet worden als een deel van iemands zelfidentiteit (Shilling 1993). Een gezond mens is iemand die zijn eigen grenzen kan controleren. Dit wordt gemanifesteerd in een perfecte, zachte, blinkende huid (Jacobson-Widding 1991).

Het moslimmeisje smeerde zich iedere dag in met een lotion. Zij was volledig geschoren en vond dat iedereen dat zou moeten doen voor de hygiëne en de schoonheid.

Het lichaam is in de eerste plaats een 'performing self' geworden van verschijnen, vertoon en indruk maken (Csordas 1994). Het lichaam is ook de plaats geworden van betekenisconstructie rond verschillen en is vaak het teken van visueel verschil (Crossley 2001). Het lichaam is een generator van betekenissen. Als individuen elkaar ontmoeten, wisselen ze constant informatie uit, als gevolg van de belichaming, ook al spreken ze niet. Het

lichaam treedt binnen in de sociale relaties (Shilling 1993). We hebben lagen van betekenissen, ideeën en beelden opgelegd aan lichaamsdelen zoals borsten, lippen en ogen. Ons lichaam en lichaamsdelen zijn geladen met cultureel symbolisme. Het lichaam is niet alleen een fysisch wezen, het is ook sociaal. Het lichaam en de zintuigen zijn cultureel en sociaal geconstrueerd (Synnott 1993).

Volgens Marcel Mauss is het lichaam gevormd door de cultuur. Hij beschrijft de 'technieken van het lichaam'. Dat zijn de manieren waarop mensen van maatschappij tot maatschappij weten hoe ze hun lichaam moeten gebruiken. Het lichaam is het middel waarmee een individu te weten komt hoe hij moet leven in een cultuur. De technieken van het lichaam zijn bovendien gegenderd (Entwistle 2000).

In de volgende hoofdstukken vestigen we onze aandacht op specifieke lichamen. Het eerste deel handelt over het geklede en het naakte, maar toch gedecoreerde lichaam. Hier staan noties zoals symbolen, status, communicatie, erotiek, gender en identiteit centraal. Als voorbeeld wordt er ook ingegaan op een specifieke vorm van decoratie: de tatoeage. De tatoeage is net als de piercing en het scheren een vorm van lichaamsdecoratie die veelvuldig op het naaktstrand voorkomt. De theorie rond de tatoeage heeft dus ook betrekking op andere vormen van lichaamsversiering zoals het scheren van de schaamstreek, sieraden en piercings. Het tweede deel behandelt het zintuiglijke lichaam. Achtereenvolgens komen de tastzin, het zicht, de reuk en het gehoor aan bod. Het laatste deel gaat over de seksualiteit op het naaktstrand. Hier staat het seksuele, visuele lichaam op de voorgrond. Deze drie lichamen staan centraal in de beleving van het naaktstrand als naaktrecreant. Deze drie lichamen kunnen ook als reden gezien worden waarom men naar het naaktstrand komt.

Het naakte, en toch geklede lichaam

The Dressed Body

Van in onze wieg tot aan ons graf, in tijden van voorspoed, armoede, vrede, dag en nacht, of we nu de mode volgen of onze officiële uniformen aantrekken, we dragen altijd kleren. Naaktheid is uitzonderlijk. Doorheen de beschavingen is ze vreemd voor het sociale wezen. We definiëren ons liever als de soort die gereedschap of taal gebruikt, dan de 'geklede soort', een uniek menselijke

'In het dagelijkse leven moet je je uiten via je kleding. Je geeft identiteit aan jezelf, kleren vertellen veel over je persoonlijkheid en karakter. Dat is ook goed. Hier sta je daar echter niet bij stil. Je identiteit zie je niet

karakteristiek. Verschillende participanten wezen me op het belang van de kledij in het alledaagse leven.

*omdat je naakt bent.
Je komt het te weten
door te praten. Het is
zeker niet het geval
dat je een gevoel van
identiteitsverlies hebt.
Je bent méér dan je
kledij. Anderzijds vind
ik het wel leuk om mijn
kleren uit te kiezen'
(jonge moeder).*

In 'Sartor Resartus' bestudeert de Victoriaan Thomas Carlyle (1795-1881) cultureel de menselijke kledij. Hij gaat ervan uit dat de oorsprong van de kledij te vinden is in de lichaamsdecoratie van 'wilde, primitieve volkeren' en dat kledij een meer symbolische dimensie heeft in plaats van een louter functionele. Volgens Carlyle transformeert kledij een rauwe, blote man in een mogelijke drager van oneindige culturele betekenissen. Kledij is het meest persoonlijke en intieme medium van sociale communicatie. Door onze kledij onthullen we iets fundamenteels over onze mensheid, namelijk onze verbondenheid en communiceerbaarheid met andere leden van het 'geklede ras'. Hij zegt dan ook: '*I dress therefore human am I*' (Keenan 2001: 17). Carlyle, de stichter van de kledingsstudies, was het begin van wat nu een multidisciplinair onderzoeksveld is (Keenan 2001).

De notie van versiering slaat op het bedekken van het lichaam met sieraden, littekens, tatoeages en piercings en kledij. Het duidt de esthetische aspecten aan van het veranderen van het lichaam (Entwistle 2000). Flügel onderscheidt twee types van versiering: de corporale vormen van versiering en de externe vormen. De corporale vormen hebben betrekking op het omvormen of manipulatie van het lichaam. De externe vormen zijn kledij en decoratie zoals juwelen. Je hebt tijdelijke versiering (zoals make-up en bodypainting) of permanente versiering (piercing). Permanente corporale vormen zijn tatoeages, piercings, plastische chirurgie (Kaiser 1985). Versieringen en kledij zijn iets typisch menselijks. Volgens Levi-Strauss helpen ze om de grens over te steken van natuur naar cultuur en van een hersenloos dier naar een geciviliseerde mens. Versieringen kunnen dus als iets cultureels gezien worden (Cordwell 1979).

Daar kledij onder andere ook een versiering is, gelden onderstaande theorieën meestal niet alleen voor de kledij maar voor een breder gamma van versieringen zoals tatoeages en piercings.

Drie redenen van kledij volgens Flügel

In 'Psychology of the Clothes' meent Flügel dat er drie doelen zijn van de kledij: decoratie, schaamte en bescherming.

Decoratie is volgens antropologen de eerste reden want de primitieve volkeren dragen geen kledij maar versieren zich wel. Het doel van decoratie is je lichamelijke verschijning mooi te maken om zo de bewonderende blikken van anderen aan te trekken en je zelfbeeld te versterken. Het doel van schaamte is het tegenovergestelde, het verbergen van delen en de aandacht naar onszelf te verminderen. Onze attitude tegenover kledij is dus ambivalent. Enerzijds willen we onze aantrekkelijkheid tonen, anderzijds willen we ons verbergen uit schaamte. Kleren zijn dus een ingenieus middel om harmonie te vinden tussen die tegenstrijdige belangen (Flügel 1971). Polhemus en Proctor argumenteren dat zich versieren een universele eigenschap is (Entwistle 2000). De antropologische analyse van kledij en versiering is gebaseerd op de stelling dat het menselijke lichaam in vroegere tijden als een primaire vorm van een sculptuur werd gezien en niet tevreden is met wat hij ziet. De oudste tekening was wellicht op de mens. Het lijkt alsof vele mensen de natuur haar gang niet kunnen laten gaan, want alle culturen gebruiken de cosmetische kunst van het transformeren van het lichaam (Cordwell 1979). Het lichaam wordt in de meeste culturen gezien als onaf, het lichaam is een proces in wording (Hewitt 1997).

De oudste verklaring voor het dragen van kledij is schaamte voor het lichaam en is gebaseerd op bepaalde religieuze geloofssystemen (Kaiser 1985). Schaamte is een inherent deel van de menselijke natuur. Sommige volkeren schamen zich als ze geen lipschijven hebben. Bij ons heeft de kledij een relatie ontwikkeld met de schaamte (Polhemus 1996). Kledij wordt gedragen om de seksuele organen te bedekken. Manifestaties van schaamte hebben een grote mate van culturele variabiliteit. Schaamte kan moeilijk de hoofdreden zijn van kledij aangezien ze zo veranderlijk is. Juist door zich te kleden, ontstaat schaamte. Het kleden roept erotische elementen op. Schaamte is niet zozeer rond het naakte lichaam, wel tegenover te strakke of te weinig kleren⁵ (Entwistle 2000). De meeste theoretici zeggen dat schaamte eerder een gevolg is dan oorzaak van het dragen van kledij. Schaamte is sociaal aangeleerd en gesitueerd. Individuen leren door culturele socialisatie of het sociaal aanvaardbaar is om bepaalde delen van hun lichaam te verhullen. Kinderen onder de drie jaar zijn naakt comfortabel en gelukkig. Naaktheid kan zelfs op bepaalde momenten de sociaal aanvaardbare norm zijn en dus niet vergezeld zijn door gevoelens van schaamte. De normatieve aspecten van naaktheid zijn geïllustreerd door Weinbergs studie⁶ (Weinberg 1978

in Kaiser 1985) in een nudistenkamp. Hoewel de mensen uitdrukten dat ze wat zenuwachtig waren bij het verwijderen van de kledij bij hun eerste bezoek, gaan die gevoelens snel weg⁷ als ze realiseren dat naaktheid de aanvaardbare norm is. Na het gewoon worden van de setting en de naaktheid werden de voordelen van naakt rondlopen gepercipieerd als vrijheid in lichamelijke actie en vrijheid van het maatschappelijk status systeem (Kaiser 1985).

Protectie kwam er als laatste reden bij en sloot aan bij de vorige twee. Men dacht dat men kleren droeg om utilitaire, rationele redenen. De beschermende functie houdt ook een beschermen in tegen geesten (Flügel 1971). Amuletten worden pas later decoratief. Malinowski meende dat mensen hun lichaam moeten beschermen tegen de natuurelementen. Maar deze theorie is problematisch, want in sommige culturen dragen mensen geen kledij. Zelfs in extreme temperaturen kunnen sommige mensen zelfs zonder protectie van kledij overleven. Er zijn ook heel wat kleren die disfunctioneel zijn zoals een korset en hakschoenen (Entwistle 2000).

De drie redenen zijn geïnterrelateerd. Verandering in de ene reden, brengt verandering in de andere twee teweeg (Flügel 1971).

Status en distinctie

De reden voor het dragen van kledij ligt volgens Veblen (1857-1929) in de idee van rivaliteit en wedijver. Een stijl start aan de top van de sociale hiërarchie bij de elite die zich wil onderscheiden door een kledingsstijl. De klasse eronder wil wedijveren met de status van die klasse en neemt langzaam de stijl over. Het sijpelt door naar de andere sociale lagen. Op het moment dat de stijl overgenomen wordt door de arbeidersklasse, neemt de elite een andere stijl aan om hun onderscheid te behouden. Zo verandert de mode constant. Dit is de 'trickle-down theorie'. Ook Norbert Elias meent dat het lichaam een plaats wordt van status en distinctie (Entwistle 2000).

Simmel (1858-1918) argumenteert dat kledij een spanning uitdrukt tussen uniformiteit en differentiatie. Enerzijds drukt kledij het verlangen uit om bij de groep te horen, anderzijds wil het een individuele identiteit aannemen (Entwistle 2000). Als individu moet je een balans vinden enerzijds tussen je differentiëren van anderen door unieke kledij te dragen en je persoonlijkheid uit te drukken en anderzijds je conformeren aan de sociale groep (Cordwell 1979). Mode eist imitatie, ze geeft het gevoel van niet alleen te staan in haar handelen. De mens is bevrijd van het kiezen en lijkt gewoon een creatie van de groep te zijn. Mode

integreert het individu in de groep, in plaats van te onderscheiden. Modieus gekleed zijn maakt ons meer gewoon en conventioneel, hoewel we denken dat we meer distinctief zijn. Dit is de paradox van het geklede individu volgens Simmel (Finkelstein 1991).

Iedere klasse heeft, volgens Bourdieu, een eigen manier om het lichaam te bekleden. Een smaak voor fijn linnen geeft dus subtiel informatie over de klasse. Dat kan gebruikt worden om zichzelf te onderscheiden als een persoon met 'een goede smaak'. Weten wat telt als kwaliteit en het herkennen ervan in de kledij vergt kennis in de vorm van cultureel kapitaal (Entwistle 2000). Kledij is een vorm van cultureel, symbolisch kapitaal. Net als andere vormen van rijkdom is cultureel kapitaal sociaal gestratificeerd (Keenan 2001).

De burgerij als dominante groep heeft er belang bij haar eigen lichaamsbeeld op te leggen als het enige juiste. Ze verzekert op die manier haar symbolisch kapitaal (Vandekerckhove 2002). Deze 'natuurlijke' lichaamsstijlen zijn aangeleerd door familie, culturele instituties, enzovoort. De lichamelijke disposities, de habitus, zien we als natuurlijk omdat het van jongs af aan aangeleerd is. Subculturen produceren hun eigen habitus. Het lichaam is dus nog altijd drager van sociale status (Entwistle 2000). Volgens Bourdieu is onze kleerkast cultureel geconstrueerd. Wat we in de spiegel zien is in grote mate de reflectie van de maatschappij waarin we wonen. Kledij is de sleutel van de sociale constructie van ons zelfbeeld. Volgens Bourdieu is de strijd voor sociale erkenning een fundamenteel aspect van het sociale leven (Keenan 2001).

De status- en rangschikkingshypothese stellen dat de principiële functie van kledij het onderscheiden is van leden van een maatschappij in klasse, leeftijd, geslacht en kaste (Cordwell 1979).

De aantrekkingshypothese

De aantrekkingshypothese of het verleidingsprincipe gaat ervan uit dat het originele doel van kledij de aandacht trekken is naar de genitaliën en hun erotische functies. De vrouwelijke kledij verhoogt voornamelijk de seksuele aantrekkelijkheid tegenover mannen, volgens Laver. Zijn theorie handelt over de 'veranderende erogene zones'. In verschillende tijden tonen kleren steeds een ander deel van het vrouwelijke lichaam. Om het verlangen van de man hoog te houden, moet de nadruk continu veranderen (Entwistle 2000). Kledij kan dus gezien worden als een indicatie van iemands individuele wil om te participeren aan de seksuele

markt. Toch is de theorie van Laver inadequaat. Het is onduidelijk welke erogene zone een broek benadrukt: de benen of het achterste (Entwistle 2000)?

Het verbergen en het privé houden van bepaalde lichaamsdelen stimuleren de interesse, terwijl familiariteit resulteert in onverschilligheid (Cordwell 1979). Andere auteurs zoals Polhemus, Hollander en Rouse erkennen ook dat er een duidelijke link bestaat tussen kledij en erotiek. Zelfs in maatschappijen waar er weinig kledij wordt gedragen, kleedt men zich voor ceremoniën op om z'n seksuele aantrekkingskracht te vergroten. Omdat kledij intiem geassocieerd wordt met het fysieke lichaam is alle kledij op het diepste niveau erotisch. Lichamelijke decoraties zoals kledij, juwelen, tatoeages versieren het lichaam en vermengen het met seksualiteit. Deze materialen verhullen en onthullen tegelijk het lichaam (Entwistle 2000).

Er is een dialectische relatie tussen seksualiteit en schaamte in de kledij. Een bh heeft een erotische waarde, want hij doet het imaginaire werken. Aan de andere kant bedekt hij de erotische plaats. Nudisten maken geen referentie naar de dialectiek tussen erotiek en preutsheid (Davis 1992). Naaktheid is niet sexy, terwijl kledij een mysterie toevoegt aan het lichaam dat het meer provocerend maakt. De verbeelding is een belangrijke component van de seksualiteit. Kledij die delen van het lichaam verbergt, kan de fantasie stimuleren en het seksuele verlangen verhogen. Dit verklaart waarom naaktstranden voor de meeste bezoekers weinig erotische aantrekkingskracht hebben. Naaktrecreatie is niet geassocieerd met het seksuele lichaam, maar met bepaalde noties van het 'natuurlijke' lichaam. Dat kledij seksualiteit toevoegt blijkt uit het feit dat sommige naaktrecreanten 's avonds versieringen zullen dragen tijdens sociale evenementen met het oog op seksuele ontmoeting. Steel meent dat door je lichaam te verbergen, je de seksuele nieuwsgierigheid aanmoedigt en je een verlangen creëert om ze te verwijderen (Entwistle 2000).

'Erotiek ontstaat vanuit de fantasie, niet vanuit de realiteit' (Stan).

Lichaamsversieringen kunnen seksuele signalen uitsturen en seksuele identiteit markeren. Homoseksuelen hebben lang kledij

Opvallend was dat velen een penisring droegen in metaal of een riempje rond hun

gebruikt en andere vormen van lichaamsversiering om signalen te geven aan andere homoseksuelen. Kledij speelt dus een belangrijke rol in het articuleren van de seksuele identiteit die anders onzichtbaar zou zijn (Entwistle 2000).

penis. August vertelde me dat mannen dat doen omdat hun penis dan groter wordt. Door het riempje strakker aan te spannen, komt er meer bloed in de penis.

De vorige theorieën simplificeren de kledij. Ze geven een unilineaire oorzaak aan. Terwijl het in werkelijkheid een complexe zaak is. Kledij kan niet als iets geïsoleerd beschouwd worden, maar als een deel van grotere sociale krachten. Veel factoren zoals gender, klasse en sociale status spelen mee. Bovendien negeren die theorieën de praktijk en de ervaring van de kledij. Ze verwaarlozen het individu. Ze koppelen de kledij niet aan het lichaam (Entwistle 2000). Er zijn verschillende verklaringen voor kledij. Niet alleen bescherming, schaamte, uiterlijk vertoon, distinctie, status, maar ook communicatie en identiteit. Kleren zijn ook geassocieerd met complexe gevoelens. Net zoals andere symbolen hebben ze een connotatief aspect (Cordwell 1979).

Kledij als communicatie

Eén van de verklaringen van alle vormen van versiering, traditioneel en modern, is dat het een menselijke eigenschap is om te communiceren via symbolen. De idee dat kledij communicatief is, wordt door vele auteurs onderschreven (onder andere door Polhemus, Proctor en Davis). Als kleren expressieve en communicatieve aspecten zijn van de menselijke natuur, dan moeten ze ook betekenisvol zijn (Entwistle 2000).

Ook Tom erkende het symbolische in kledij: 'de symboliek van de kledij en het sociaal gedrag zijn wel belangrijk, want de pluimen maken de man'.

Lurie zegt dat kledij een grammatica en een woordenschat heeft, zoals een gesproken taal. Kledij is theoretisch uitgebreider dan de verbale taal, want het bevat ook haarstijl en lichaamsbewegingen. Ze vergelijkt accessoires zoals oorbellen en hoeden met adjectieven. In klerentaal kunnen we liegen of proberen de waarheid te vertellen, maar zwijgen is onmogelijk, tenzij we naakt en kaal zijn (Davis 1992). De Saussuriaanse semiotiek wordt ook op kledij toegepast. Hier worden mode en kledij benaderd als teksten. Je leest mensen door te kijken naar hun lichaam, kledij, hun voorkomen. Mensen zijn zich bewust van de betekenis die gegeven wordt aan hun voorkomen, daarom kiezen mensen om zich te

manipuleren via cosmetische chirurgie of kledij. We zijn ons ook bewust dat het voorkomen inauthentiek of artificieel kan zijn. De spanning tussen het 'zelf' als een artificieel construct en het 'zelf' als natuurlijk en authentiek komt veel voor in de hedendaagse literatuur. Finkelstein zegt dat terwijl we de ander lezen door middel van het uiterlijk en hopen dat we dit accuraat kunnen doen, we tegelijk ons bewust zijn dat het uiterlijk ons kan misleiden (Entwistle 2000).

Falk neemt een paradox waar in het moderne lichaamsbeeld: een streven naar het natuurlijke en artificiële tegelijk. Enerzijds is het moderne lichaamsbeeld meer dan ooit gedomineerd door het ideaal van het ongekunstelde. Dat ideaal houdt helemaal niet in dat de mens het lichaam zijn natuurlijke gang laat gaan.

Het natuurlijke lichaam wordt op artificiële wijze tot stand gebracht (Vandekerckhove 2002). Volgens Baudrillard ligt de waarde van iemands schoonheid niet zozeer in de benadering van een bepaald schoonheidsideaal, maar in de indicatie van zijn bereidwilligheid om het lichaam als kneedbaar te behandelen en het te onderwerpen aan de werktuigen die het kunnen veranderen (Finkelstein 1991).

Kledij als identiteit

Kledij is ook het middel waarmee identiteiten worden gemarkeerd en behouden. Het hedendaagse lichaam is dus de aandachtsplaats geworden als de eerste plaats van de identiteit. Als we er blijven aan werken, meent Finkelstein, kunnen we onze sociale status verhogen. We gebruiken onze kledij om ons gevoel van uniekheid uit te drukken. Anderzijds verenigen onze kledingsstijlen ons als leden van een bepaalde klasse, cultuur. Het spel tussen verschil en gelijkenis is een constante in onze maatschappij (Entwistle 2000).

'In het dagelijkse leven moet je je uiten via je kleding. Je geeft identiteit aan jezelf, kleren vertellen veel over je persoonlijkheid en karakter' (jonge moeder).

Davis (1992) zegt dat kledij de visuele metafoer is voor de identiteit. Kleren vertellen ons echter één iets, en wat erachter zit moeten we raden. Kleren onthullen en verhullen tegelijk. Kledij is een sociaal script, een tekst. Het vertelt ons wie we zijn, wat we waren en wat we zullen zijn. We worden bestempeld door onze kledij (Keenan 2001). Volgens Hollander zijn kleren een middel waarmee individuen aan zichzelf een beeld geven (Finkelstein 1991).

We zien kledij als vrijheid, een persoonlijke keuze. In vele

'De naturisten komen zelf klagen als er

omstandigheden is kledij echter een dwang. Het wordt gecontroleerd en je moet je schikken. Op iedere plaats zijn er lichamen die je doen conformeren aan de lokale kledingscode. Altijd en overal drukken lichamen zichzelf uit in de maatschappij door kledij en oefent de maatschappij druk uit op lichamen en kledij. Er is dus een dialectische relatie: *'Dress in society; society in dress'* (Keenan 2001:179). Bovendien hebben we die stijlopvattingen verinnerlijkt, het zijn collectieve, culturele normen. Het is juist het collectieve karakter ervan dat autoriteit bezorgt aan de heersende smaak. We leven met andere woorden in een somatische cultuur, dit is het geheel van regels waarmee de westerse gemeenschap het lichamelijk handelen van haar leden stuurt (Vandekerckhove 2002). De culturele betekenis van kledij geldt voor alle situaties. Zelfs wanneer we naakt zijn, zijn er strikte regels en codes wanneer en met wie we naakt kunnen verschijnen. Hollander argumenteert dat kledij cruciaal is voor het begrijpen van het lichaam. De manieren om het naakte lichaam te zien en te representeren wordt gedomineerd door kledingconventies. Bloot is dus nooit naakt, maar gekleed door hedendaagse kledingsnormen. Volgens Bell is de juiste kleren dragen zo belangrijk, dat zelfs mensen die niet geïnteresseerd zijn in hun verschijning toch goed gekleed zullen zijn om de sociale druk te vermijden. Kledij en naaktheid zijn dus een zaak van moraliteit (Entwistle 2000).

Gender

Mode en kledij zijn geobsedeerd door gender. Ze definiëren en herdefiniëren de gendergrenzen. Er zijn gendercodes: bepaalde kleuren worden door vrouwen gedragen en andere door mannen. De associatie is arbitrair. Kledingspraktijken leggen dus de nadruk op lichamelijke verschillen tussen mannen en vrouwen die anders verborgen zouden zijn. Het mannelijke kostuum accentueert de mannelijke lichamelijke niet, maar voegt mannelijkheid toe aan het lichaam. Zo betekenisvol zijn kleren voor het lezen van lichamen dat ze kunnen staan voor seksuele verschillen, terwijl er helemaal geen lichaam is. Kledij is een van de meest effectieve voorbeelden

geklede mensen op het strand zitten. Daar kunnen we eigenlijk niets aan doen. Sommige naaktrecreanten denken dat je op het strand naakt moet zitten en aan het water de keuze hebt. Anderen storen zich niet aan de geklede mensen op het strand' (oudere redder).

Ook Tom meende dat naakt zijn de norm is: 'Als mensen hier gekleed zitten, meld ik het aan de redder. Ik word dan agressief.'

'Ik durf me niet te scheren uit vrees voor de mogelijke reacties in de voetbalclub bij het naakt douchen. Bovendien zouden de homo's dan nog meer avances maken op het strand. Bij vrouwen wordt zo iets veel meer aanvaard dan bij mannen. Bij hetero's is dat eigenlijk niet aanvaard. Of je

van de manier waarop een lichaam gegenderd wordt. Het zet natuur om in cultuur (Entwistle 2000).

wordt direct als homo aanzien' (student).

Tatoeages lezen

De versiering van het lichaam die beoogd wordt met de tatoeage- dit is het dragen van duurzame, door middel van een kleurende substantie in de huid aangebracht teken- wordt in de westerse maatschappij met gemengde gevoelens onthaald. Vooral voor de ornamentele tatoeage, dit is de tatoeage die primair als versiering van het lichaam bedoeld is. Ornamentele tatoeage is een vorm van lichaamstooi en kan dus gecategoriseerd worden als een vorm van expressief handelen (Vandekerckhove 2002). Hoewel de tatoeage en andere vormen van lichaamsmodificatie gezien werden als afwijkend, filteren ze nu door in de dominante cultuur als een populaire vorm van zelfexpressie (Hewitt 1997).

Jenny wees naar een jonge vrouw die voorbij kwam met een kleine tatoeage: *'Nu heeft iedereen een tatoeage, jonge meisjes, vrouwen en mannen. Dat is niet natuurlijk. Ik vind het zelfs ordinair.'*

De redenen voor piercings en tatoeages zijn: het vergroten van seksueel genot, genieten van de pijn, esthetische vreugde, affiliatie met een bepaalde groep, identiteit recreëren. Het wordt als bevrijdend ervaren. Tatoeëren is een liminale activiteit. Het is een proces. Het heeft een marginale positie tussen de hoge en lage culturen. Het heeft de eigenschap om de sociale normen uit te dagen. Gepositioneerd buiten de gevestigde structuren heeft het de mogelijkheid om kritiek te uiten op sociale structuren (Hewitt 1997).

Tatoeëren is een vorm van schrijven op je lichaam, waarin het lichaam gebruikt wordt als primair materiaal om jezelf uit te drukken. Het markeren van het lichaam differentieert het individu en de precieze betekenis van de lichaamsverandering is uniek voor iedere persoon en voor iedere maatschappij (Hewitt 1997). Het toont een universeel verlangen om herboren te worden als een individu van je eigen creatie. Een tatoeage zorgt ervoor dat je zelf je identiteit kan creëren (Featherstone 2000).

'Ik houd van mijn tatoeages. Ik vind ze mooi, ook mijn kettingen. Het hoort bij me, het maakt deel uit van mijn persoonlijkheid' (getatoeëerde man).

Lichaamsvervormingen zijn handige manipulaties van de lichaamsgrenzen. Het drukt controle en trots uit over het eigen lichaam. Meer en meer mensen zien hun lichaam als een artistiek

kunstwerk waarop ze hun ideale identiteiten kunnen construeren, meent Lasch. Het lichaam is een toevluchtsoord geworden voor persoonlijke, sociale en spirituele identiteit (Hewitt 1997). Grognard zegt dat tatoeëren een soort graffiti is van de ziel. Tatoeages zijn dagboeken, biografieën. Tatoeëren is jezelf beschrijven. De tatoeage is een vorm van niet verbale communicatie (Sullivan 2001). Lichaamsbeschilderingen en andere vormen van lichaamskunst worden vaak beschreven als tweede huid. Het lichaam als een canvas is niet alleen de plaats waar cultuur op wordt geschreven, maar is ook de plaats waar het individu gedefinieerd en ingebracht wordt in het culturele landschap (Schildkrout 2004). Lichaamsinscripties gaan over grenzen, tussen 'zelf' en maatschappij, tussen groepen en tussen 'zelf' en goddelijkheid. Kledij is de extensie van het lichaam, maar is er niet helemaal een deel van. Het verbindt niet enkel het lichaam met de sociale wereld, maar scheidt ook de twee. Kledij is de grens tussen het 'zelf' en het niet 'zelf' (Keenan 2001).

Conclusies

Kledij en versiering kunnen niet gereduceerd worden tot één verklaring. Op verschillende tijdstippen en in verschillende situaties kleden we ons voor uiteenlopende redenen anders. In sommige gevallen kleden de vrouwen zich voor status en de mannen om bewonderaars aan te trekken. Kledij is dus een complex fenomeen. Aan de ene kant kleden we ons om indruk te maken, om ons te onderscheiden. Ze is persoonlijk en intiem, terwijl ze anderzijds ook past in de ruimere sociale habitus (Keenan 2001). Kledij hangt nauw samen met identiteit, emotie, status en erotiek.

Davis (1992) ziet nudisme als een vorm van verzet, een tegencultuur tegen de mode. Versiering houdt zowel kledij als piercings en tatoeages in. Op die manier kunnen we de gedecoreerde naaktrecreant wel als versierd, gekleed en modieus beschouwen. Je ziet er verschillende haarstijlen en huidkleuren. Net als op het textielstrand willen de mensen hun identiteit uitdrukken via lichaamsdecoraties. Genitale piercings, tatoeages op de schaamstreek en penisringen benadrukken de geslachtszones. Zo is het lichaam wel erotisch.

De mannen waren hier ook vaak gedecoreerd. Velen hadden piercings of tatoeages. Opvallend was dat velen een penisring droegen in metaal of een riempje rond hun penis.

Naaktrecreanten beweren dat er sociale gelijkheid is op het naaktstrand. Toch zie ik vele sociale statusverschillen. Sommigen dragen een duur horloge en gouden ringen. Misschien ervaren de mensen inderdaad een sociale gelijkheid, toch meen ik dat er wel degelijk sociale

verschillen te zien zijn door de verschillende vormen van lichaamsdecoratie. De mensen zonder decoratie waren een unicum (zie supra: decoraties p. 11). Ook Turner zegt dat menselijke lichamen, geklede lichamen zijn. De sociale wereld is een wereld van geklede lichamen. Naaktheid is volledig ongepast in bijna alle sociale situaties en zelfs in situaties waar veel naaktheid wordt getoond. Zelfs op het strand, zwembad of slaapkamer zijn lichamen versierd met juwelen of geparfumeerd (Entwistle 2000).

Naaktrecreanten beweren vrijheid te ervaren op het naaktstrand, vrij van de media, de druk. Toch zijn er ook ongeschreven sociale regels op het strand. Men kijkt afkeurend naar geklede mensen. Naaktheid is dus de norm. Anderzijds ontstaat er ook een verbondenheid omdat iedereen naakt is. Ik ervaar dus contradicties tussen wat mensen me vertelden in interviews en mijn observaties.

Het zintuiglijke lichaam

De zintuigen

We ervaren de wereld en onszelf vooral via de zintuigen. Het sensorium of het geheel van zintuigen, helpt noties rond de persoon en de identiteit vormen. Bovendien is ons sensorium cultureel bepaald. Ons westers sensorium bestaat uit vijf zintuigen, maar wetenschappers hebben al heel wat meer zintuigen ontdekt (Geurts 2002). Mensen van andere culturen hebben een andere sensorische wereld. Mannen en vrouwen gebruiken de zintuigen op verschillende manieren. Het aantal zintuigen en de betekenis is een sociaal construct. Het sensorium varieert van individu tot individu. Cultuur kan volgens Synnott (1993) gedefinieerd worden in termen van de organisatie van het sensorium. De zintuigen zijn vormers van culturen, maar ook dragers van culturen. De organisatie van het sensorium is aangeleerd (Howes 1991).

'Ik loop altijd op blote voeten. Je bent dan bevrijd van je schoenen. Het is leuk om de grond te voelen. Dat is het zintuiglijke: het rechtstreeks in contact komen met de materie waarop je staat' (jonge moeder).

Er is een wederzijdse interactie tussen de zintuiglijke processen. De synesthetische eenheid van de zintuigen heeft betrekking op het hele lichaam, niet alleen op het sensorische systeem. Alle geluiden, kleuren en vormen kunnen emoties opwekken, die het hele lichaam beïnvloeden. Op het niveau van de waarneming dienen de zintuigen om onze kennis over de

wereld samen te houden. We zien geen wereld van zicht, horen geen wereld van geluiden en smaken of ruiken een andere wereld. We kennen maar één wereld die zich laat kennen door instrumenten zoals gehoor, zicht, tastzin, smaak en reuk. Maar zelfs in eenheid tonen de zintuigen diversiteit. Ook al kunnen ze eenzelfde emotie teweegbrengen, het blijven aparte zintuigen (Marks 1978). De zintuigen versterken elkaar. Als iets goed ruikt, er goed uitziet en goed aanvoelt zoals de zeegeur, zeelucht, zeewater, is het ook goed (Synnott 1993).

Howes (1991) meent dat we een groter bewustzijn moeten ontwikkelen over de visuele en tekstuele vertekening in het westers denken. Door ook andere zintuigen te onderzoeken, kunnen we ons bevrijden van de hegemonie die het zicht zo lang heeft uitgeoefend op ons culturele, sociale, intellectuele en esthetische leven. Het esthetische ideaal in het westen is bijna exclusief visueel, terwijl het in andere culturen pluri-sensorieel is. Andere culturen integreren de zintuigen, terwijl wij ze distantiëren. Wij reduceren alles tot iets visueels.

De notie dat de zintuigen beïnvloed zijn door genderwaarden is algemeen aanvaard in de culturele studies. Het zicht is historisch gezien al altijd geassocieerd geweest met mannelijkheid en de tastzin met vrouwelijkheid. Mannen werden verbonden met de geest en de ziel, de vrouwen met het lichaam en de zintuigen. De rationele hoge zintuigen, het zicht en het gehoor, worden dan ook altijd in verband gebracht met mannelijkheid en de corporele, lage zintuigen zoals de reuk, smaak en de tastzin met vrouwelijkheid. Zintuigen worden ook als distinctiemiddel gebruikt. De zwarte huid van Afrikanen werd als afstotelijk gezien, de witte van Europeanen als aantrekkelijk (Classen 1998). Dit zintuiglijke symbolisme zien we ook op het naaktstrand. Diegene die volledig bruin zijn, de echte naturisten, staan tegenover de wittere mensen, de gelegenheidsmensen of gluurders.

'Je hebt occasionele naturisten en permanente. Maar om permanent te worden moet je eerst door het stadium van occasioneel. Ik ben je al een paar keer aan het water tegengekomen en ik had direct aan je houding en je kleurtje gemerkt dat je een occasionele recreant was' (Stan).

Op het naaktstrand zijn vele participanten zich bewust van hun zintuigen. Zelf beweren ze dat ze intenser hun zintuigen ervaren dan mensen op een textielstrand. Een belangrijke reden om aan naaktrecreatie te doen is de gewaarwording van natuurelementen op je lichaam. Hierin staan zowel het lichaam als alle zintuigen centraal (zie II. 3. veldwerk). Om deze gewaarwording van de naaktrecreanten beter te begrijpen bespreek ik de vier zintuigen, meer bepaald de tastzin, het zicht, de reuk en het gehoor.

De tastzin

De tastzin bestaat uit twee delen: de druk of aanraking en de temperatuur. Warmte en temperatuur brengen iets teweeg op de huid. Objecten die een tastgevoel veroorzaken, kunnen de huid doen uitzetten of inkrimpen. Het stimuleert de huid. Niet elk lichaamsdeel ervaart het tastgevoel op dezelfde manier. Het gevoeligste huidoppervlak is de tong, daarna de lippen. Dit komt door de structuur van de huid. De huidgevoeligheid vergroot als je beweegt met de huid, bijvoorbeeld door het water. De tastzin wordt ook gevoeliger als je ze meer gebruikt. Water voelt warmer of kouder aan als het met een groter oppervlak in contact komt (Weber 1978). De huid die blootgesteld wordt aan de zon en het water is groter bij naturalisten. Door het frequenter blootstellen van de huid aan de natuurelementen hebben naaktrecreanten een intenser gevoel.

Het orgaan van de tastzin is de huid die het hele lichaam bekleedt. Het menselijk uitwendige is zelf een zintuiglijk orgaan. De huid is dus ons grootste zintuiglijke orgaan en het zintuig met de meeste receptoren (Jones 1995). De huid is polyvalent in zijn capaciteiten en heeft een variëteit aan fysiologische functies. Hij beschermt de interne organen voor fysische schade, hij beschermt ons tegen infecties, zonnestralen, pijn, warmte, koude, druk. Hij regelt onze lichaamstemperatuur. Hij slaat ons vet op en het signaleert ziektes. De huid werkt dus als een informatieproces. Hij ontvangt informatie uit de omgeving en stuurt die terug. Een ziek persoon herken je onmiddellijk aan de huid (Synnott 1993).

De huid is niet alleen een antenne voor gevaar, hij is ook een primair middel om plezier te ervaren. Dit houdt zowel seksueel genot in als massages, een knuffel, enzovoort. Aangeraakt worden kan therapeutisch en genezend werken. Het kan stress verminderen en

'De tastzin wordt enorm gestimuleerd. Het gevoel van zand en warmte is een vorm van vrijheid. Je ervaart alles veel intenser. Gekleed ben je je veel minder bewust van je huid. Het is een heel andere gewaarwording: zon op kledij is niet zo aangenaam als op je huid' (alleenliggende vrouw).

'Hier voel je de wind veel meer, het is een groter gevoel. Je ervaart een zachte streling. Je voelt de warmte en koude beter. Je bent je echt bewust van je tastzin. Het water dat rond je beweegt' (jonge moeder).

De man met rode pokken of die met pleisters signaleren dat er iets niet in orde is met hun lichaam.

'Al je zorgen zijn weg. Met kleren voel je niets. Je voelt het temperatuurverschil, de dauw, de warmte en de avondkoelte niet. Ik zit hier iedere

bijdragen tot een gevoel van welbehagen in het alledaagse leven. Sommige mensen beweren dat haast alles genezen kan worden door aanraking (Jones 1995).

dag van negen uur en blijf tot de laatste. Naaktrecreatie is zeker gezonder. Er komt hier zelfs een dokter omdat hij dat gezonder vindt' (August).

Het plezier dat men ervaart bij aanrakingen vermindert niet met de leeftijd. Het is een geheel fysieke sensatie, eerst geregistreerd op de huidoppervlaktes en dan op het hele lichaam. We hebben plezier in het stimuleren van de huid, bijvoorbeeld een warm bad nemen (Classen 2005). Zowel mannen als vrouwen brengen aanzienlijk meer tijd door in het bad dan nodig. Ze beleven een genot door de prikkeling van de huid. Het stortbad zorgt dan weer voor andere huidprikkelingen. In beide gevallen echter wekt het wrijven op de huid vaak erotische gevoelens op, die tot masturberende activiteiten kunnen leiden. Ook de stormloop naar de stranden, waar de huid behalve door het water ook door de zon en door de zachte bries wordt geprikkeld, legt getuigenis af van het grote genot dat door het uittrekken van de kleren en het blootstellen van de huid verkregen wordt (Montagu 1977).

'De tastzin wordt enorm gestimuleerd. Het gevoel van zand en warmte is een vorm van vrijheid. Je ervaart alles veel intenser. Gekleed ben je je veel minder bewust van je huid. Het is een heel andere gewaarwording: zon op kledij is niet zo aangenaam als op je huid' (alleenliggende vrouw).

Heliolatrie of de passie voor de zon is irrationeel, meent Viard. Ieder strand geeft er kleurrijke voorbeelden van. Naaktrecreanten zonnebaden om een fysieke regeneratie te verkrijgen door het tentoonstellen van het lichaam aan de zon en de wind (Urbain 2003). Frank zegt dat aanraking zo betekenisvol is omdat de eerste ervaring die we hebben met de wereld, een tactiele ervaring is in de baarmoeder. Het is door tactiele antwoorden dat het kind de moeder leert kennen, omgeven door de warmte van de baarmoeder. Onze huidhonger zoals Montagu het noemt, gaat niet voorbij, maar wordt minder cruciaal in ons overleven en wordt daarom verwaarloosd als we volwassen worden (Jones 1995). Aanraken is noodzakelijk voor de fysieke, emotionele en intellectuele ontwikkeling. Kussen, knuffelen, handen schudden... het zijn allemaal huidcontacten en aanrakingen die zonder woorden veel emoties en betekenissen oproepen. De tastzin is niet alleen essentieel voor het welzijn, maar

'Waarom mensen komen? Dat is waarschijnlijk het oergevoel van in de baarmoeder. Als kind zit je negen maanden in het water. Naakt zwemmen is een stukje herinnering terugbrengen' (motorrijdster).

ook voor “het zijn”. Mensen kunnen overleven zonder de andere zintuigen, maar een leven zonder een gevoel is echt heel moeilijk (Synnott 1993).

Praktisch iedereen, van Plato tot onze tijd, die ooit over de huid heeft geschreven, heeft de lof van het naakte lichaam boven het geklede bezongen (Montagu 1977). Zo ook Montagu (1977: 143):

‘Dit bewonderenswaardig orgaan, de natuurlijke kleding van het lichaam, dat het gehele leven door blijft groeien, dat op zijn minst vier verschillende soorten zintuiglijke zenuwen herbergt, dat essentieel is voor de regeling van de temperatuur, dat van buiten naar binnen waterdicht is maar het zweet dat wordt uitgescheiden vrijelijk laat ontsnappen, dat indien het ongeschonden is – ondoordringbaar is voor microben, en dat gemakkelijk zonlicht kan absorberen – dit prachtig, veelzijdige en wonderlijke orgaan wordt grotendeels verstikt, verbleekt en blind gemaakt door kleren en kan slechts geleidelijk weer aan lucht en licht worden blootgegeven, terwijl dat toch zijn natuurlijke omgeving is. Dan, en alleen dan, leren we, waartoe het in staat is.’

Kleren sluiten de huid grotendeels af voor het gewaarworden van prettige gevoelens. Natuurlijke prikkeling van de huid, het spel van lucht, zon en wind met het lichaam kan zeer aangenaam zijn. Een van de gevolgen van de gewoonte om al vroegtijdig kleren te dragen, is dat de huid niet zo’n gevoeligheid ontwikkelt. De groei van de nudistenbeweging weerspiegelt praktisch zeker de wens naar meer vrijheid van communicatie door middel van de huid (Montagu 1977).

Er rusten ook vele taboes op tactiliteit, bijvoorbeeld het aanrakingstaboe op het naaktstrand. Het moet geleerd en herleerd worden. Het is cultureel bepaald en er is een grote variëteit in tactiele interactiepatronen in verschillende maatschappijen (Synnott 1993).

‘Gekleed ben je je veel minder bewust van je huid. Het is een heel andere gewaarwording: zon op kledij is niet zo aangenaam als op je huid’ (alleenliggende vrouw).

‘Naakt word je geconfronteerd met je eigen lijfelijkheid. Kleren, vooral synthetische, blokkeren de energiestroom. Als je een bikini of zwempak aan hebt, bedek je de hartchakra en de onderste twee energieknopen. Deze twee staan voor de seksualiteit, wat nochtans een basisbehoefte is. De bh zit juist aan de

hartchakra. Zonder kledij heb je veel meer energie in je lichaam' (alleenliggende vrouw).

In het westen wordt van mensen verwacht dat ze hun handen van hun eigen lichaam houden, terwijl dat bij de Dusun in Borneo algemeen aanvaard is. In het westen wordt het als een ziekte beschouwd als je teveel aan jezelf komt. Controle over de tastzin is een essentieel middel om orde in de wereld te behouden. Ook Foucault meent dat we een corporele discipline moeten hebben in het westen. Elias beschrijft in het civilisatieproces hoe aanvaardbare vormen van aanraken veranderen (Classen 2005).

'Het aanraken is hier veel meer een taboe, seks ook. Juist omdat de grens zo laag ligt, want iedereen is naakt. Als de grens kleiner is, is het taboe groter' (student).

Onze handen en lichamen leren om een bepaalde taal van de tastzin te spreken. De tastzin is geladen met betekenis en gebonden aan regels. Het heeft een vocabularium en een grammatica. Aanraking overstijgt en gaat de taal vooraf. Een kus is wel duizend woorden waard (Classen 2005). Aanraken is een perfect voorbeeld van een communicatievorm die contextuele interpretatie vraagt. Ambigüiteit van de betekenis is een inherent element in de tactiele communicatie, omdat de betekenis niet enkel komt van de aanraking zelf, maar ook van de context (Jones 1995).

Iedereen begroette elkaar hartelijk met een kus, toen we op het naaktstrand aankwamen. 'Ik kan ook niet tegen mensen die elkaar overal aanraken. Intimiteit dat hoort niet. Er zijn ongeschreven wetten' (alleenliggende vrouw).

Tactiele codes kunnen gedrukt en gelezen worden, ook op de huid zelf. Aanraken is een machtig middel in de interactie tussen mensen, met verdachte potentiaal voor agressie, seks en fysieke dwang. Aanraken is een communicatiemiddel. Het aanraken is de meest directe invasie op de privacy van de mensen. Het is dus niet verwonderlijk dat aanraken gereguleerd is in iedere groep. Algemeen is het aanraken een start en een einde van een ontmoeting. Het fysieke contact bij begroetingen versterkt en verklaart de relaties (Classen 2005); zoals een kus bij aankomst op het naaktstrand.

Sociaal is de huid ook belangrijk. Hij kan geschilderd, getatoeëerd, gebruind, geschoren en geparfumeerd worden. Hij heeft met andere woorden een oneindig aantal boodschappen en betekenissen.

'Hij loopt hier alle dagen rond, warm of koud. Je ziet dat aan zijn huid' (vrouw van August).

In iedere maatschappij decoreren en veranderen mensen hun lichaam om zich te schikken naar de waarden. De huidskleur varieert van zwart, bruin, geel, tot olijfgroen, paars, wit en grijs. Huidskleur varieert niet alleen per cultuur, maar ook per sekse en leeftijd. Er kan sociale betekenis toegeschreven worden aan deze kleurvariaties. Men wordt ingedeeld in permanente en occasionele naturalisten aan de hand van de huidskleur. Kleuren kunnen ook veranderen. Ze indiceren emoties. De huid is dus een fysisch en sociaal fenomeen dat niet gescheiden kan worden (Synnott 1993).

Ze vroegen of ik hier vaak kwam, omdat ze zagen dat mijn bikini op mijn huid afgetekend stond.

Onze omgeving, natuurlijk of gebouwd, tatoeëert onze huid met tactiele impressies. Iedere cultuur verwerft een 'huidkennis' van de omgeving. We leren hoe we deze impressies moeten naar waarde schatten en hoe we ze moeten gebruiken. In het westen hebben enkel kinderen contact met de grond, volwassenen beschouwen de grond als vuil. Enkel op plaatsen zoals het strand kunnen de mensen een voller contact met de aarde ervaren. Door onszelf van de grond te distantiëren, verliezen we niet alleen onze tactiele ervaring, maar ook andere sensaties.

'Ik loop constant op blote voeten, op de vloer en de aarde. Ik vind het zalig om op mijn blote voeten te lopen. Dat is gemakkelijker. Het is een vorm van vrijheid' (Caroline).

In vele mythologieën vind je dat de aarde is zoals een lichaam, een huid. Net zoals het landschap op een lichaam lijkt, zo is het lichaam een landschap met heuvels, valleien en rivieren. Dezelfde omgevingsvoorwaarden die het landschap vormen, hebben ook een effect op de huid. Hoewel we met al onze zintuigen de omgeving waarnemen, laat dit enkel op de huid een teken achter. De huid kan gedroogd zijn door de zon, gehard door de wind. De 'skinscape' is dus op verschillende manieren gelinkt aan het landschap (Classen 2005). Door het verwijderen van het haar, wil men net als het rurale landschap, het corporele landschap domesticeren. Het vrouwelijke lichaam moet ontbost worden (Urbain 2003).

Jenny's en Caroline's huid waren getekend door de zon en de leeftijd. Ze hadden rimpels, als je dichtbij keek, zag je de lijntjes en vierkantjes op de huid.

Volgens Turner zijn het haar en de huid de concrete grenzen tussen het 'zelf' en de ander, tussen het individu en de maatschappij. Het is de grens van het sociale 'zelf'. Het verwijderen van het lichaamshaar

Een participant verwees naar Caroline als een roodharige vrouw die ik zeker moest interviewen. Hoofdhaar valt ook op

draagt een fundamenteel principe in zich om de huid te transformeren van een natuurlijke enveloppe naar een sociaal lichaam. De verwijdering van alle natuurlijke uitgroei van het lichaamsoppervlak is dus de eerste stap in de socialisering tussen het 'zelf' en de maatschappij, belichaamd in concrete termen door de huid (Turner 1980). In psychoanalytische benaderingen wordt de lichaamservaring, meer bepaald de tastzin, als bron van het 'zelf' gezien. Zij zien trauma en schending van de lichaamsgrenzen als een belangrijke bron voor het ongedaan maken van het 'zelf'. De huid is de plaats waar identiteit gedefinieerd en ingeschreven is in de maatschappij (Van Wolputte 2004).

*het naaktstrand.
Jenny had blonde
krullen.*

Haar is niet alleen een fysiologisch fenomeen, maar het is ook sociaal. Het is een symbool van het 'zelf' en de groepsidentiteit. Haar symboliseert niet alleen het 'zelf', maar het is ook het 'zelf', want het groeit en is een deel van het fysische lichaam. Haar is een van de krachtigste symbolen van de individuele en groepsidentiteit. Het is eerder publiek dan privaat.

Mensen doen nu zoveel verschillende dingen met hun haar, dat de betekenissen zo gevarieerd zijn. Hoewel haar over het hele lichaam groeit, zijn er enkel drie zones van sociale significantie: hoofdhaar, gezichtshaar (baard, wenkbrauwen, snor, wimper) en lichaamshaar (buikhaar, armen, benen, achterste). Ieder van die zones hebben zowel gender als ideologische betekenis. Haar kan op vier manieren veranderd worden. De lengte kan aangepast worden, gaande van kaal tot kort geknipt. Kleuren en stijlen kunnen veranderd worden en zelfs de kwantiteit, artificieel haar kan toegevoegd worden. Het zijn deze multimodale aspecten van het haar die het een unieke speciale rijkdom en macht geven als een publiek en fysisch symbool van het 'zelf'. Er zijn ook haarnormen, niet alleen op ons hoofd, maar ook op onze benen, oksels en schaamhaar. Het haar is een belangrijke vorm van zelfexpressie en communicatie. Het maakt ook sociale distincties mogelijk (Synnott 1993).

Vanzelfsprekend zegt haar veel over iemands maatschappelijke achtergrond, zelfgevoel, smaak, geslacht, leeftijd, enzovoort. Daarnaast is het een levende kroniek van wat er gedurende een zekere periode zoal met ons lichaam gebeurt. Tenzij we het haar afscheren, valt aan je haar te lezen wat we aten, welke medicijnen we innamen en hoe het met onze gezondheid gesteld is. Hoe langer het wordt, hoe meer het onthult. Elk haar wordt van bloed voorzien en daarom vind je er alles in terug wat door ons lichaam gaat (Etcoff 1999).

Haar is niet zomaar haar, het is ook een sekssymbool. Huid en haar wekken visuele, tast – en reuksensaties en herinneringen op, die polymorf opwinnend zijn en een oeraantrekkingskracht bezitten. Haar heeft alles in huis wat de zintuigen kan prikkelen: het bezit van kleur, glans, textuur, geur en beweging (Etkoff 1999). Lang hoofdhaar wordt bij vrouwen als seksueel ervaren. Lang haar is ook een statussymbool voor vrouwen. Bij mannen wordt borsthaar als viriel en seksueel ervaren. De theorie van het haar kan ook wel de theorie van de tegenstellingen genoemd worden. Er zijn drie tegenstellingen:

- tegengestelde geslachten hebben tegengesteld haar
- hoofdhaar en lichaamshaar zijn tegengesteld
- tegengestelde ideologieën hebben tegengesteld haar (Synnott 1993).

De eerste tegenstelling is de genderoppositie. *'What is beautiful for one gender, is ugly for the opposite sex: the young man's glory is a women's shame'* (Synnott 1993:111). Lang haar wordt als aantrekkelijk waargenomen bij vrouwen. Een vrouw zonder haar is geen vrouw. Mannen hebben over het algemeen kort haar. Niet alleen de lengte, maar ook de stijl verschilt. Vrouwen hechten meer belang aan haarstijl en veranderen het ook regelmatig. De haarstijl van de man wordt gekenmerkt door stabiliteit. Ook de kleur verschilt per geslacht. Vrouwen kleuren hun haar vaker. Mannen schrijven betekenis toe aan het haarkleur van de vrouw. Blond haar betekent mooi en rijk. Rood betekent actief en leidinggevend en bruin betekent goed, intelligent en familiair. Grijs haar is voor mannen een distinctiemiddel, voor vrouwen is het een teken van ouderdom. Mannen zijn over het algemeen bruin, vrouwen blond (Synnott 1987).

De tweede tegenstelling maakt duidelijk dat mannen het hoofdhaar scheren en hun lichaamshaar maximaliseren. Vrouwen scheren hun lichaamshaar en maximaliseren hun hoofdhaar. Lichaamshaar bij mannen wordt als aantrekkelijk beschouwd. Het scheren van het lichaamshaar wordt ofwel als antimasculien ofwel als supermasculien gezien. Synnott (1987) geeft bij het eerste het voorbeeld van homoseksualiteit en bij het laatste van bodybuilders. Ook op het naaktstrand scheren mannen hun lichaamshaar om hun lichaam te benadrukken, om hun spieren of geslacht te tonen.

Veel mannen op het 'homostrand' waren geschoren, zowel hun benen als schaamhaar. In tegenstelling tot het 'gezinnenstrand'. Daar schoren ze enkel hun schaamhaar.

Gender en ideologieën worden bekendgemaakt in haarstijlen door ofwel te conformeren of af te wijken van de norm. De ideologie is gesymboliseerd op het lichaam en het haar. Lang haar is een symbool van de hippies, kort haar van de punkers. Haar heeft ook een politieke

betekenis. Haar op de benen van de vrouw was het symbool van het feminisme (Synnott 1987).

Leach meent dat lang haar ongeremde seksualiteit symboliseert. Kort haar, gedeeltelijk geschoren haar en opgebonden haar symboliseren beperkte seksualiteit. Volledig geschoren haar symboliseert celibaat. Hallpike daarentegen meent dat kort haar sociale controle betekent. Lang haar symboliseert dat je buiten de maatschappij staat (Synnott 1987).

Schaamhaar is het minst zichtbare en het minst publieke haar van allemaal en dus wordt er verwacht dat het het minst symbolisme heeft. Het heeft de grootste symbolische impact tussen intieme mensen. Je schaamhaar controleren, is controle hebben over je persoon (Synnott 1993). Het schaamhaar, geschoren of niet, valt het meest op op het naaktstrand.

'Je zou je bijna generen als je er niets aan deed, want vrouwen die hun schaamhaar niet scheren, vallen het meest op' (een vrouw).

Mensen praten ook vaak over de betekenis die geschoren schaamhaar zou kunnen hebben. Lichaamshaar is ook een bron van bezorgdheid op een textielstrand. Haar definieert het "zelf" "dus op religieus, politiek, economisch, sociaal en seksueel vlak. Door je haar te veranderen, kan je jezelf camoufleren.

Ook de vrouwen scheren hun schaamhaar af. Meestal helemaal, soms tot een streepje. De vrouw van August dacht dat vrouwen hun schaamhaar afscheren omdat het grijs wordt en in plukjes groeit als ze ouder worden. August daarentegen dacht dat vrouwen dit deden omdat ze dan terug op een meisje lijken. Anderen zagen het dan weer als een modeverschijnsel. Enkele vrouwen zeiden dat ze hun schaamhaar schoren omdat ze daar ook bruin willen worden. Jenny vertelde me: 'Je hoeft niet te denken: steekt mijn schaamhaar vanonder mijn broekje uit? De huid moet blinken en effen zijn. Het geslachtsdeel moet goed uitkomen en mag niet te klein

Mannen en vrouwen leven in verschillende tactiele werelden. De oorsprong van die verschillen zie je al vlak na de geboorte: moeders en vaders raken hun zonen en dochters op een verschillende manier aan en socialiseren hen op verschillende tactiele wijzen (Synnott 1993). Vrouwen bezitten minder haar dan mannen, maar in vele culturen zijn zij het die weghalen wat ze hebben.

Hiermee accentueren ze het verschil tussen het mannelijke en het vrouwelijke. Door het scheren van de schaamstreek, benadrukken zowel mannen als vrouwen hun genitaliën en het verschil tussen de beide geslachten. Telkens een nieuw gedeelte van het vrouwelijke lichaam zichtbaar mag zijn, wordt dit een potentiële locatie voor het verwijderen van het haar (Etkoff 1999). Haar kan dus ook als lichaamsversiering beschouwd worden en kon evengoed behandeld worden in het hoofdstuk over de kledij en decoraties. Anderzijds is het

haar een onderdeel van de huid

*lijken. Daarom
scheren mensen zich.*

Hoewel kennis van verschillende lichaamskanalen komt, is de tastzin een particuliere diffuse en gevarieerde bron van informatie. Tactiele sensaties zoals de wind geven veel informatie over de omgeving. We voelen tegelijk de wind, de hitte, een insect dat tegen onze hand vliegt. De meeste tactiele ervaringen bereiken ons direct, via de ogen. Een rood oppervlak is warm, een lichtblauw koud. Kijken en de tactiele sensatie is zo dicht verweven dat als we naar het landschap kijken, het niet duidelijk is of we enkel de visuele kwaliteiten gewaar worden. Zowel het landschap als het lichaam hebben een complexiteit van tactiele indrukken. Het strand is een visueel-tactisch feest. Het zand, water, lucht kan men voelen. Er is veel tactiele variatie en warmte (Classen 2005).

De huid is niet alleen het meest esthetische lichaamsorgaan van de mens, hij is zonder meer het meest omnipresente. Huid en haar, zo sexy en prachtig indien gezond en zo afstotelijk als ze dat niet zijn. Volgens Miller is niets zo erg als een zieke huid. De facto bestaat een groot deel van wat we lelijk en monstrueus vinden uit huidbeschadigingen, pus en etterende zweren. Een gave, jonge huid is de meest universeel gewenste eigenschap, mooi haar volgt daar onmiddellijk op (Etcoff 1999). Rode pokken, littekens en wonden worden misprijzend bekeken op het naaktstrand.

Het zicht

Alle delen van het lichaam zijn belangrijk, maar vooral de ogen. Het oog drukt stemming en emoties uit. Het oog is een heel expressief onderdeel van de lichaamstaal. Het oog geeft persoonlijke informatie. Het kan meer zeggen dan woorden, bijvoorbeeld de koude blik en de woedende blik. De rol van het oog is belangrijk in sociale en seksuele omgang. Het oog is actief, het zoekt, kijkt, raakt aan, domineert en controleert. Het oog meet, schat en berekent. Het oog bemiddelt conversaties. Het kan ook misleiden, ons verbergen, het kan liefhebben, haten en onderdrukkend zijn.

Het oog reflecteert het 'zelf'. Het is de spiegel van de ziel. Het oog is het symbool van het 'zelf', niet alleen in kleur, maar ook in expressiviteit. Het is voor velen het ik, het 'zelf'. Volgens Cooley ziet het 'zelf' het 'zelf' gereflecteerd in de ogen van de ander. We zien wie we zijn in de ogen van de ander. Dit is de 'looking-glass-self' (Synnott 1993).

Visualiteit refereert naar de manier waarop het zicht is geconstrueerd op allerlei manieren. Hoe we zien, wat we zien en niet zien. Hoe we definiëren wat we zien (Rose 2001). De betekenis die we opleggen aan de visuele realiteit, reflecteert onze persoonlijke waarden en onze culturele normen. Het zicht is individueel subjectief en cultureel relatief. We zien allemaal andere dingen en leven in een verschillende visuele wereld, ook mannen en vrouwen (Synnott 1993).

Het zicht primeert in de westerse cultuur boven de andere zintuigen. Deze sensoriele vertekening is overal zichtbaar: in de economie, het recht, de kunst en de wetenschappen. Het zicht wordt gelijkgesteld met kennis en rede. Ocularcentrisme is de dominantie van het zicht over de andere zintuigen in de hedendaagse westerse wereld (Synnott 1993).

De logica van het visuele is een mannelijke logica. De blik is belangrijker voor mannen dan voor vrouwen. De blik is vreemd voor de vrouwelijke erotiek. Vrouwen vinden meer plezier in het aanraken dan het zicht. Ze zien niet alleen dingen anders, maar worden ook anders gezien. Wollstonecraft beschrijft vrouwen als slaven van de schoonheidssoevereiniteit, gezien en verheerlijkt door mannen. Schoonheid, persoonlijkheid en visualiteit zijn belangrijke waarden in onze cultuur. De blik, het lichaam en de politiek zijn allemaal samengebonden in een sterke knoop. Foucault ziet de ogen als machtsinstrumenten. Volgens hem is de blik politiek in plaats van persoonlijk. De blik is overal. Ze is panoptisch (Synnott 1993).

Ik kreeg het gevoel dat iedereen naar me keek toen ik naar de zee wandelde. Vooral de mannen zag ik kijken. Hun ogen volgden mijn lichaam van boven tot beneden.

Volgens Freud ervaart de man een narcistische angst om zijn eigen penis te verliezen, zijn meest dierbare bezit. Hij raakt in shock bij het zien van de gebrekkige vrouwelijke genitaliën en wil ze dus vermommen. Freud meent dat kleding bij de vrouw tekenen zijn van de verloren penis. Vrouwenkledij vermomt de vrouwelijke castratie. Voor de mannelijke fetisjist wordt het teken een bron van fantasie. Het is het teken van de fallus. Vrouwen worden dus gezien als spektakels voor mannen. Ze zijn objecten voor mannen om naar te staren. Freud ziet 'scopophilia' als een van de seksuele instincten. 'Scopophilia' is volgens hem het nemen van andere mensen als object en ze controleren en onderwerpen aan de nieuwsgierige blik. Dit instinct is de erotische basis voor het plezier van het kijken naar andere personen als een object. In extreme mate kan het een perversie worden en obsessieve voyeurs produceren, waar hun enige seksuele voldoening komt van het kijken in een actieve controlerende zin.

Het plezier in het kijken wordt gesplitst in de actieve mannelijke blik en de passieve vrouwelijke blik (Mulvey 1993).

De feministische filmtheorie gaat uit van de mannelijke blik als 'voyeuristische kijken'. Voyeurisme is het zien van vrouwen als een object van de blik. De freudiaanse en het lacaniaanse begrip van kijken en de blik domineren de theorie. Vrouwen zijn hier geconstrueerd als beelden voor het plezier van het mannelijk kijken. Het vrouwelijke lichaam is er om aandacht te trekken van de mannelijke blik naar de seksuele spektakels van het lichaam van de vrouw. Feministische theorieën dagen de oedipale freudiaanse en lacaniaanse interpretaties van de vrouwelijke representatie uit en vervangen dit door een moedergecentraliseerd, pre-oedipaal fenomeen. 'Fetisjistische scopophilia' is een vorm van kijken dat niet oedipaal is, maar pre-oedipaal. Het bouwt op de fysieke schoonheid van het object. Het is een speciale manier van kijken. Het reflecteert het verlangen om een krachtige pre-oedipale moederervaring te construeren en zich te onderwerpen aan haar macht. Deze blik idealiseert de moeder en verlangt een reünie, een resymbiose met haar (Gaines 1990).

De vrouw is dus geobjectiveerd door de mannelijke, controlerende blik, die de mysterieuze seksualiteit van de vrouw onderzoekt. Vrouwen worden voorgesteld als passieve en machteloze objecten (Mulvey 1993). De blik als sociale controle is onderdrukkend, maar hij nodigt ook uit tot verzet (Synnott 1993). Deze theorieën kunnen verklaren waarom de vrouwelijke naaktrecreanten zich vaak bekeken voelen, inclusief mezelf.

Ze verzetten zich tegen de mannelijke blik door er niet aan toe te geven. Ik moet er wel bij vermelden dat niet alle mannen voyeuristisch

Hij vond de blik, het kijken belangrijk. 'Hier kijk je vooral naar het gezicht. Je ziet het hele lichaam wel, maar je bekijkt het niet zo aandachtig als wanneer iemand een bikini aanheeft. Een beetje gekleed is seksueler en mooier dan naakt. De ogen zijn heel belangrijk,' zei hij doodserieus.

Hij keek constant naar mijn lichaam (Franssprekende gluurder).

'Daar is die perverse man met enkel een blauwwit gestreept hemd, een witte pet en voor de rest niets. Caroline antwoordde: 'Hij zit altijd recht voor een vrouw in de hoop dat ze haar benen zal opendoen.' Jenny knikte en zei: 'Hij zat voor me, maar is weer weggegaan. Het zal hem niet bevallen hebben, ik zat met mijn benen gekruist' (Caroline en Jenny).

'Die mensen komen om te kijken. Om te gluren. Je ziet direct

kijken. Vrouwen kunnen dat trouwens ook doen. Dit feit ondermijnt dan weer de theorie van Freud en Mulvey. Niettemin ervaren vrouwen wel degelijk een controlerende mannelijke blik door de 'voyeurs'. Deze theorie verklaart dus gedeeltelijk het kijken op het naaktstrand, namelijk het voyeuristisch kijken.

of het om een gluurder gaat. Die komt enkel om naar vrouwen te kijken. Gluurders zijn op seks gericht (Caroline).

'Je mag er niet aan toegeven en dus niet in hun ogen kijken' (Caroline).

'Het is al tweemaal voorgevallen dat iemand juist voor of naast me komt zitten en gaapt. Dan zit ik rechtop en zeg niets. Mijn lichaamstaal spreekt voor zich' (alleenliggende vrouw).

Het collectief voyeurisme is deel geworden van de gedragscode op een strand. Vele voyeurs zijn ook exhibitionisten. Ze genieten van de blik van anderen. Liselotte schreef over het strand: *"One comes to see, to be seen, to gossip, and to dress up"* (Urbain 2003:194). Homoseksuele mannen kijken met een seksuele blik, die is echter niet dominant of controlerend. Het is eerder een genietende blik.

'Natuurlijk kijk ik, ik kijk altijd. "Wauw, wat een mooie vrouw of wat een mooie man", denk ik dan. Ik kijk naar de verschillen tussen de mensen' (Tom).

Daarnaast heb je nog, wat participanten het 'kijken zonder te zien' of het 'onbewust kijken' noemen. Hierbij geniet men van het zicht (de zee en de lichamen), het is ook geen dominante controlerende vorm van kijken.

'Ik kijk bijvoorbeeld waar iemand gaat zitten. Mensen kijken ook naar mooie lichamen als ze gekleed zijn, hier gebeurt hetzelfde' (alleenliggende vrouw).

Je hebt dan ook nog de vrouwen die alles gezien hebben en erover roddelen. Deze vorm van kijken heeft ook geen seksuele dominante connotatie. Tenslotte heb je nog de personen die helemaal niet (bewust) kijken. Zij liggen gewoonlijk te zonnen of te lezen. Over het algemeen is het 'kijken' toch een primair fenomeen op het naaktstrand, ondanks dat geïnterviewden vertelden dat er minder bewust gekeken wordt op een naaktstrand dan op een textielstrand.

'Onbewust kijk ik wel naar de mensen. Een bewegend object trekt sowieso de aandacht. Er wordt hier wel minder bewust gekeken dan op een textielstrand' (jonge moeder). 'Kijk, zie je die daar, dat is zeker een voyeur' (Caroline)!

De reuk

De geur is krachtig. Geuren beïnvloeden ons op een fysisch, sociaal en psychologisch niveau. Meestal ademen we echter de aroma's in die ons omringen zonder dat we bewust zijn van hun belangrijkheid. Het is enkel wanneer onze mogelijkheid om te ruiken beschadigd is dat we ons realiseren dat de geur een essentiële rol speelt in ons welzijnsgevoel (Classen 1994). Geuren kunnen tamelijk ingrijpende lichamelijke veranderingen teweegbrengen zonder dat we daar iets van in de gaten hebben. Geuren hebben invloed op onze stemming en motivatie en daardoor op ons gedrag (Vroon 1994).

Onze neus is in staat om duizenden geuren te herkennen. Geuren kunnen moeilijk bij naam genoemd worden in Europese talen. Al onze geurcategorieën komen uit de smaaktermen. Zoniet worden ze aangeduid door een referentie te maken naar dingen van waaruit de geur ontstaat zoals de geur van koffie en de geur van de zee.

We moeten altijd zeggen: 'het ruikt zoals...'. Men denkt dat het ontbreken aan olfactorische termen te wijten is aan de onbelangrijkheid van de geur in het westen.

De geur is niet enkel een biologisch en psychologisch fenomeen. De geur is cultureel, maar ook sociaal en historisch. Geuren zijn omringd met culturele waarden. Categorieën van wat geurig is en wat stinkt zijn niet gegeven door de natuur, maar zijn afgeleid van de cultuur. Van nature zijn er geen lekkere of stinkende geuren.

De geur kan sterke emotionele reacties uitlokken. Een geur geassocieerd met een goede ervaring kan ons in een goede stemming brengen en omgekeerd. Vele voorkeuren voor geuren zijn gebaseerd op emotionele associaties. Geuren worden ook vaak geassocieerd met plaatsen. Het strand en de zee hebben een specifieke geur. De verschillende lokale geuren creëren het effect van een geurkaart, die het de mensen mogelijk maakt om hun omgeving te conceptualiseren aan de hand van de geur (Classen 1994). De geur van zonnebrandcrème doet ons denken aan vakantie. Het naaktstrand kenmerkt zich door de afwezigheid van de geur van frietjes en hotdogs (zie pagina 18).

'Je ruikt ook enkel de zee. Er zijn weinig rokers en geen filters in het zand' (man naast Bart).

Geuren die je inhaleert door de neus of direct via het lichaam (via zalven) worden als belangrijke genezingsagenten gezien. Ze worden gebruikt om je goed te voelen en om te

helen. De geur heeft ook een psychologisch effect. Als je een persoon in een geurige omgeving zet, zal hij zich beter voelen (Classen 1994). Artsen gebruiken geuren bij therapieën. Luchtturen in de bergen zouden ervoor zorgen dat lichamelijke klachten zoals depressies, slaapproblemen en fobieën verdwijnen. Sommige geuren hebben een ontspannende invloed. Vooral de geur van de zee heeft dat effect. Zo zou de spanning van de gelaatsspieren bij het waarnemen van een 'zeegeur' met een kleine twintig procent afnemen. Het zintuiglijke genot van geuren heeft dus een invloed op de gemoedstoestand. Sommige aanhangers van de aromatherapie beweren dat opgesnoven geuren, evenals oliën die via de huid worden opgenomen, zowel een invloed hebben op de hormonenbalans en lichamelijke afweer als het centrale zenuwstelsel. Er schijnt niets meer ontspannend te zijn dan een geurig bad van 37 graden Celsius, terwijl je via een koptelefoon de branding van de zee hoort en je de ogen de kost geeft aan prachtige fantasiefiguren. De geur van de zee wordt ook in de aromatherapie toegepast (Vroon 1994).

Het gehoor

Het gehoor kwam niet vaak ter sprake in de interviews. Een paar keer wezen de participanten me op het feit dat het zo stil was op het naaktstrand. Je hoorde enkel zeegeluiden. Honden en kinderen hoorde je niet. Dit schreven ze toe aan de ouders die de kinderen en honden bij zich hielden. Ze meenden dat het eigen is aan naaktrecreanten om respect te hebben voor de stilte van anderen. Enkele keren trof ik ook een radiootje aan bij een groepje recreanten. De muziek kon je maar horen als je in de onmiddellijke omgeving van het groepje kwam. Ik concludeer hieruit dat naaktrecreanten genieten van de stilte en rust van de zee. Het geluid van de wind en de kabbelende golven geeft hun een extra dimensie op het strand als tactiele gewaarwording. Ook hier geldt dat het geluid, of beter de stilte, maar één aspect is van de ervaring van naaktrecreatie. Door de synesthesie van de zintuigen versterkt het gehoor de overige zintuigen en de sensorische ervaring.

'Je moet eens rondom je luisteren, ondanks het feit dat er hier veel kinderen en honden zijn, hoor je niets. Waarom dat zo is? Enkel mensen met een dergelijke mentaliteit komen naar hier' (Roger).

Het seksuele lichaam

Seksualiteit is een ambigue term. Hij refereert naar een variëteit van fenomenen, zoals seksuele identiteit, seksuele voorkeur en seksueel gedrag. Seksualiteit is interactief en contextueel. Sociale constructivisten verwerpen het model dat seksualiteit een universeel menselijk fenomeen is of een natuurlijke kracht. Geen enkel gedrag of identiteit is intrinsiek seksueel. Ieder aspect van het sociale leven of identiteit kan geseksualiseerd worden door definitie en regulatie. Seksualiteit wordt genegotieerd tussen mensen en groepen en ontstaat als een resultaat van normatieve standaarden over wat typisch en wenselijk is. Het sociale kader van seksualiteit voorziet regels over wie seksueel kan zijn en onder welke omstandigheden seksueel gedrag goedgekeurd is.

'Die mensen komen om te kijken. Om te gluren. Je ziet direct of het om een gluurder gaat. Die komt enkel om naar vrouwen te kijken. Gluurders zijn op seks gericht' (Caroline).

'Je voelt de erotische spanning hier echt' (Bart).

'Je wordt wel seksueel opgewonden door de warmte, dat stimuleert' (Vrouw van August).

Het sociale kader van seksualiteit definieert zelfs wat telt als seks. Hoewel seksualiteit ervaren kan worden als een persoonlijk en privaat aspect van het 'zelf', vormen sociale en politieke kaders toch fundamenteel de manier waarop we over seksualiteit denken en hoe we ze ervaren. Seksuele scripts zijn blauwdrukken die gedragingen en cognities sturen. Seksuele scripts houden regels, verwachtingen en sancties in die deze handleidingen leiden. Het incorporeert wat een cultuur of een subcultuur ziet als een correct gedrag voor iedere sekse. Veel gedragingen kunnen seksueel beschouwd worden. De intentie van de actor wordt het uitgangspunt in het concluderen of een gebaar seksueel is.

Seksualiteit is ook een belangrijk teken van individuele identiteit. Seksualiteit is een centrale component van het 'zelf'. Maar dit betekent niet dat seksualiteit een individualistisch fenomeen is, ze is ook contextueel. Seksualiteit en gender is volgens hen een sociaal construct (Travis 2000)

Foucault meent dat geen enkele maatschappij ooit in zo een korte tijd zoveel vertogen over seksualiteit heeft geproduceerd en een dergelijke preoccupatie met seks heeft getoond als de westerse. Seksualiteit is in de westerse cultuur alomtegenwoordig. In onze huidige maatschappij worden veel meer dan voordien lichaamsdelen als seksueel gezien. Elk lichaamsdeel dat nog zichtbaar is, kan seksuele betekenissen krijgen. Men gaat ervan uit dat

seks de toegangspoort is bij uitstek naar de waarheid over de mens. De vraag wie de mens eigenlijk is, is in de westerse maatschappij bij voorkeur aan de seksualiteit gesteld. Ook de moraliteit wordt uit het seksueel gedrag afgeleid. Seksualiteit is sterk gerelateerd aan macht en kennis. Macht opereert door een discursieve productie van seksualiteit (Lingis 2000).

Uit bovenstaande theorieën blijkt dat het moeilijk is om de seksualiteit op het naaktstrand te onderzoeken. Niet alleen expliciet seksueel gedrag, zoals vrijen en elkaar aanraken, maar ook seksuele fantasieën, intimiderend gedrag en kijken is seksualiteit. Voyeurisme beschouw ik dus als seksueel gedrag. De ogen van de man wijzen op seksualiteit. Z'n ogen volgen de borsten van de vrouw. Gluurders zitten speciaal op een goede plaats om tussen de benen van de vrouw te kijken. Niet alleen de 'gluurder', maar ook de man die komt genieten van de zon zou bij een gesprek met een vrouw al eens aan seks durven denken. Hij kijkt ook naar de geslachtsdelen van de vrouw. Seksualiteit is intrinsiek gelinkt met schoonheid. De vorm van een vrouwenlichaam, de grootte van haar borsten en de kleur van het haar zijn allemaal kenmerken die gebruikt worden om haar waarde als een seksueel wezen te schatten (Travis 2000). De meeste vrouwen daarentegen bekijken het geslachtsdeel niet op een seksuele manier.

Hoewel de geïnterviewden expliciet zegden dat naaktrecreatie niets met seks te maken had, dit is het seksuele script, zag ik toch verschillende vormen van seksualiteit op het strand. De ogen, de mannelijke blik en de penis domineerden het strandbeeld. De vrouw van August lette op haar houding om seksuele redenen. Expliciete vormen van seksualiteit, zoals vrijen, elkaar op intieme delen aanraken en masturberen werden door de meeste naaktrecreanten afgekeurd.

Impliciete vormen van seksualiteit waren dubieuzer en werden vaak getolereerd. De vrouwen stoorden zich aan het seksuele gedrag van de mannen, de mannelijke blik. Gluurders schaamden zich niet om te kijken en verborgen het ook niet.

'Je kunt niet anders of ernaar kijken', vertelde een vrouw me. Sommige vrouwen vinden de penis zelfs lelijk. 'Je wordt visueel bevredigd. Je zegt dan: amaai, dat is een mooie kathedraal. Visueel prikkelt het naakt je wel' (Bart).

'We hebben wel al eens een man gezien die masturberend voor een vrouw ging zitten of een vrouw die een man bevredigde. We zeggen daar niets op. Het zijn dan de homo's die de slechte naam zouden krijgen (Bart).

'Mensen die komen voor de seks, zie je direct. Je hebt er die het open en bloot doen om gezien te worden. Een gluurder herken je onmiddellijk, die zit meestal tussen de benen van vrouwen te gluren' (Jan).

'Eigenlijk wilde ik ook niet meer komen, het is soms meer een seksstrand. Maar dan straf ik mezelf, want ik ben hier graag'

(Caroline).

Een andere vorm van seksualiteit waren seksuele fantasieën. Zowel mannen en vrouwen maakten seksuele opmerkingen. De humor bij de mannen, vooral bij homoseksuelen, ging vaak over seks.

'De redders zouden naakt moeten zijn. Als we verdrinken en we grijpen naar hun broek valt die af. We zouden niet verdrinken mochten we naar hun stevige paal grijpen, die kan groeien (Bart).

Hieruit besluit ik dat zowel mannen en vrouwen seksualiteit ervaren op het naaktstrand. Wel wordt het door beide seksen anders waargenomen. Niet alleen merken we seksueel gedrag op bij voyeurs, maar ook bij de mannelijke naaktrecreant. Vrouwen merken ook de seksualiteit op bij bepaalde mannen en storen zich eraan. Ik mag natuurlijk niet veralgemenen. Niet alle mannen vertonen seksueel gedrag. Seksualiteit is een complex en ambigu fenomeen op het naaktstrand.

Besluit

De vorige hoofdstukken maakten duidelijk dat het gedecoreerde, tactiele en seksuele lichaam alomtegenwoordig is op het naaktstrand. Ik heb geargumenteed dat het lichaam centraal staat in de ervaringswereld van de naaktrecreant. Over het lichaam bestaan er vele theorieën. Er worden vele betekenissen toegeschreven aan het lichaam.

Het eerste hoofdstuk wees ons op het feit dat we toch gekleed en gedecoreerd zijn niettegenstaande we ons op een naaktstrand bevinden. Kledij en versiering zijn typisch menselijk. Via kledij tonen we wie we zijn en welke status we hebben. We communiceren, al dan niet erotisch, ons gender verschil. In onze huidige maatschappij is het lichaam een project geworden. Via tatoeages en piercings maken we duidelijk dat het lichaam een eigen creatie is. We kneden het lichaam in de vormen die we zelf willen. Het lichaam en de huid worden ook als grens van het 'zelf' en de maatschappij gezien.

Uit de zintuiglijke ervaringen op het naaktstrand komt naar voren dat vooral de tastzin centraal staat. De tastzin is niet alleen het belangrijkste zintuig, het heeft ook heel wat betekenissen. Het is een antenne voor gevaar en plezier. Naaktrecreanten genieten van de zon en het water op hun huid. Het geeft hun een gevoel van vrijheid. Huidcontacten zijn ook

essentieel voor ons welzijn. Via onze huid communiceren we wie we zijn en hoe we ons voelen. De huid is dus steeds een sociale huid. Iedere cultuur gaat anders om met de huid en bezit als dusdanig een 'huidkennis'. Ten slotte is er een dialectiek tussen het landschap en de huid, dit hebben we 'skinscapes' genoemd.

Voor bepaalde naaktrecreanten, zoals homoseksuelen en voyeurs, is het oog belangrijker dan de tastzin. De mannelijke blik heeft een connotatie van dominantie en seksualiteit. Vrouwen worden als passieve seksuele objecten aanschouwd door mannen. Naast het voyeuristisch kijken onderscheiden we nog heel wat vormen van al dan niet bewust of dominant kijken. Het derde belangrijke zintuig op het naaktstrand is de reuk. De reuk is een cultureel, historisch en sociaal fenomeen. Geuren, zoals de zeelucht, hebben een psychologische werking op ons lichaam. Ons laatste zintuig, het gehoor, wordt slechts door enkelen aangehaald. Het geluid van de zee kan rustgevend werken. Bovendien ervaren de naaktrecreanten vooral stilte op het strand. Dit wijt men aan de mentaliteit van de strandbezoekers. Het is moeilijk om de zintuigen gescheiden te behandelen. Meestal is het de synthetische werking van de zintuigen die zorgen voor een aangename ervaring op het naaktstrand.

Uit interviews en observaties bleek dat seksualiteit alomtegenwoordig was op het naaktstrand, ondanks het dominante vertoog dat naaktrecreatie niets met seksualiteit te maken heeft. Seksualiteit is een complex en ambigu begrip. Zowel het vrijen, als het voyeurisme, de seksuele fantasieën en vrouwen die seksueel lastig gevallen worden wijzen op seksualiteit.

V. Algemeen besluit

De rode draad

Om tot dit besluit te komen, heb ik een lange weg afgelegd. In de zomermaanden heb ik veertien dagen doorgebracht op het naaktstrand in Bredene. Mijn schaamte –en onzekerheidsgevoel gingen langzaam, maar zeker weg. Ik stelde me voor als studente en nam semi-gestructureerde interviews af. Ik leerde heel wat toffe mensen kennen, waarmee ik lange gesprekken had over hun ervaringen op het naaktstrand. Ik sprak met alleenstaande vrouwen, homoseksuelen, studenten, getatoeëerde mannen, ‘voyeurs’, enzovoort. Doorheen mijn veldwerk en de analyses ervan, ben ik gegroeid als onderzoekster en als mens.

Mijn veldwerk heb ik weergegeven in een narratief van enkele dagen op het naaktstrand in Bredene. Ik koos voor een verhaal omdat dit een goede representatie is van de ervaringswereld van de naaktrecreanten. Bovendien structureert deze verhalende schrijfstijl mijn ervaringen. De dagindeling en de herhalingen zorgen voor structuur in het verhaal. Op die manier kan de lezer gemakkelijk het naaktstrand als een plaats en de lichamen van de naaktrecreanten visualiseren.

In de gesprekken kwamen een aantal herhalende thema's naar voor. Die thema's heb ik als aanknooppunten gebruikt voor mijn literatuurstudie. Zo kwam ik bij de fenomenologie en semiotiek van de plaats terecht en bij de antropologie van het lichaam, de zintuigen en de kledij. Plaats en lichaam zijn met elkaar verweven. Volgens Viard kenmerkt het zeelandschap zich door: *“The cult of the body. A body that one dreams of strengthening through sport, of awakening through a summertime sexuality, of tanning to a golden hue and putting on stage by means of variety of costumes. A body that is loved, cleansed, healthy and purified. Suffering bodies are far away. The leisure body has taken over”* (Viard 1984 in Urbain 2003:131).

Conclusies

De onderdelen die ik behandeld heb, kunnen ook als redenen beschouwd worden waarom men naar het naaktstrand komt. Hier botsen we dan weer op mijn probleemstelling, geformuleerd in de inleiding. Ik vroeg me af hoe naaktrecreanten het naaktstrand ervaren.

Waarom ze naar een naaktstrand komen. Wat ze voelen op een naaktstrand. Is het naaktstrand een andere ervaringswereld dan een textielstrand?

Als dusdanig heb ik zes redenen gevonden waarom mensen liever naar een naaktstrand gaan. Ten eerste wordt het naaktstrand als een plaats gekenmerkt door een aantal symbolen en betekenissen, zoals de strandcabine. Het naaktstrand bestaat uit verschillende plaatsen die voor mensen een andere betekenis hebben. Het naaktstrand is vooral een sociale plaats, waar men gemakkelijk contacten legt. Sommige mensen ervaren een gemeenschapsgevoel tussen de naaktrecreanten. Ze hebben dezelfde mentaliteit. Anderen worden een gemeenschap gewaar, maar behoren niet tot de gemeenschap. We hebben het naaktstrand een 'light' gemeenschap genoemd. Bepaalde recreanten gaan op de eerste plaats naar het naaktstrand om strandvrienden te ontmoeten.

Een tweede belangrijke reden waarom mensen naar het naaktstrand komen, is de sociale gelijkheid die ze ervaren. De statusverschillen vallen weg omdat men naakt is. Er wordt geen onderscheid gemaakt, iedereen draagt hetzelfde. Ondanks die ervaring van gelijkheid, merk ik toch dat mensen helemaal niet naakt zijn. De meeste lichamen zijn ten eerste versierd met tatoeages, piercings, kettingen, horloges, enzovoort. Via sieraden kan men ook de sociale status uitdrukken. Bij het waarnemen van de gedecoreerde lichamen, kan je onmiddellijk mensen in sociale statuscategorieën indelen. Je geeft een vrouw met genitale piercings en tatoeages een andere sociale status dan een vrouw met gouden oorkettingen, ketting en een horloge. Bovendien delen de naaktrecreanten anderen zelf in sociale categorieën zoals permanente en occasionele naturisten, gluurders en échte naturisten. Ten tweede is het strand geen homogene groep. Verschillende sociale klassen, zoals moeders, homoseksuelen en ouderen, zijn ruimtelijk en tijdelijk ingedeeld op het naaktstrand.

De derde reden hangt nauw samen met de tweede. Op het naaktstrand wil men via decoraties tonen wie men is. Identiteit is belangrijk. Dit hebben we aangetoond via de tatoeage. Via versieringen toon je je seksuele voorkeur, je gender. Je communiceert via lichaamsversieringen zoals het scheren van de schaamstreek of het dragen van genitale piercings. Het lichaam is een project, een eigen creatie. De huid, de grens tussen jezelf en de maatschappij wordt een sociale huid. Je bekleedt, vervormt en versiert de huid om je identiteit kenbaar te maken.

Ten vierde, en dit wordt door velen als de belangrijkste reden beschouwd, geniet men van de vrijheid op het naaktstrand. Men ervaart een totale vrijheid door het contact van de natuurelementen op je volledig naakte lichaam. De zon, water en wind kunnen voor

aangename aanrakingen zorgen. De tastzin is een veelzijdig zintuig. Er bestaan sociale normen rond het aanraken. De huid is een communicatiemiddel en is altijd een sociale huid. Daarnaast is ook de visualiteit belangrijk. Het kijken, zowel naar het landschap als de lichamen, is voor velen een genot. Hoewel praktisch iedereen kijkt, bestaan er verschillende gradaties in het kijken. Voyeurs maken van het lichaam van de vrouw een seksueel object. Homoseksuelen genieten van het mooie zicht van bepaalde lichamen. Vrouwen willen alles zien en praten er dan over. Dan heb je nog de mensen die beweren dat ze onbewust kijken. Maar iedereen kijkt. Het strand is dus een visueel-tactisch feest. Het strand heeft ook een zeegeur. Geuren zijn krachtige middelen die ontspannend werken. Vooral de zeegeur heeft een positief effect op de gemoedstoestanden van de mensen. Voor enkelingen was de stilte belangrijk. Mensen respecteren elkaar door stilte te gunnen. Het naaktstrand ervaart men vooral synesthetisch, met alle zintuigen samen.

Een vijfde reden om naakt te zonnen is om egaal bruin te zijn. Men vindt witte strepen op de huid niet mooi. Het schoonheidsideaal heb ik minder benadrukt in de literatuurstudie. Ook het feit dat naakt zwemmen praktisch is, kwam niet aan bod in de literatuurstudie. Nochtans gaven velen dit aan als reden om naar het naaktstrand te komen. Schaamhaar kan niet uitsteken vanonder je broekje. Bikinilintjes kunnen niet verschuiven. Je voelt de plakkerige, natte zwemkledij niet.

De zesde reden, seksualiteit, ervaart niet iedereen als een motivatie om naar het naaktstrand te gaan. Vrouwen vinden het zelfs een storend element. Voor voyeurs is dit dé reden om naar het naaktstrand te komen. Ze genieten bij het zien van naakte vrouwen en verbergen hun genot ook niet. Homoseksuele en heteromannen hebben vaak erotische fantasieën bij het zien van naakte mensen. Ze maken er seksuele grappen over. Soms gebeuren er ook seksuele daden die niet door de beugel kunnen, zoals vrijen en masturberen. Bepaalde plaatsen, zoals de duinen en de zee hebben een seksuele connotatie, vooral als je er als vrouw alleen bent.

Niet alle mensen vinden die zes redenen even belangrijk. Iedere naaktrecreant vult zijn ervaringen van het naaktstrand anders in. Toch kwam uit de gesprekken dit algemeen patroon tot uiting.

De titel, 'Naakte plaatsen, geklede lichamen', verwijst dus enerzijds naar de verschillende plaatsen op het naaktstrand, waar "naakt zijn" de norm is. Elk van die plaatsen heeft een sociale en seksuele betekenis. Anderzijds heeft het geklede lichaam op het naaktstrand

verschillende betekenissen. Het geklede en gedecoreerde lichaam is verweven met zintuiglijk genot en seksualiteit.

Contradicties

Niettegenstaande ik mijn veldwerk in een narratief gegoten heb, kwam ik een aantal contradicties tegen tussen de interviews en mijn observaties. De eerste paradox is de gelijkheid die men ervaart door het naakt-zijn en de geklede, gedecoreerde naaktrecreant. Door niet naakt te zijn, maar gedecoreerd, kan men toch sociaal onderscheid maken tussen mensen. Zelfs los van kledij maakt men onderscheid tussen permanente en occasionele naturisten aan de hand van de huidskleur. Men onderscheidt voyeurs van échte naturisten op basis van hun gedrag en kledij. De tweede tegenstelling hangt hier nauw mee samen. Men heeft geen behoefte om zijn identiteit te tonen. Het innerlijke telt. Toch kan men aan de hand van de versiering iets te weten komen over wie die persoon is. Mensen dragen bewust hun sieraden omdat dit bij hen hoort, dit zegt iets over wie ze zijn. Een derde contradictie was dat mensen beweren dat er op een naaktstrand minder bewust gekeken wordt dan op een textielstrand. Uit mijn analyses concludeer ik nochtans dat kijken heel belangrijk is en dat iedereen wel kijkt, vaak zelfs bewust.

Deze tegenstellingen tonen aan dat een analyse van mensen op een bepaalde plaats niet gemakkelijk is. Mensen beweren vaak andere dingen dan wat ze denken of doen. Toch hoop ik dat ik door deze studie de complexiteit van het naaktstrand in Bredene heb aangebracht.

Noten:

¹ Definitie van het naturisme volgens de Federatie van de Belgische Naturisten: 'Het naturisme is een levenswijze in harmonie met de natuur, gekenmerkt door gemeenschappelijke naaktheid met als doel zelfrespect, respect voor de medemens en het leefmilieu' (International Naturism Federation 2005).

² Deze informatie komt uit de interviews die ik afgenomen heb voor het vak 'Methoden en Technieken in de Sociale en Culturele Antropologie'.

³ FKK: Freikörperkultur (Duits voor naturisme).

⁴ Uit de cursus 'Body, Time and Space'.

⁵ Bijvoorbeeld: 'Zit mijn bikini wel goed?' of 'Steekt mijn schaamhaar niet uit?'

⁶ Andere studies over nudisme en naaktstranden zijn: *Nudist Society: The Controversial Study of the Clothes-Free Naturist Movement in Amerika* (1992) door Hartman, William E., Fithian, Marilyn and Johnson, Donald. *Beyond Nakedness* (1990) door Ableman Paul. *Nude Beach. A sociology study of the nude beach culture of California* (1999) door Douglas Jack D.

VI. Referenties

- Becker, Howard S.
1997 *Tricks of the Trade: How to think about your Research while you're Doing it.* Chicago: The University of Chicago Press.
- Casey, S. Edward
1993 *Getting Back Into Place: Toward a Renewed Understanding of the Place-World.* Bloomington: Indiana University Press.
- 1994 *Space, Place, Landscape and Perception: Phenomenological perspectives.* In *A Phenomenology of Landscape: Places, Paths and Monuments.* Tilley, Christopher, red. Pp. 7-34. Oxford: Berg.
- 1996 *How to get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time: Phenomenological Prolegomena.* In *Senses of Place.* Steven Feld & Keith H. Basso, red. Pp. 13-52. Santa Fe: School of American Research Press.
- Classen, Constance en Howes, David en Synnott, Anthony
1994 *Aroma: The Cultural History of Smell.* London: Routledge.
- Classen, Constance
1997 *Color of Angels: Cosmology, Gender and the Aesthetic Imagination.* London: Routledge.
- Classen, Constance, red.
2005 *The Book of Touch.* Oxford: Berg.
- Cordwell, Justine M. en Schwarz, Ronald A., red.
1979 *The Fabrics of Culture: The Anthropology of Clothing and Adornment.* The Hague: Mouton.
- Csordas, Thomas, red.
1994 *Embodiment and Experience: the Existential Ground of Culture and Self.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Davis, Fred
1991 *Fashion, Culture, and Identity.* Chicago: The University of Chicago Press.
- De Vries, Leonard
1987 *Zo Puur in de Natuur: Naturisme van Toen en Nu.* Deventer: Uitgeverij Ankh Hermes bv.
- Entwistle, Joanne
2000 *The Fashioned Body: Fashion, Dress, and Modern Social Theory.* Cambridge: Polity Press.
- Etcoff, Nancy
1999 *Het Recht van de Mooiste: De Wetenschap van Mooi en Lelijk.* Amsterdam: Contact.
- Featherstone, Mike
2000 *Body Modification.* London: Sage.

- Finkelstein, Joanne
1991 The Fashioned Self. Cambridge: Polity Press.
- Fiske, John
1983 Sufalism and Sandiotics: The Beach in Oz culture. Australian Journal of Cultural Studies. Elektronisch Document.
<http://wwwmcc.murdoch.edu.au/ReadingRoom/serial/AJCS/1.2/Fiske.html>.
- Flügel, J. C.
1971 The Psychology of Clothes. New York: International Universities Press.
- Gaines, Jane en Herzog, Charlotte, red.
1990 Fabrications: Costume and the Female Body. New York: Routledge.
- Geurts, Kathryn Linn,
2002 Sensory Experience and Cultural Identity. *In Culture and the Senses: Bodily Ways of Knowing in an African Community*. Geurts, Kathryn Linn, red. Pp. 227-250. Berkeley: University of California Press.
- Hewitt, Kim
1997 Mutilating the Body: Identity in Blood and Ink. Bowling Green: Bowling Green State University Popular Press.
- Hirsch, Eric
1995 Introduction. *In The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space*. Hirsch, Eric en O'Hanlon, Michael, red. Pp. 1-24. Oxford: Clarendon Press.
- Howes, David, red.
1991 The Varieties of Sensory Experience: A Sourcebook in the Anthropology of the Senses. Toronto: University of Toronto.
- International Naturism Federation (INF)
2005 Naturisme: FKK-Weltführer, World Handbook, Guide Mondial, Wereldgids. Diegem: Wolters Kluwer.
- Jacobson-Widding
1992 Subjective Body, Objective Space. An Introduction. *In Body and Space: Symbolic Models of Unity and Division in African Cosmology and Experience*. Jacobson-Widding, red. Pp. 15-48. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jones, Stanley E.
1995 The Right Touch: Understanding and Using the Language of Physical Contact. New Jersey: Hampton Press.

- Kaiser, Susan B.
1984 The Social Psychology of Clothing and Personal Adornment. New York: Macmillan.
- Keenan, William
2001 Dressed to Impress: Looking the Part. Oxford: Berg.
- Lingis, Alphonso
1999 The Subjectification of the Body. *In* The Body and Contemporary Readings. Welton, Donn, red. Pp. 286-307. Malden: Blackwell.
- Marks, Lawrence E.
1978 The Unity of the Senses: Interrelations among the Modalities: New York: Academic Press.
- Meethan, Kevin
2000 Tourism in Global Society: Place, Culture, Consumption. Basingstoke: Palgrave.
- Montagu, Ashley
1977 De Tastzin. Utrecht: Spectrum.
- Mulvey, Laura
1993 Visual and Other Pleasures. Basingstoke: MacMillan.
- Nast, Heidi J. en Pile, Steve
1998 Introduction. *In* Places through the Body. Nast, Heidi J. en Pile, Steve, red. Pp. 1-21. London: Routledge.
- Pellow, Deborah, red.
1996 Setting Boundaries: The Anthropology of Spatial and Social Organization. London: Bergin & Garvey.
- Pile, Steve
1994 The Body and the City: Psychoanalysis, Space and Subjectivity. London: Routledge.
- Reischer, Erica en Koo, Kathryn S.
2004 The Body Beautiful: Symbolism and Agency in the Social World. Annual Review of Anthropology 33: 297-317.
- Rose, Gillina
2001 Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visuals Materials. London: Sage.
- Saldanha, Arun
1999 Globalisering, Mediacultuur en het Begrip Plaats: Een Inleiding tot de Culturele Geografie. Elektronisch Document.
<http://cal.ulb.ac.be/~jteurlin/Publications/Arungeografie.html>.
- Scheper-Hughes, N. en Lock, M. M.
1987 The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology. Medical Anthropology Quarterly: 6 -41.

- Schildkrout, Enid
2004 Inscripting the Body. *Annual Review of Anthropology* 33: 319-343.
- Shilling, Chris
1992 *The Body and Social Theory*. London: Sage.
- Soenen, Ruth
2005 *De Hema en Tram 12: Etnografische Studie van Relaties in de Beheerde Ruimte*. Lopend Doctoraal Onderzoek, Onderzoeksunit IMMRC, Departement Sociale en Culturele Antropologie, KULeuven, Werktekst.
2006 *Het Kleine Ontmoeten: Over het Sociale Karakter van de Stad*. Antwerpen: Garant-Uitgevers.
- Stoller, Paul
1988 *The Taste of Ethnographic Things: The Senses in the Anthropology*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
1997 *Sensuous Scholarship*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sullivan, Nikki
2001 *Tattooed Bodies: Subjectivity, Textuality, Ethics and Pleasure*. Westport: Praeger.
- Synnott, Anthony
1987 Shame and Glory: A Sociology of Hair. *The British Journal of Sociology* 38,3: 381-413.
1993 *The Body Social: Symbolism, Self and Society*. London: Routledge.
- Travis, Cheryl Brown en White, Jacquelyn W, red.
2000 *Sexuality, Society and Feminism*. Washington DC: American Psychological Association.
- Tuan, Yi Fu
1977 *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Turner, Terence S.
1980 *The Social Skin*. In *Not Work Alone: A Cross-Cultural View of Activities Superfluous to Survival*. Cherfas, Jeremy and Roger Lewin, red. Pp. 112-140. London: Temple Smith.
- Urbain, Jean-Didier
2003 *At the Beach*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Vandekerckhove, Lieven
2002 *Tatoeage: Over de Sociogenese van Schoonheidsnormen*. Leuven: Acco.
- Van Wolputte, Steven
2004 Hang on to Your Self: Of Bodies, Embodiment, and Selves. *Annual Review of Anthropology* 33: 251-269.

- Vroon, Piet en Amerongen, van Anton en De Vries, Hans
1994 *Verborgen Verleider: Psychologie van de Reuk*. Baarn: Ambo.
- Weber, E. H.
1978 *The Sense of Touch*. London: Academic Press.
- Wilson, Bobby M.
1981 *Social Space and Symbolic Interaction*. *In* *The Human Experience of Space and Place*. Buttimer, Anne en Seamon, David, red. Pp. 135-147. London: Croom Helm.

---

¹ Definitie van het naturisme volgens de Federatie van de Belgische Naturisten: 'Het naturisme is een levenswijze in harmonie met de natuur, gekenmerkt door gemeenschappelijke naaktheid met als doel zelfrespect, respect voor de medemens en het leefmilieu' (International Naturism Federation 2005).

² Deze informatie komt uit de interviews die ik afgenomen heb voor het vak 'Methoden en Technieken in de Sociale en Culturele Antropologie'.

³ FKK: Freikörperkultur (Duits voor naturisme).

⁴ Uit de cursus 'Body, Time and Space'.

⁵ Bijvoorbeeld: 'Zit mijn bikini wel goed?' of 'Steekt mijn schaamhaar niet uit?'

⁶ Andere studies over nudisme en naaktstranden zijn: *Nudist Society: The Controversial Study of the Clothes-Free Naturist Movement in Amerika* (1992) door Hartman, William E., Fithian, Marilyn and Johnson, Donald. *Beyond Nakedness* (1990) door Ableman Paul. *Nude Beach. A sociology study of the nude beach culture of California* (1999) door Douglas Jack D.